

జ ఘ న సు ం ద రి

(కథలు, నవల)

జి. వి. కృష్ణరావు

ప్రజా సాహిత్య పరిషత్తు
తెనాలి

వెల రూపాయి

మొదటి కూర్పు

కల్యాణీ ప్రెస్,
తెనాలి.

కర్మభూమి

అదొక పెద్దగుహ. చివరలేనిది గుహ అవుతుందా? కాబట్టి అది చీకటి కోనేరై వుండాలి. అంత కటికచీకటి అయితే అసలు అది గుహ అని ఎలా తెలుస్తుంది? కాబట్టి అంత చీకటిగానూ వుండదు. అంత వెలుతురుగానూ వుండదు.

అలాంటిగుహలో సాలీళ్లు మగ్గాలుపెట్టుకొని కర్మయోగం సాగిస్తూ వున్నాయి. ఆ మగ్గాలతీరూ, ఉనికీ చూస్తే కేవలం కర్మయోగంకోసమే ఆగుహ ఏర్పడిందా అనిపిస్తుంది.

కర్మయోగం సాగేదేశాన్ని కర్మభూమి అనే పిలుస్తారు కదా! అందువల్ల అది కర్మభూమి.

కర్మభూమిలో ఆస్తికభావం, ఆధ్యాత్మికచింతనా సహజమే. దేశ గుణాలు దేశీయులకు పట్టుపడకుండా యెలావుంటాయి? కాబట్టి అక్కడి సాలీళ్ళకు కూడ ఆధ్యాత్మికచింతన, అదీ వుండటం సహజమేకదా! అందువల్ల అవి పరమాత్మునికోసం నూలుపోగులతో గుళ్లూ గోపురాలూ తీర్చి కట్టేవి. తద్వారా తమ ఆధ్యాత్మికచింతనకు ఒకరూపాన్ని కల్పించి జీవితాలను సార్థకంచేసుకొనేవి.

జన్మ యెత్తినందుకు మరీ ఫలము వుండాలి కదా?

ఆ కర్మభూమిలో చీమలు, దోమలు, ఇంకా సన్నజీవాలు ఎన్నో వుండేవి. ఏమి కాస్త గాలి కదిలించినా, కొంచెం రెక్క ఆడించినా

వెల రూపాయి

మొదటి కూర్పు

కల్యాణీ ప్రెస్,
తెనాలి.

కర్మభూమి

అదొక పెద్దగుహ. చీకటిలేనిది గుహ అవుతుందా? కాబట్టి అది చీకటి కోసేరై వుండాలి. అంత కటికిచీకటి అయితే అసలు అది గుహ అని ఎలా తెలుస్తుంది? కాబట్టి అంత చీకటిగానూ వుండదు. అంత వెలుతురుగానూ వుండదు.

ఆలాంటిగుహలో సాలీళ్లు మగ్గాలుపెట్టుకొని కర్మయోగం సాగిస్తూ వున్నాయి. ఆ మగ్గాలతీరూ, ఉనికీ చూస్తే కేవలం కర్మయోగంకోసమే ఆగుహ యేర్పడిందా అనిపిస్తుంది.

కర్మయోగం సాగేదేశాన్ని కర్మభూమి అనే పిలుస్తారు కాదూ! అందువల్ల అది కర్మభూమి.

కర్మభూమిలో ఆస్తికభావం, ఆధ్యాత్మికచింతనా సహజమే. దేశ గుణాలు దేశీయులకు పట్టుపడకుండా యెలావుంటాయి? కాబట్టి అక్కడి సాలీళ్ళకు కూడ ఆధ్యాత్మికచింతన, అవీ వుంటం సహజమేకదా! అందువల్ల అవి పరమాత్మునికోసం నూలుపోగులతో గుళ్లూ గోపురాలూ తీర్చి కట్టేవి. తద్ద్వారా తమ ఆధ్యాత్మికచింతనకు ఒకరూపాన్ని కల్పించి జీవితాలను సార్థకంచేసుకొనేవి.

జన్మ యెత్తినందుకు మరీ ఫలము వుండాలి కదా?

ఆ కర్మభూమిలో చీమలు, దోమలు, ఇంకా సన్నజీవాలు ఎన్నో వుండేవి. అవి కాస్త కాలు కదలించినా, కొంచెం రెక్క ఆడించినా

కర్మయోగుల పుణ్యక్షేత్రాలలో, అంటే గుళ్లూ గోపురాలలో తగుల్కొని కేవలం పాంచభౌతికదేహాలను మాత్రం విడిచిపెట్టేవి. కర్మయోగులు యీ భక్తకోటికి పుణ్యలోకాలు ఇప్పించేవి. ఏనాస్తికుడన్నా మొండి ప్రాణాలవాడై 'యిదంతా ద్రోహం, ప్రజాద్రోహం' అని రెక్కలు జాడిస్తూ, కాళ్ళుచేదుకొంటూ అరిస్తే, యోగులు పాపులను తాకటానికి భయపడి దూరంగానేవుండి మండిపడుతూ, "నాస్తికుడికి యింతకన్నా మంచిగతి రమ్మంటే ఎలా వస్తుంది? చావరా, గాడిదకొడకా! చావు." అని శపించేవి.

ఇలా లోకవ్యవహారం సాగుతూ వచ్చింది. కర్మభూమిలో కర్మయోగం అధికమై జీవులకు మరణయోగం ఎక్కువవుతూవచ్చింది. జీవులకు అప్పుడప్పుడు భౌతికరోగం పట్టుకొనేది. జీవు లన్నతరువాత రోగాలూ, నొప్పులూ రాకుండా వుంటాయా? అలా రాకుండావుంటే కర్మయోగం ఏమికాను ?

అందువల్ల అప్పుడప్పుడు భౌతికరోగాలు వచ్చేవి. ఆరోగాలు వచ్చినప్పుడు జీవులు కొంత విసుక్కొనేవి.

కర్మయోగులు అప్పుడప్పుడు యోగశక్తిని ప్రదర్శిస్తూ మధ్యేగగనంలో నిల్చుని పామరలోకాన్ని అనుగ్రహించేవి.

"నాయనాలారా, మనది ఉత్తమోత్తమమైన కర్మభూమి. కర్మభూమిలో ప్రతివర్ణమూ, ప్రతిజాతి తనకర్తవ్యాన్ని నిర్వహించాలి. సుఖదుఃఖాలు, శీతోష్ణము, జీవనమరణాలు మిథ్య. ఆత్మ ఒకటేనిత్యం, సత్యం. కాబట్టి ఏదోబాధపడుతున్నామనీ కష్టాలు కలుగుతున్నాయనీ అనుకోగూడదు. కర్మప్రవృత్తులుకండి.

"కర్మ అంటే నిష్కామకర్మ-ఫలాపేక్షలేని కర్మ. సుఖాన్ని అపేక్షించక చేసే కర్మ. సుఖానికి ఒక అవధి అంటూలేదు. ఒక తృప్తిఅంటూ వుండదు. అందువల్ల కోర్కెలను పెంచుకోక నిరాడంబరజీవులై నిష్కామకర్మ సాగించండి." అని కర్మయోగులు ఉపదేశించారు.

"మీ గుళ్లూ గోపురాలూ కేవలం నిష్కామకర్మలే. ఇందులో యేమాత్రం సందేహంలేదు. వినండి వినండి,"అంటూఒకపిల్లదోమ కాసేపు సభాసదులందరిదగ్గరా బయ్యినపూది మళ్ళీ యథాస్థానంలో కూర్చుంది.

"అలా అనటం మహాపాపం. సర్వజీవులు యేనాడో ఒకనాడు చావక తప్పదుగదా? చావకుండాపుంటున్నారా; చెప్పండి?" అని యోగులు ప్రశ్నించాయి.

"'నిజం నిజం. ముమ్మాటికీ నిజం" అని గుడ్లు మిటకరించి చప్పి దౌడలనుఅప్పళించి తోకలు మూడుసార్లుపూపి నిశ్శబ్దంగా అరిచాయిబల్లులు.

"కాబట్టి చావుఅనేది పుట్టిననాడికి తప్పదుకదా! అలాంటప్పుడు భగవంతునికోసం మరణించటంవల్ల యెలాంటిపుత్తమగతులు ప్రాప్తిస్తాయో ఆలోచించండి. అప్పుడు యీగుళ్ళు గోపురాలకు నమస్కారం చేస్తారే కాని ధ్వంసంచెయ్యాలని కోరరుకదా," అని యోగులు సెలవిచ్చారు.

"తంతువాయ మహర్షులకు జై! డౌకా విత్ది యేథీస్స్?" అని అనుకొని తేళ్ళుకొండీలెత్తి ఫాసిస్టు నమస్కారాలు చేశాయి.

మళ్ళీ కర్మభూమినివాసులు వర్ణాశ్రమ ధర్మానుసారంగా జీవితాలను చక్కబెట్టుకోసాగారు. అప్పుడప్పుడు పురాణకాలక్షేపం జరుగుతూవుండేది. కాని యిలాంటివాటిల్లో చీమలకు తావేపుండేదికాదు. అసలువాటికి కాసేపు కూర్చుందామన్నా తీరిక వుండేదికాదు. పొరపాటున యెప్పుడన్నా కర్మం చాలక యేచీమన్నా బయట తిరుగుతున్నట్లు కనిపించిందో, తేలురాజు ఆర్ష ప్రోక్తంగా, శ్రుతిస్మృతివాక్యానుసారంగా శిక్షిస్తూవుండేది.

ఇలా కొన్నియుగాలు జరిగాయి. ఇంకా మరికొన్ని యుగాలుకూడ యిలాగే జరిగి వుండవలసింది. కాని యిలా జరగలేదు.

జరక్కపోటానికి కారణాలను పెస్టుట్యూబులకు వదలివేస్తేమాత్రం వ్యావహారిక జగత్తులో యిలా నడచింది.

• కందిరీగలు సంగీతాన్ని అమ్ముకోవటం కోసం కర్మభూమికివచ్చాయి. అయితే కర్మభూమిలో సంగీతంలేదా అంటే సమాధానంలేదు. కాని కందిరీగలు అమ్ముకోటానికి వచ్చినమాట మాత్రం రూఢి.

అప్పటిదాకా తపస్సుకు మాత్రమేయోగ్యంగా వుంటూవచ్చిన కర్మభూమిలో ఝంకారధ్వనులు బయలుదేరాయి. కర్మయోగుల యోగనిష్ఠకు భంగం వాటిల్లింది.

శాపానుగ్రహసమర్థులు కోపంవస్తే వూరుకొంటారా! కళ్ళువిప్పి చురచుర చూచారు. కలి ప్రథమపాదం ప్రవేశించింది. కాబట్టి కందిరీగలు బ్రతికిపోయాయి. అప్పటికీ ఆగక నోరుచేసుకున్నాయి. కాని కర్మభూమి లోని ప్రశాంతిప్రాబల్యంవల్ల శబ్దం నిశ్శబ్దతలోనుంచి బాహిర్గిల్లక అందు లోనే లీనమైపోయింది. అందువల్ల శబ్దరూపం నిష్పన్నంకాలేదు- శబ్దం నిష్పన్నం కానప్పుడు కందిరీగలు యెలా శాపదగ్ధమైపోతాయి?

ఆరోజు యెలాగో గడిచిపోయింది. యోగనిష్ఠలోవున్న యోగులు కూడ యోగాన్ని కట్టిపెట్టి గుళ్ళూ గోపురాలూ మరామత్తు చేసుకోవలసి వచ్చింది. ఇలా గుళ్లూ గోపురాలూ బాగుచేస్తూ యోగులు ఒందొరులను చూచుకొని యెవరికి వారే దుఃఖపడ్డారు. చూపులతో ఒకరి హృదయాన్ని ఒకరు అర్థంచేసుకొన్నారు. ఇంతలోనే ఒక కందిరీగ బఁయ్యిన బయలు దేరి వచ్చింది. దాని రెక్కలదాడికి ఒక భాగంలోని గోపురాలన్నీ బదా బదలుగా విచ్చిపోయాయి. ఆ దేవాలయార్చకుడైన కర్మయోగి సహించ లేకపోయాడు. భగవంతునిపట్ల అపచారం జరుగుతూవుంటే, పరం పరాగతమైన ధర్మం, సామాజికవ్యవస్థా కూలిపోతూవుంటే యేభక్తుడు, యే ప్రపంచకల్యాణకామి సహిస్తాడు?''

''ఇది తపోభూమి, మీలాంటి దుష్టులు మా దేశంలోనుంచి వెళ్ళి పోవాలి. మా గుళ్ళూ గోపురాలూ ధ్వంసంచేయటం యేమిధర్మం? కాబట్టి వచ్చినదారినే త్వరగా వెళ్లిపొండి,'' అని వుపదేశించాడు నిష్కామ యోగి.

''విశ్వం యెవరి ముల్లేకాదు, మీ గుళ్లూ గోపురాలూ జీవుల స్వాతంత్ర్యాన్ని అరికడుతూవున్నాయి. పైగా జీవుల నిండుప్రాణాలు బలి గొంటున్నాయి. అసలు మీలాంటి లోకకంటకుల్ని వుండనీటానికే వీలు లేదు.'' అని బొఁయ్యని రొదచేసుకొంటూ ఒక కందిరీగ యోగి పైపైకే వెళ్ళింది.

సృష్టి ప్రారంభమై యెన్నివేలయేళ్ళు గతించాయి? ఎంత దుష్టు డైనా యింత తెగబడి మాట్లాడాడా? భూమి యెందుకు కుంగిపోదు!

సప్తసముద్రాలు యెందుకు ఘూర్ణిల్లవు? ద్వాదశాదిత్యులు యిలాంటి లోకాన్ని మలమలా యెందుకు మాడ్చివేయరు!

ఈసమస్యలలోపడ్డ యోగి అసలుసంగతి మరచిపోయి పక్కకు వొత్తిగిల్లాడు. నిజానికిపస్తే యోగిముందు కందిరీగ నిలుస్తుందా మరి?

రోజురోజుకూ కందిరీగల రాకపోకలు యెక్కువయ్యాయి. గుళ్లూ గోపురాలూ బదాబదలు అవుతూవుండటం, ప్రతిదినం కర్మయోగులు వాటిని తిరిగి మరామత్తు చేయటానికి ప్రయత్నిస్తూవుంటం జరుగుతూ వచ్చింది.

ఏది యెలావున్నా కర్మయోగులు స్థాపించిన వ్యవస్థ సడలింది. సడలితే అధర్మం పెచ్చుపెరిగిపోలేదా? కర్మభూమి పతితం కాలేదా?

• గుహమాత్రం పతితంకాలేదు. ఎప్పటిచోటనే వుంది. పైపెచ్చు జీవులసంఖ్య పెచ్చుపెరిగింది. పాపం పెరగటంవల్లనే యీ జనాభా పెరిగివుండవచ్చును.

ఏ కారణాలు ఎలావున్నా, ఇప్పుడు జీవులకు కొంచెం గాలిని పీల్చుకోటానికి వీలైంది. చిన్నచిన్న పురుగులు ఇదివరకుకన్నా కొంచెం రెక్కాడించటానికి వీలైంది.

ఇలాంటి అవకాశాలు లభించటంతోనే జీవులు కొంత మధనపడసాగాయి. "ఈయోగులు మనప్రాణాలకు ఉచ్చులుపోసి దేవుడంటున్నారురా." అని కళ్ళు తెరిచీతెరవని ఒక గడుగ్గాయి అంది. పక్కగోడమీదనేవుండి వింటూవున్న బల్లి కొరకొరా చూచింది. తీరా ఒక దోడ కిందికి రాచే ఇంతమాట అంటుందా? ఎంత పితపకాలం, ఎంత పితప కాలం!

• కందిరీగలను ఉపేక్షిస్తే ప్రయోజనం లేదని కర్మయోగులు నిశ్చయించారు. అవును, దేశానికీ దేవుడికీ, అపచారం జరుగుతూవుంటే ఎలా సహిస్తారు?

కిందిరీగలను కర్మభూమినుంచి సాగనంపటం అవసరం. ప్రజాక్షేమంకోసమైనా తప్పక పంపించివెయ్యాలి. కర్మయోగులుమాత్రమే ఈపనిచేయలేరు. తతిమ్మా జీవులుకూడ యీపనికి పూనుకోవాలి.

అందువల్ల ఎంత యిష్టంలేకపోయినా, ఇతరుల ఆచారవ్యవహారాలు ఎంత తెలియకపోయినా, ఎలాగో ఒకలాగున అన్నీకలిసి ఒకచోట సమావేశం జరిపాయి.

కర్మయోగులు ఒక్కొక్కరే లేచి యిలా ప్రారంభించారు:—

"మనదేశాన్ని పరాయివాడు ఆక్రమించుకొంటే వీరు చూస్తూ వుంటారా? తతిమ్మా ప్రపంచం అజ్ఞానాంధకారంలో మునిగివున్నప్పుడు యీదేశం విజ్ఞానంలో మునిగి తేలుతూవచ్చింది. ఇలాంటిదేశాన్ని తుచ్ఛ నాస్తికులు, నాగరకతలేని జంతువులు ఆక్రమించుకొన్నాయి. అనాదినుంచి వస్తున్న మన పవిత్రాచారాలు, సంస్కృతి, గుళ్ళూ గోపురాలు, భక్తి విశ్వాసాలు ధ్వంసమైపోతున్నాయి."

ఇంతలో నోరు బారలుతెరచుకొని, కళ్లువిచ్చి వింటూవున్న కప్ప గారినోట్లో ఏమిదూరిందో బెక్‌బెక్‌మని ఎగిరి రెండు గంతులువేసింది. సభలో ఆమూల కొంత అల్లరి బయలుదేరినా వెంటనే ఆగిపోయింది.

ఉపన్యాసక మహాశయుడు సభాసదుల మొఖాలు ఒకసారిచూచి ప్లేటుమార్చి సాగించాడు:—

"ఉప్పునఊదితే తెగిపోయే యీ దారాలతో సోదరుల ప్రాణాలు తీస్తూవున్నామనీ, వారి రక్తాన్ని పీల్చివేస్తున్నామనీ మన శత్రువులు, మన సంస్కృతి విద్వేషకులు ప్రచారంచేస్తూవున్నారు. ఇది నిజమే కాబోలునని మనసోదరులు కూడ కొంతమంది నమ్ముతూవుండవచ్చును. శత్రుప్రచారాన్ని నమ్మే దుర్గతి మనకు పట్టటం చాల శోచనీయం.

"మనశత్రు కోటిలోని సర్ ఫ్రాగ్ మహాశయుడు ఏమని సెల విచ్చాడో తెలుసునా? కర్మభూమి సంస్కృతి అత్యుత్తమమైనది. అధః పతనానికి పోతూవున్న పశ్చిమదేశాలు బాగుపడాలంటే ఒకటే దారివుంది. కర్మభూమినుంచి ఆ నిరాడంబర జీవనం, ఆకర్మసిద్ధాంతం, ఆమిధ్యావాదం అవశ్యం గ్రహించాలి. కలా, కవిత్వం, అనేవి వృద్ధిపొందాలంటే కర్మ భూమిలోని సామాజిక వ్యవస్థే శరణ్యం. అక్కడి గుళ్ళూ గోపురాలు, శిల్పం,చిత్రలేఖనం,లోకోత్తర సౌందర్యం ఎవరిని తన్మయులను చేయ్యవు?

సూర్యోదయకాలంలో ముఖ్యంగా కర్మయోగులు నిర్మించిన గోపుర ద్వారాలు చూస్తే, జీవుల అల్పత్వం, సృష్టిగాంభీర్యం, పరమాత్మని ప్రేమ సాక్షాత్కరిస్తాయి. ఇవి నామాటలు కావు.''

''హియర్ హియర్,'' అని ఈగలు పదతాళధ్వనులు చేశాయి. తేలు సంతోషం కొలదీ ప్రక్కనున్న మండూక మహాశయుణ్ని కొండితో అంటదొడిచింది. మండూకుడు ఎగిరి రెండుగజాలు దూకి మంద్రగబ్బ ముడుచుకొన్న కొండీమీద టపీమని చతికిలబడ్డాడు. కొండీ యెత్తుకోలేని మండ్రగబ్బ కోపంకొలది గిట్టలతో నేలగట్టిగా వాయించింది.

ఈహర్షధ్వనులతో ఒళ్లుపొంగి ఉపన్యాసకుడు ఇలా అన్నాడు:—

''మన ఆచారాలు నిరర్ధకమైనవికావు. త్రికాలవేదులైన మన పెద్దలు ముందు వెనకలు విచారించే వీటిని ప్రవేశపెట్టారు. ఉదాహరణకు మన గుళ్లా గోపురాలనే తీసుకోండి. కర్మభూమి యీకొననుంచి ఆకొనకు సూత్రాలువేసి గుళ్లా గోపురాలు కడుతూవుంటంవల్లనే, యెన్ని జంఝా మారుతాలు వీచినా, యెన్ని ప్రళయాలు వచ్చినా యీభూమి నిలిచివుంది. లేకపోతే మేమిక్కడ నిలిచి వుపన్యసించటం, మీరు అక్కడవుండివినటం తటస్థించేదేకాదు.

ఇక్కడ చేరినవారంతా ఆస్తికభావులే కాబట్టి మరొక దేవరహస్యం చెబుతూవున్నాను. ఈ గుళ్ళు గోపురాలు లేకపోతే, వీచేగాలిలోవుండే దుమ్ము, ధూళి సర్వంకొట్టుకొనివచ్చి ప్రజల ఆరోగ్యం చెడిపోయివుండేది. దానివల్ల రోగాలు, అకాలమృత్యువు, అసంపూర్ణానుభూతి, మొదలైన అనర్థకాలన్నీవచ్చి మానవజాతి వూరుపేరు లేక యేనాడో నశించివుండేది.

''కాబట్టి యిలాంటి వుత్తమాచారాలను, సాత్విక ప్రకృతిని భగ్నం చేసి నిరంతరం రణగుణధ్వనిచేసే శత్రువులకు ఆస్కారమిస్తారా? అంత దేశాభిమానంలేదా? మీకు నెత్తురు లేదా?''

''అదంతా తమరెప్పుడో గుటకాయస్వాహా అన్నారు.'' అని ఒక సభ్యుడు అరిచాడు.

''ఎవడాద్రోహి, నోరుమూయ మనండి.'' అని తతిమ్మా సభ్యులు కేకవేశారు.

''కాస్త ఓపికపట్టి వినండి. మన సోదరుడు ఒకాయన అంతర్జాతీయ భావముండాలంటున్నాడు,'' అని వుపన్యాసకుడు గొంతు సవరించుకొంటూ తొట్రుపాటు కనపడనీకుండా అన్నాడు.

''నేనన్నది ఆముక్క కాదు.''

ఉపన్యాసకుడు మళ్లీ ప్రారంభించాడు:.

''ఇస్, చెప్పేది వినండి. మన శత్రువులే మనసంస్కృతిని ఎందుకు అవలంబించగూడదు? వాళ్ళ సంస్కృతి వాళ్లు విడువరు. మన సంస్కృతికి మాత్రం మనం తిలోదకాలు వదలాలి. ఇంత అన్యాయం యెక్కడేనా వుందా? భ్రష్టులు తప్ప దేశాభిమాన మున్నవాడు, ప్రపంచ శ్రేయస్సు కోరేవాడు యిలాంటి పనిచేస్తాడా? కాబట్టి మన శత్రువుకాని, మన శత్రువుల పద్ధతులుకాని మన కే మాత్రం పనికిరావు. వాటిని మనదేశం చాయలకన్నా రానీగూడదు।''

ఇలా కర్మయోగులు ఉపన్యాసాలుచెప్పి ముగించగానే దోమలు జాతీయగీతాన్ని పాడాయి. మండ్రగబ్బలు డెక్కలతో తాళంవేస్తూ కొండీపతాకాలెత్తాయి. తేళ్ల వాలంటీర్లు బారులు బారులు తీర్చి కొండీలు పైకిముడిచి మిలిటరీ శాల్యూటు కొట్టాయి. ఈగలు విమానాలు నడుపుతూ జాతీయ యుద్ధ సంపదను చాటాయి.

ఇంతలో కందిరీగల గుంపులు బర్రున కర్మభూమిలో ఈ మూల నించిఆమూలకు ఆ మూలనుంచి ఈ మూలకు తిరుగుతూ ఝంకారాల్ని సాగించాయి.

ఇంకా యుద్ధం ప్రారంభమైనదీ లేనిదీ తెలియలేదు.
త్వరలోనే పిపీలికా విలేఖరి కేబుల్ చేస్తాడని ఎదురుచూస్తున్నాము.

అనిర్వచనీయఖ్యాతి!!

తెనాలి స్టేషన్ దగ్గిరకువస్తున్న కొలది తహతహలు హెచ్చిపోయాయి. తనస్థితిని చూచుకొంటే తనకే ఆశ్చర్యంకలిగింది. ఇంతకాలం జైలులోవుంటే యీ ఆరాట మేమైంది. స్వగ్రామ మమకారం, బంధు దర్శనాసక్తి ఏదేశానికి పలసపోయాయి? తన తహతహపాటు చూచి తనకే నవ్వువచ్చింది. ఎన్నిసార్లు తనవూరును తిట్టలేదు! మిట్ట మధ్యాహ్నం నిప్పుపెట్టినా మండిపోదని యెన్నిసార్లు మెటికలు విరపలేదు?

ఇలాంటి వూరుమీద అంత అభిమానం దేనికి? ఎప్పుడూ కస్సు బుస్సుమనే అన్నమీద, చీటికి మాటికి శివాలువేసే తండ్రిమీద నేను యింతప్రేమ దేనికి? తండ్రి వెనకటికాలంవాడు. నేటి ఆచారాలు, పద్ధతులు తండ్రికెలా తెలుస్తాయి? వయస్సు మళ్ళిన కొందికీ చిర్రుబుర్రులు సహజమే, అందులో తండ్రికి వుబ్బసం. ఎంత అవస్థపడుతున్నాడో! ఎంత చిక్కిపోయాడో! తన్ను తలపకుండా వుంటాడా? తనకోసం అలవటించిపోయి వుంటాడు. తనమీద బెంగవల్లనే సగం మంచ మెక్కి వుంటాడు.

అన్నయ్యకు కుర్రతనం. ఏదో అనివుంటాడు, అంతమాత్రం చేతనే మనసు విరగాలా? అన్నట్టు వదినెకు నేను బయలుదేరినప్పుడు నెల తప్పింది. ఎప్పుడది సెప్టెంబరు............రెండు సంవత్సరాలైంది. మగపిల్లవాడో, ఆడపిల్లో! మగపిల్లవాడే అయివుంటాడు. మగపిల్లవాడే. సంవత్సరం మూడునెల్లు అంటే యీపాటికి తప్పటడుగులు వేస్తూవుండాలి. అమ్మా, అత్తా అంటూవుండాలి. వెళ్ళగానే ఆ నంగిమాటల్తో అత్త అత్త అంటూపిస్తాడు కామాలు!

తనకు మతిపూడా పోతూవుంది. వాడు తనముఖ మెప్పుడైనా చూచాడా ? వాణ్ణి తాను యెప్పుడైనా యెత్తుకొన్నదా ? తనదగ్గరకు యెలా వస్తాడు ? తన్నుచూచి బావురు మంటాడో, లేక తల్లిచాటున నక్కి దొంగ చూపులు చూస్తాడో ?

ఇంతకూ ఆడపిల్లే అయితే........

వెనకటి ఆలోచనలన్నీ బొంబుతిన్న భవనాలయ్యాయి. నొసలు చిట్లించింది. మళ్ళీ ఆలోచనలు బయలుదేరాయి.

ఆడపిల్లకాదు, మగపిల్లవాడేనని నిర్ధారణమెట్లా ? అన్నయ్యే అయినా వొకముక్క రాసేసి వుండకూడదూ ? యెలా వ్రాస్తాడు ? నేను యెక్కడున్నానో అన్నయ్యవాళ్ళకూ యెలా తెలుస్తుంది ? ఎవరైనా చెప్పివుండరా ? లేక పత్రికలైనా వ్రాసివుండవా ? రోజూ అంతమంది పేర్లు వేస్తూవుంటాయి.

శ్రీమతి ఉషాగారి అరెస్టు రెండు సంవత్సరాల కఠినశిక్ష

గాంధి మహాత్ముని స్వాతంత్ర్య సందేశం ఆలకించినందుకు

లైబ్రరీలో చెంచయ్య చదువుతూవుంటే అంతా మూగి వింటూ వుంటారే. నా పేరు చూడకుండా వుంటారా ? చూసినమాత్రం తానే జైలులో వున్నదో యెలా తెలుస్తుంది ? అందుకనే అన్నయ్య వుత్తరం వ్రాయలేదు. తెలిస్తే నానన్నా వూరుకునేవాడు కాదు. ఎవరిచేతనన్నా వొకముక్క రాయించివేసి వుండేవాడు.

అన్నయ్యకు కొడుకా కూతురా ? మావాళ్ళ చాలునుబట్టిచూస్తే తొలికాన్పు కొడుకు కావాలి. అన్నయ్య అత్తగారివైపు చాలుకూడా అదేనేమో ?

మగపిల్లవాడే నని తనకంత గట్టినమ్మకం దేనికి? తాను కన బోయే పిల్లకు మొగుడు దొరక్కుండా పోతాడా?

ఈ భావంతో గుండె కలుక్కుమంది.

తన జీవిత స్కంధంలో యిక్కడే గొడ్డలిపెట్టు తగిలింది. భర్త పెళ్ళినాటి కట్నం ముట్టలేదని వదలివేశాడు. అలాంటప్పుడు అన్నయ్యకు కొడుకే పుట్టివుంటాడనుకోవటం విడ్డూరంగావుంది. అన్నయ్యకు మొగ మొలక కలిగితే తనకుగలిగిన దురవస్థ పట్టదుగా! ఆడదై పుట్టటంకంటే అడవిలో మ్రానై పుట్టటం మేలు.

ఉష తన కాపురంసంగతీ, తన సంగతీ ఆలోచించకుండా వుండ లేకపోయింది:

ఇప్పుడాయన యేమంటాడు, ఊళ్ళోవాళ్ళు యేమంటారు?

స్టేషనులో దిగగానే జైలునుంచి తిరిగివస్తున్న తనకు పూల మాలలువేస్తారు. స్వాగతపత్రం సమర్పిస్తారు. గ్రామమహిళా సంఘం వొకటి, యువజనసంఘం వొకటి దేవుడు మేలుచేస్తే హరిజనసంఘం వొకటి ఇన్నివున్నాయి. స్వాగతపత్ర మివ్వకుండా వూరుకుంటారా? స్వాతంత్ర్యంకోసం ప్రాణాలనుకూడా తెగించి జైలుకు వెళ్ళిన దేశ భక్తుల్ని యే దేశం గౌరవించుకోదు? ఆత్మగౌరవాభిమానాలున్న ఏ జాతి సత్కరించుకోదు?

తప్పకుండా గౌరవిస్తుంది. వ్యక్తిగతంగా యీ నల్లమ్మాయిని చూచి కాకపోయినా, యీ నల్లమ్మాయిలో తొంగిచూచే స్వాతంత్ర్య కాంక్షను, గాంధిజీపైవున్న భక్తిని ఆదరిస్తుంది,

అప్పుడు ఆయన యేమనుకుంటాడు? ప్రజలు అస్తారబలంగా చూచుకొనే తన భార్యను త్రోసివేస్తాడా? త్రోసివేస్తాడే పో, లోకు లేమంటారు? యెత్తిపొడవరూ? ఏదో పూర్వజన్మలో చేసుకొన్న పుణ్యవిశేషంవల్ల ఆ అమ్మాయి నీపాలిటబడ్డది. లేకపోతే నీవంటివాడికి దక్కవలసిందా? ఆ అమ్మాయి కాలిగోటికైనా పనికిరావే అని సూటి పోటీలు అంటూవుంటే ఏ మానవుడైనా యెంతవరకు సహిస్తాడు?

ఆయన తన్ను తీసుకెళ్ళటానికి రాక తప్పదు.

అయితే వెళ్ళిపోవటమేనా? ఇన్ని సంవత్సరాలనుంచి ఇలా వేధించినవాడితో ఏ ఆడదైనా యెలా కాపురంచేస్తుంది? తాను కాపు రానికివెళ్ళదు. వెళ్ళకపోతే లోకులు ఏమంటారు? తన్ను ఏమను కున్నా ఇబ్బందిలేదు. కాని ఉద్యమం ఏమౌతుంది? గాంధి మహాత్ముని సందేశాన్ని ఏవిధంగా భావిస్తారు? ఆలోకోత్తర పురుషుని సందేశానికి వంకలు పెడతారు.

తన జీవితం యెలా తగలబడినా, తనవంటివారు లక్షలకొల దిగా బలి అయినా ఉద్యమం సాగాలిసిందే.

అపును గాంధిజీ సందేశం మూలమూలలకూ, హృదయ హృద యాలకూ అందజెయ్యాలి. సంసారబంధంలో తగుల్కొనివుంటే యేలా సాగుతుంది? ఇలాటి త్యాగం లేకపోవటంవల్లనే దేశంలో అజ్ఞానం, దారిద్ర్యం, సంకుచితత్వం పెచ్చుపెరిగాయి. నేడు కొత్తగా యీ బందాలు ఎందుకువేసుకోవాలి. గాంధిజీ ఆజ్ఞాపాలనమే తనవ్రతం, దీనికి లోకం కాదంటుందా?

తండ్రీ తరుణోపాయం చూపించావు. నివృత్తిమార్గం వుపదేశిం చావు. నీ సందేశామృతాన్ని విడువను. ఈ అమృతము లేకపోతే యీ అనాధజీవితం ఏమయ్యేది? ఏొక దారీ తెన్నూ అంటూ వుండేదా? నిజంగా ప్రాణం పోశావు తండ్రీ!

ఉష లోలోపలే గాంధిజీకి చేయెత్తి నమస్కరించింది. కృతజ్ఞ తతో కన్నులు చెమ్మగిల్లాయి.

రైలు ఆగింది. పొడుగుగావున్న ప్లాటుఫారంమీద నల్లదోము లతో అర్ధనిమీలితాలైయున్న విద్యుద్దీపాలు పెట్టుబడివర్గాన్ని ప్రభుత్వో ద్యోగులు లాలిస్తూవున్నట్లుగా చీకటిని లాలిస్తూవున్నాయి. తెనాలి, తెనాలి కిళ్లీ సోడా బిస్కేటు స్లోగన్లు చెవులకు గింగుర్లుకొట్టుతున్నాయి.

రైలు ఎక్కేవాళ్లు దిగేవాళ్ళతో ద్వితీయరంగం ప్రారంభమైంది. ఉష ఖాదీసంచితో నిలుచుంది. జనం అటునెట్టీ యిటునెట్టి చివరికి తలుపు గుండా ప్లాటుఫారంమీదికి నెట్టించి. అంతా జన సముద్రం.

అటుయిటూ ఉష కలా మెలా చూచింది. తనకోసం పూలదండ లతో...............

ప్రజాప్రవాహం గేటుదగ్గరకు నెట్టుకు వెళ్ళింది. గేటు దగ్గర యెడమప్రక్కన కొంత ఖాళీగావున్న కటకటాల దగ్గరకు ఆమె చేరు కున్నది. పూలదండలతో స్వాగత మివ్వటానికి వచ్చిన వారెవ్వరూ ఉషకు కనిపించలేదు. వాడిన మల్లె చేమంతి గులాబీ పూలను అమ్ము కొంటూ లోపల వొక ముసలివాడు మాత్రం కనిపించాడు. స్వాగత సన్మా నా లనేవి కేవలం అమ్మకానికే దొరుకుతాయన్న సంగతి అప్పుడుకూడా తోచలా.

ఈలోగా బండిలోనుంచి దిగిన ప్రయాణీకులు వెళ్ళిపోయారు. రైలు అంతకు ముందే వెళ్ళిపోయింది. అంత ప్లాటుఫారంమీద యిరవై ముప్పైమంది మాత్రం వుండి వుంటారు.

ఉష తన ఆరాటాన్ని చూచి నవ్వుకొంది. ఈ అర్థరాత్రాన యెవ రైనా యెలా స్వాగతమిస్తారు? తాను విడుదలైనసంగతి అసలు తెలిసి వుండదు. పత్రికలు వేయలేదేమో? ప్రపంచంలో ఏమూల ఏమిజరిగినా, వొకనల్లికి పదిపిల్లలు పుట్టినా వన్నెల చిన్నెలతో వేస్తారే. తన విడుదల సంగతి వెయ్యకుండా వుంటారా? వేసివుంటారు. అయినా తాను ఫలాని రోజున ఫలాని బండికి తెనాలిలో దిగుతున్నసంగతి యెలా తెలుస్తుంది? రేపు పూళ్ళో తానువచ్చిన సంగతి తెలుస్తుంది. అప్పుడు మీటింగుచేసి తన్ను మాట్లాడమంటారు. బుచ్చయ్యగారికి వెనక యిలాగే చెయ్యలా? అప్పుడు యెవ్వరూ స్టేషనుకు వెళ్ళలేదు. మరునాడు మీటింగుచేసి పూల దండలు వేశారు.

ఉష టిక్కెట్టిచ్చి వెలుపలకు వచ్చింది. కన్ను పొడుచుకొన్నా కనిపించటంలేదు. మూడు నాలుగు వొంటెద్దుబళ్ళు, వొకటి రెండు రిక్షాలు వున్నాయేమో.

"బండి కావాలమ్మా బండి" వొంటెద్దు ముసలయ్య అడిగాడు. ఉష బండెక్కుదామనుకొంది. కాని తనదగ్గరున్న డబ్బులతోపాటు

గాంధిజీ సందేశం జ్ఞాపకం వచ్చింది. నిరాడంబరంగా వుండాలన్నాడు కదూ మహాత్ముడు. రెండడుగులువేస్తే తన వూళ్ళోవుంటుంది.

ఆమె మెల్లగా సాగి నందిపెలుగురోడ్డు పుచ్చుకుంది.

ఊరు సమీపిస్తున్న కొందికీ ఉషకు కాలుసాగటంలేదు. మనస్సు పరిపరివిధాల పోతూవుంది. తాను యింటికి చేరుకుంటుందా ? నాన్న అన్నయ్య ఏమంటారు ? ఇక ముందు తనజీవితం ఏం కావాలి ?

ఆపాదమస్తకం చెమటపోసింది. అడుగు పడటంలేదు. మళ్ళీ దుర్భరజీవితంలో ప్రవేశించవలసిందేనా ? అన్నయ్యచేత ఛాఛా అనిపించుకొంటూ వదినచేత మొట్టికాయలు తింటూవుండవలసిందేనా ? పుట్టింట్లో యిలా అభాగ్యురాలై పడివుండవలసిందేనా ?

తాను వెనుకటి ఉషకాదు. సత్యాగ్రహంచేసి రెండుసంవత్సరాలు జైలులో వుండివచ్చింది. లోకమంతా పువ్వులలోపెట్టి పూజించే తన్ను యెవరు సరిగా చూడరు ? దేశసేవకు దిగినవ్యక్తిని యెవరేమి అంటారు?

పరధ్యానంలోవున్న వుషను కాళ్ల యెలాగో ఊళ్లోకి చేరవేశాయి. కచేరీ అరుగుమీద కాని, వేపచెట్టుకింద కాని వొక పురుగుకూడలేదు. గొరకొయ్యలు నెత్తిమీదవున్నాయి.

ఆమె పుట్టింటికి—అన్నయ్య యింటికి వెళ్ళింది. ఎవరిని పిలిచేటట్లు ? అన్నయ్య యెక్కడో గదిలో పడుకొనివుంటాడు. అన్నయ్యను లేపి నిద్రను పాడుచేయటం దేనికి ? నాన్న తూర్పింట్లో పడుకొనివుంటాడు. నిద్రకూడా తక్కువ, పిలవగానే పలుకుతాడు. నాన్ననే పిలుస్తా,

"నాన్నా నాన్నా !"

తలుపుతట్టింది. జవాబులేదు. మళ్ళీపిలిచి తలుపుతట్టింది. ఆమె పిలుపుకంటె తలుపుచప్పుడే యెక్కువగావుంది.

ఇంట్లో యెవరో కదిలిన చప్పుడైంది. ఎవరైవుంటారు ? ఆ అడుగుల చప్పుడు నాన్నది కాదు.

"ఎవరది ?"

"నేనే"

"నేనంటే"

"నేనే నన్నయ్యా"

బెడ్‌లైటుతోవచ్చి జారుతూవున్న కట్టుపంచెను సర్దుకుంటూ అన్నయ్య తలుపుతెరిచి నిర్ఘాంతపడిపోయాడు. ఆ దీపంతో అలిడు స్తంభం లాగా నిలబడిపోయాడు.

"నేనే అన్నయ్యా" ఉష తలపంచుకొన్నది. అతని నోటివెంట మాటలు రాలేదు. కాసేపు యిద్దరూ అలాగే బొమ్మలులాగా నిలబడ్డారు.

"లోపలికి రా గడపలోనే యెందుకు తగులడతావు ?"

ఆమె లోపలికి వచ్చింది.

"నువ్వురావటం యెవరైనా చూచారా ?"

ఉషకు భయం అధికమైపోయింది. తన్ను యెవరు చూచినా పోయేది ఏముంది ? అయినా గుండె పీకుతూనే వుంది.

ఉష తూర్పింట్లో తగలాబల్ల ఆనుకొని నించునివుంది. అన్నయ్య దీపం మాత్రం మెల్లగా నేలమీదపెట్టి గబగబా తండ్రి మంచందగ్గరకు వెళ్ళి తండ్రిని కుదిపాడు. ముసలయ్య మూలుగుతూ అప్పుడే కునుకు పట్టింది కాబోలు మరొక పక్కకు వొత్తిగిల్లాడు. ఉష కన్నులప్పగించి చూస్తూవుంది.

"నాన్నా, నాన్నా !" కొడుకు తండ్రిని గట్టిగా తట్టాడు.

ముసలయ్య వులిక్కిపడి లేచాడు.

"ఏమిట్రా ?"

"వచ్చిందే, వచ్చింది !"

"ఎవ్వరు ?"

"అదే దయ్యం"

ముసలయ్య భయంతో పరకాయించి వెంటనే గుర్తుపట్టలేదు.

"ఏవ్రా అది?"

"ఎవరున్నారు—నీ కూతురు."

"నా కూతురా?" ముసలయ్యకు అంతా ఆకళింపుకు వచ్చింది.

"నా కూతురా? నాకు కూతురెక్కడిది? రెండేళ్ళక్రితమే చచ్చిపోయింది. అప్పుడే పారేశాను. ఈ చేతులమీదుగా తగలేశాను. ఇక నా కెక్కడిదిరా కూతురు?"

ఉష ఒక్కసారిగా బావురుమంది.

"నాన్నా, నాన్నా!"

"ఛీ, నోరుముయ్. నీకు నేను తండ్రినా? ఎవరు చెప్పారు? ఊళ్ళోవాళ్ళందరికీ తెలుసు. నాకూతురు రెండుసంవత్సరాల క్రిందటే చచ్చిపోయింది. కావలిస్తే పురోహితుణ్ణి అడుగు; ఆబ్దికాలు పెడుతున్నానో లేదో. నా కూతురైతే భర్తదగ్గర వుండాలి. లేకపోతే నాదగ్గర వుండాలి."

"నే నేం తప్పుచేశాను నాన్నా?" అంటూ వుష వొక్కసారిగావెళ్ళి తండ్రికాళ్ళకు చుట్టేసుకుంది.

"ఛీ, దూరంగావుండు, నువ్వెవరు? నాకూతురు చాల మంచిది. తండ్రికి యెంతో గౌరవం తెచ్చేది. వంశానికి పేరు ప్రతిష్ఠలు తెచ్చేది. చెడు తిరిగేది నాకూతురా? ఎవరంటారు? అన్నవాళ్ళ గొంతు నులిమివేస్తాను. నా కూతురు ఏనాడో చచ్చిపోయింది. ఈ ముసలివాణ్ణి దిక్కులేనివాణ్ణి చేసిపోయింది. ఈముసలితనంలో నన్ను చూస్తుందనుకొన్నాను. పోయింది. చేయిదాటి పోయింది. పిచ్చిపిల్లా! నువ్వు నాకూతురువా? ఈముసలివాడికి మతిపోతుందను కొన్నావేమో? లేదు. పోపో. నా కూతురు రోజూ నాకలలో కనిపిస్తూవుంటుంది." ముసలయ్య కన్నులలో నుంచి అశ్రువులు జలజలరాలాయి.

ఉష పెద్దపెట్టున ఏడ్చింది.

"ఛీ నోరుముయ్ పక్కవాళ్లు వింటారు," అని అన్న గదిమాడు.

ఈ అలికిడితో మేలుకొన్న వదినె, వదినె తమ్ముడైన రఘూ గబ గబా వచ్చి "ఏమిటేమిటి?" అని గాభరాపడుతూ అడిగారు.

"ఏముంది? చెడిపె లంజె కొంప బాగుండిపోయిందేమోనని తిరిగి వచ్చింది." అన్నాడు అన్న.

ఉష సహించలేకపోయింది. తానేమి తప్పుచేసింది? ఇంత చులకనగా మాట్లాడితే రేపటినుంచి వదినెదగ్గర యెలా మేగుతుంది? వదినెను చూచేటప్పటికి ఉష కోపం పట్టలేకపోయింది.

"అన్నయ్యా! మాటలు తిన్నగారానీ ఏమనుకొన్నావో!"

"ఏమంత పొడుచుకువస్తున్నావు? చెడతిరిగేటప్పుడు ఈ రోషాభిమానాలు ఏమయ్యాయి?"

"కాస్త వళ్ళు దగ్గరుంచుకొని మరిమాట్లాడు."

"ఎంత పొగరుపట్టింది! తిరిగి వచ్చిందికాక చెలరేగుతున్నావా?"

"ఇదివరకే చెప్పాను. మళ్ళీ అన్నావా మర్యాద దక్కదు."

"ఈ రెండు సంవత్సరాలు యెవడితో వూరేగివచ్చా? నాయింట్లో వొక్కక్షణం వుంటానికి వీల్లేదు. పో! యింకా నుంచున్నావేం?"

"నీయింటికి రాలేదు. నాతండ్రి యింటికి వచ్చాను. నీయింటికి వచ్చినప్పుడను. ఉద్యమంలో రైలుపట్టాలు పీకి జైలుకు వెళ్ళాను. ఇదేం తప్పుపని కాదే? దొంగతనం కాదే? లంజరికం కాదే? గాంధి మహాత్ముని సందేశాన్ని పాటించి జైలుకు వెళ్ళాను. నువ్వు గాజులు తొడుక్కొని ఆడముండలాగా ఇంట్లో కూచున్నావు. నీబోటి కనాకష్టపు వెధవలుండబట్టె ఆడవాళ్ళు బయలుదేరవలసివచ్చింది."

అన్న కోపంతో వుక్కిరిబిక్కిరై వూరుకొన్నాడు. నిప్పులు తొక్కుతున్న రఘువుకి దగ్గర్లో సి. ఐ. డీ. వుంటే బాగుండుననిపించింది.

"గాంధిజీ అలాంటి సందేశమెన్నడూ యివ్వలేదు. ఇలాంటి ఘాతుకకృత్యాలు చెయ్యమని యెన్నడూ చెప్పలేదు. అహింసామూర్తి

గాంధిజీ యెక్కడ ? యీ దారుణాలెక్కడ ? ఈ మధ్యనే బాహాటంగా అలాంటిచర్యలను ఆయన పూర్తిగా నిరసిస్తూ ప్రకటించాడు. ఎక్కడో వూరేగివచ్చింది కాక గాంధిజీకి యీ దోషంకూడ అంటగట్టుతున్నావా?" అన్నాడు అన్న.

"ఏమిరా, రఘూ "విజయమో మరణమో" అన్న కరపత్రాన్ని చదివి వినిపించలా ? ఆ రోజున నువ్వు లేవు ? నువ్వేమన్నా ? నేను వుద్యమంలోకి వెళ్ళుతానంటే ఏమన్నా ?

"నే నెప్పుడు చెప్పాను ? నిన్ను రైలుపట్టాలు పీకమన్నానా ? మా పార్టీ యిది ప్రజాయుద్ధమని ఘోషిస్తూవుంటే, నీకు నేను యెలా చెప్పాను ? వూరేగివచ్చినదానివి ఊరేగినచ్చినట్టుగా వుండకుండా 'ఇది కూడా మొదలెట్టావా ?'

ఉషకు నవజీవాలు కుంగిపోయాయి, ఇలా వస్తుందని యెన్నడూ అనుకోలేదు. తాను నమ్మిన సిద్ధాంతమే తన్ను ద్రోహిణి అంటుందని యెన్నడూ అనుకోలేదు. అప్రయత్నంగా "సత్యం, ప్రజాయుద్ధం" అన్న మాటలు ఆమె నోటినుంచి వెలువడ్డాయి. ఆమె మనస్సులో వొక్కసారిగా ఊళ్ళో గోడలు, రోడ్లమీది ఈతచెట్లు గిర్రున తిరిగాయి.

"ఇంతకాలం యెవడిదగ్గ రున్నావో చెప్పు. ఈ దొంగవేషాలు యెవరికీ తెలియదనుకొన్నావా ?" అన్నాడు మీదిమీదికి వస్తూ అన్న.

"నేను సత్యం చెబుతున్నానో లేదో ఈ ప్రజలకు తెలియదా ? పైనవున్న ఆభగవంతుడికి తెలీదా ?" అని ఉష దీనంగా అంది.

"నువ్వొక్క క్షణం ఇంట్లో వుంటానికి వీల్లేదు. పో, వెళ్ళిపో. ఇంతవరకూ మోసిన నిందచాలు." అన్నాడు అన్న.

"పోవమ్మా తల్లీ పో ! మా పిల్లదానికైనా పెళ్ళికావాలా లేదా ?" అంది వదినె.

ఉష తండ్రికాళ్ళు గట్టిగా కావులించుకొంది. ఆమె కన్నీళ్ళు ముసలయ్యకాళ్ళు కడుగుతూ వున్నాయి.

"వెళ్ళవేం? రెండు సంవత్సరాల క్రితమే పిన్నమ్మగారింట్లో మన్య జ్వరంతో చచ్చిపోయావని ఊళ్ళో చెప్పుకొన్నాం. రేపు ఊళ్లో తలెత్తుకో నక్కరలా ? పో, ఎవడితోవున్నావో వాడి దగ్గరకేపోయి వూరేగు."

"నాన్నా, నాన్నా" అని యేడుస్తూ ఉష తండ్రికాళ్ళు మరీ గట్టిగా కౌగలించుకొంది.

రఘువు, అన్నా పులులులాగా ఆమెమీద విరుచుకు పడ్డారు. ముసలయ్య కొయ్యబారిపోయి పిచ్చిచూపులు చూస్తూ వున్నాడు.

ఇద్దరూ కలిసి ఉషను గట్టిగా చితకబొడిచారు. కారాగారవాసంతో యెముకలు మాత్రమే మిగిలివున్న ఉష అస్తిపంజరంలోనుంచి హంస యెగిరిపోయింది.

ఊరిపక్క కాలవ నాటి తెల్లవారుగట్ల మరీపొంగుతూ ప్రవహించింది.

స్యూరుడు మాత్రం తూర్పుననే వుదయించాడు.

రామరాజ్యం

గోచి పెట్టినప్పటినుంచి రాఘవులు బుర్రయ్యగారి దొడ్లోనే వుంటున్నాడు. సాటి సంసారి కుటుంబంలో పుట్టినా, కొంద్ర లేకపోవటంవల్ల అతడు జీతానికి ఉండవలసివచ్చింది.

ఆరునెల్ల ఆవుదూడ పక్కన సుంచుంటే అవతల ఆసామికి కనిపించని దశలోకూడ రాఘవులు ఏమేమో కలలు కంటూవుండేవాడు. తానూ రామిగాడు తెచ్చే గడ్డిమోపులుకంటే పెద్దమోపులు తేవాలనుకొనేవాడు. రామిగాడు మూడుకట్లమీద బొద్దుమోపుకట్టుకొస్తే దొడ్లో గొడ్లన్నిటికీ ఆరోజుకే అస్తుతిస్తూ. తాను మోపుతెస్తే రెండురోజులకు ఎక్కెడక్కె కావద్దూ!

రామిగాడు తాడువేస్తే కొసమీద నిటారుగా నిలబడుతుంది. అతడు దగ్గరకెళ్ళితేచాలు—అంత పొగరుమోతైనా సూరయ్యగిత్త గజగజలాడిపోతుంది. తొట్లో కూచున్నాడో ఎంత బురదలోనైనా, కాడి విరిగేది పెద్దెల్లజత ఎనిమిదిసలకలబండినీ అవతలకి ఈడ్చి పారవెయ్యాలిసిందే. కుప్పెయ్యటాని కెక్కాడో దానికి వంకపెట్టటానికే వీలులేదు. వామో—చూచేవాళ్లు ఆశ్చర్యపోతారు. అంత సంతనీసుగా వేస్తాడు.

తానుకూడ అంతకన్నా పనిగాడు కావాలని రాఘవుల ఆశ.

తెల్లావు కోడెదూడను పెట్టినప్పటినుంచీ రాఘవుల కోర్కెలు రేగాయి. ఎర్రావుకూడా కోడెదూడనుపెడితే ఎంత బాగుంటుంది.! జత ఏర్పడుతుంది. తనతోపాటు అవీ ఎక్కివస్తాయి. తానే వాటిని అలవర్చవచ్చును. తానెంత పనిమంతుడౌతాడో అవీ అంతపందెగాళ్లు ఆవుతాయి.

ఊళ్లో మళ్ళీ యిలాంటి జత లేదనిపించుకొంటే ఎంత బాగుంటుంది! అవే ఎక్కువ స్తేనా తను యీనాడు సన్యాసులమాదిరిగా చేస్తాడా? అలాగ్గా రోజుకి రెండెకరాల మెట్టసాలు దున్ని రాదూ!

ఇంతకూ ఎర్రావు కోడెదూడను పెట్టాలిగదా అన్న సందేహం వచ్చింది. రాఘవులకు మనస్సులో చెప్పరాని ఆందోళన కలిగించి. నిజంగా ఈ యీతకు ఎర్రావు కోడెదూడను పెడితే, పుట్టాలమ్మకు తప్పక నాలుగు కొబ్బరికాయలు కొడతానని అతడు మనస్సులో మొక్కుకున్నాడు.

ఆ ఆవులు తనవికావు. ఆ ఆసామి తనను దొడ్లో ఎంతకాలం వుండనిస్తాడో తెలీదు. అలాంటప్పుడు కోడెదూడపుడితే కొబ్బరికాయలు తనజీతంలో డబ్బుపెట్టి కొని కొడతానని మొక్కుకోవడమేమిటి? ఇలాంటి ప్రశ్నే అసలు ఏమాత్రంకూడ స్ఫురించలేదు. కాని రాఘవులు మాత్రం మొక్కుకున్నాడు.

ఇలాంటి ఆశలు లేకపోతే మానవునికి క్షణంసేపు గడవదు. రాఘవులుకూడ ఇలాంటి ఆశలతోనే తన పదమూడోయేడు గడుపుతున్నాడు.

* * * * * *

ఆనాడు కొంచెం పొద్దెక్కింది. బర్రెగొడ్లను తోలుకెళ్ళటానికి రాఘవులు హడావుడిగా అన్నం తింటున్నాడు. అప్పుడే బుర్రయ్య కల్లాం నుంచి ఇంటికివచ్చి చేతిలోని ములుగర్ర తూర్పింట్లో మూలబడేసి రాఘవుల్ని చూచాడు.

"తొత్తుకొడకా, ఇంకా తిండిదగ్గరే వుంది యవ్వారం? ఊళ్లో గొడ్లన్నీ పోయి ఎంతసేపైయిందిరా?" అన్నాడు.

మొదటినుంచీ రాఘవులు మాటంటే పడేవాడుకాడు. కొంచెం ఎండెక్కినమాట నిజమే. అయినా వా డూరికేనే కూర్చున్నాడా? తెల్లవారిజామునుంచీ ఎముకలు విరుచుకొంటూనే వున్నాడాయె. ఏదో చెప్పబోయాడుకాని అప్పుడున్నస్థితిలో ఎదురుచెబితే ఉతుకుతాడేమోనని మానివేశాడు.

"కూర్చున్నావేమిరా దున్నపోతా! తొందరగాలేచి గొడ్లనువిప్పు" అన్నాడు బుఃరయ్యదొర.

రాఘవులు తలవూపాడు.

"యాడికి తోలుకెడతా?"

"కుప్పేస్తున్నారుగా, అక్కడికి తోలుకొస్తాను," అన్నాడు బుడ్డాడు.

"అక్కడికి దేనికి; యెత్తుకుతిన్నా? మన పడమటిపొలం తోలుకెళ్లు. ఆవుల్నికూడ విప్పుకెళ్లు. చేనునిండా జనపపరిగా, ఊదా, పచ్చికా దండిగావున్నాయి. పొద్దుగూకిందాకా తిప్పుకురా. ఆవుల్ని ,వదలిపెట్టి వెళ్లేవు. మధ్యాన్నం నీళ్లుపోసేవాళ్లుకూడా లేరు."

రాఘవులకు గుండె గుభేలుమంది. ఎంతోకాలంనుంచి కట్టేసివున్న పదావుల్ని మల్లెయ్యటమంటే సామాన్యంకాదు. పైగా అపొలం విసిరివేసినట్టు దూరంగా వుంటుంది. మనిషి అనేవాడు యీరోజుల్లో కనిపించడు.

"కుప్పదగ్గరకువస్తే బంతితోల్తాగా," అన్నాడు రాఘవులు.

"ఏడిచావులే, ఇదిగోచూడు—జనపకట్ట దిబ్బమీద పోగేసివుంది. గొడ్లు దిగదొక్కుతాయి. జాగర్త. జతగాళ్ళను పంపేసికెళ్లి లోకుల గొడ్లన్నిటినీ చేలోకి రానిచ్చేవు. ప్రొద్దుగూకేటప్పుడు వచ్చిచూస్తాగా? చేనుగొడ్డు, పడిగొడ్డు వచ్చినజాడ కనపడాలి; తిత్తివొలిచానే." అన్నాడు ఆసామి,

రాఘవులు చల్లాఅన్నంతిని, కిందబడ్డ మెతుకులేరి గిన్నెలో వేసుకొని బయటకెళ్లి కడిగి పారబోసి వచ్చాడు. కర్రకోసం వెదికాడు. కళపడలా, చివరికి ఆతడు మూలపడేసిన ములుగర్ర పట్టుకొన్నాడు.

"నాకర్ర తీస్తావేమిరా గాడిదా; నీకర్ర ఏమైంది?" అన్నాడు ఆసామి.

"నాకో కర్రెక్కడిది? రోజూ ఏపుల్లో తీసుకెళ్లుతున్నా. ఇవ్వాళ ఆవుల్ని మల్లేయాలిగా" అన్నాడు బుడ్డాడు.

బుర్రయ్య నసికాడు. ఏరైతూ జీతగాడికి కొత్తకర్ర యివ్వటానికి ఒకపట్టున ఒప్పుకోడు. పుస్తకాల్లో చూస్తే మూడులోకాల్ని మూపున వేసుకొని మోస్తున్నట్లు కనిపిస్తాడు.

రాఘవులు దొడ్లోకివెళ్ళి పాడిబర్రెనూ, పడ్డనూ విప్పాడు. పడ్డ వుచ్చతోకతో ఫెడేలున అతనిముఖాన కొట్టి వాటుక్కర్లు కొట్టుకొంటూ దొడ్డిగేటుదాక దౌడుతీసింది.

"ఓసి నీయమ్మ సిగతరగ! నీకెంత పెట్టాడే దేవుడు," అంటూ అతడు కర్రిపెయ్యను తప్ప మిగిలిన ఆవులపలుపులు తప్పించాడు. స్నానం చెయ్యటానికి దొడ్లోకివచ్చిన బుర్రయ్య కర్రిపెయ్యనుచూచి ''దాన్ని విప్పావేమిరా? నదరకట్టాలిగా వుండాలా యేమిటి'' అన్నాడు,

"బాబోయి దానిదగ్గరకు పోను.''

''విప్పలేవూ! తింటా తూమెదైతే,''

బుర్రయ్య జీతగాడి దగ్గరనుంచి కర్రతీసుకున్నాడు. అతగాడికీ గుండె లటుక్కే. ఆ కర్రిపెయ్యే ఆసామిని ఒకసారి యెత్తి గాట్లో కుదేసింది. అప్పుడు వచ్చిన నడుముకలక యింకా అప్పుడప్పుడు కనిపిస్తూనే వుంటుంది.

దొర కర్రిపెయ్యను విప్పేటప్పటికి దొరసాని దగ్గరనుంచి అతడూ అన్నంమూట పుచ్చుకొన్నాడు. ఆవులు అలవాటుచొప్పున చావిట్లోకి వెళ్ళాయి. అతడు దొరదగ్గరనుంచి కర్రతీసుకొని వెళ్ళి ఆవుల్ని బయటికి తోలాడు. మళ్ళీ దేని కట్టుగొయ్యదగ్గర అవి రష్యా సైనికుడిలాగా వచ్చి నిలబడ్డవి. మళ్ళీ బయటికి తోలితే కొన్ని చావిట్లోకి, కొన్ని గడ్డి మోపుదగ్గరకూ చేరుకొన్నాయి. అచ్చగా కాంగ్రెస్ మచ్చే. జైళ్ళలో నుంచి నెడితే పదవులలోకీ, పదవులలోనుంచి నెడితే జైళ్ళలోకి తిరుగుతున్నట్లుగానే పశువులుకూడా ప్రారంభించాయి.

వాటిని దొడ్డిబయిటికి తోలేటప్పటికి రాఘవులికి పెద్దలు దిగివచ్చారు.

ఇక బజారుకు వచ్చినతరువాత తిన్నగా పోవచ్చునా? లేదు. దొడ్లో వుండివుండి కాళ్ళు గుదుళ్లు పట్టాయేమో, ఆవులు తోకమట్ట లెగ

బట్టి నాలుగుకాళ్ళమీద లేచాయి. అన్నీ ఏదోఒక దిక్కుకు పరుగెత్తినా ఇబ్బంది వుండేదికాదు. ఒకటి ఉత్తరవీధికి, నాలుగు దక్షిణవీధికి, మూడు తూర్పువీధికి పరుగెత్తాయి,

పొడుగాటి ములుగర్ర పైకెత్తుకొని రాఘవులు ఉత్తరవీధినిపడ్డ ఆవువెంట పరిగెత్తాడు. తన ఆదికిమించిన ఆ పాతచెప్పులు, ముచ్చట ముడి, వూడిఅన్నపుమూటతో గలిసి వీపున దరువేస్తున్న ఆ వెంద్రుకలు, అతడు పరుగెత్తుతున్న కొందికి ఆవు నాలుగుకాళ్ళస్వారి లంకించుకుంది.

ఇంతలో ఎదురుగావస్తున్న రైతు ఆవును మళ్లేశాడు. ఎలాగో ఆ బుడ్డాడు ఆవును అసలువీధికి తోలుకొచ్చాడు. ఇంతలో రామిగాడు ఎదురయ్యాడు,

"అరేయ్ కాస్త వూరిబయటదాక ఏటిని తోలిపెట్టరా" అని అడిగాడు.

"పో అన్నె, నాకు బొచ్చెడంత పనుంది" అన్నాడు రామిగాడు,

"సాయంత్రం నీకు పొగాకుపెట్టద్దూ, రా, కాస్త అందాకా వచ్చావా నేనే తోలు కెళ్ళుతా."

ఆసామికి తప్ప మరొక నరమానవుడికి రామిగాడు వంగేవాడు కాదు. కాని ఏగుణానవున్నాడో రాఘవులకు తోడయ్యాడు. ఇద్దరూకలిసి గొడ్లన్నిటిని పోవాలిసినవీధికి మళ్లేసుకొచ్చారు,

రాఘవులకు చెమటలు దిగ్గారుతూవున్నాయి. అతిపసికాయ కావటంవల్ల దమ్ము తట్టుకోలేక వుక్కిరిబిక్కిరి అవుతున్నాడు. అతని యీడుపిల్లలు అప్పుడే బళ్ళోకి వెళ్ళుతున్నారు.

తాను బళ్ళోకివెళ్ళి వాళ్ళమాదిరిగా ఎందుకు చదువుకోగూడదు? నీడపట్టున హాయిగా కాలుమీద కాలువేసుకొని, నోట్లో వేలుకూడ వేసుకొని కూర్చోవచ్చునే.

ముందుపోతున్న కర్రిపెయ్య పక్క గోడమీది బీరతీగను ఎప్పుడు చూచిందో యేమో, అమాంతం ముందు రెండుకాళ్ళతో అంతెత్తు గోడకూ నిచ్చెనేసి తీగను అందినంతవరకు బరుకుతున్నది. రాఘవులు పెద్దగా కేకలువేస్తూ పరిగెత్తుకొని వస్తూనేవున్నాడు.

అతడు అసలు అరవకుండావుంటే పిడకలు చేసుకొంటూవున్న ఆ యిల్లాలు చూచివుండేది కాదేమో. ఆకేకవిని చూచి "ఔరౌరా! నీకళ్లు తోడారా? పాడుపైకి ఆవునుతోలి పూయకొంటావా? పేగులు ఎక్కదొక్కే-వాళ్లులేక" అంటూ గలగలా జగడానికి వచ్చింది.

రాఘవులు పెయ్యను తోలాడు. అప్పుడు మాట్లాడితే పోట్లాటే. ఆ యిల్లాలు ఇంకా తిడుతూనేవుంది.

ఇలా తిట్లుతినమనేనా తనతల్లిదండ్రులు కని పారవేసింది? ఈతిట్లు నిజంగా తగిలితే లోకంవుంటుందీ! ఎందుకు నోరిలా పారేసుకుంటారు? తాన్ను గొడ్లను తిట్టటంలా? అయితే తానుగూడ ఒక గొడ్డేనా?

అంతే నేమో? వాటికన్నా తనగతి ఏమంత బాగున్నది?

పడమటిపొలమెళ్లే డొంక వచ్చింది. రామిగాడు వెళ్లిపోయాడు. వాడుకూడ వస్తే ఎంతబాగుండును. హాయిగా పిచ్చాపాట మాట్లాడుకుంటూ వుండవచ్చును. వీల్లేదు. బుర్రయ్య వూరుకుంటాడూ? తమ యిద్దరిబుర్రలు రామకీర్తన పాడించడూ?

ఆడొంకకు మామూలుగా గొడ్లురావు. రాఘవులికి బిక్కుబిక్కు-మంటూవుంది. గుండెనిబ్బరం తెచ్చుకోటానికి చూపుచేలుమడిచి ఈల వేశాడు. బర్రెలు దుడుకుదుడుకు పరుగుపుచ్చుకున్నాయి. వాటితో ఆవులు లేచాయి.

కాస్తలెక్క వెళ్ళాక పెద్దకాలవ వచ్చింది. కాలవ కట్టేసి చాల కాలమయింది. అయినా రేవులో తొడలోతున నీళ్ళున్నాయి, ఇంటిదగ్గర నీళ్లుతాగని ఆవులు కాలవలో నీళ్లుతాగాయి. బర్రెగొడ్లు అమాంతం నీళ్ళలో పండుకున్నాయి.

నీళ్లు తాగింతరువాత రాఘవులు ఆవుల్ని అదలించాడు. అవి తట పటాయిస్తున్నాయి. కర్రిపెయ్యను గట్టిగా తెల్లావుమాటునవుండి కొట్టాడు. నీళ్లు కఝస్తున్నట్టుగా అది తోక పైకెత్తి అవతలవొడ్డుకి వుడాయించింది. దానితో కదమ ఆవులుకూడా కాలవదాటాయి.

బ్రెగొడ్లమందను నీళ్ళలోనుంచి ఎక్కగొట్టేటప్పటికి పెద్దలు దిగివచ్చారు.

ఆ డొంక, నేరుగా బుర్రయ్య ఏడెకరాల మళ్లోకి తీసుకెళ్ళింది. పచ్చి పరకలకు కరువ్వాచివున్న ఆవులు మేతకుపడ్డాయి. రోజూ పొలం తిరిగి వస్తున్న బ్రెగొడ్లుమాత్రం కాలాడిస్తూ అక్కడక్కడ దొరుకుతున్న జనప పుల్లలు నంజుతున్నాయి.

డొంకదరినేదిబ్బ. దిబ్బమీదనే జనపకట్టె పోగేసివుంది. చేను ఆవ లిగట్టున యాపచెట్టువుంది. చెట్టునీడను కూర్చుంటే ప్రాణాలు కాస్త కుద టపడతాయి. కాని యీపాడుమందను ఏంచేసేటట్లు? దిబ్బమీది జనప కట్టెను ఆరుమూడిచెయ్యవూ? చేస్తే తనవీపు తప్పెటమోతలేగదా?

అందువల్ల జనపకట్టదగ్గర కూచోటమేమేలు, అయితే తీసి చరుస్తూ వున్న యండలో ఎలా కూలబడటం?

రాఘవులు పొట్టురాలకుండా పదికట్టలుతీసి గూడువేశాడు. కూచో బోతున్నాడని పసిగట్టిందేమో, కర్రిపెయ్య పక్కచేలో వులవకు బయలు దేరింది.

"ఎహై, ఎహై! నినుమాదిగింటికీడవా! తిరుగు," అని కేకపెట్టాడు.

ఒకసారి రుచిచూస్తే పుల్లయ్యచేను బోడి తుడిపే. కర్రిపెయ్య చేను దరిదాపులకు చేరుకొంటున్నది. అతడు ములుగర్ర బుజానెట్టుకొని చేను కడ్డాంపడి పరిగెత్తాడు. చేనంతట గసికలలాంటి జనపమోళ్లు. చెప్పుల కాళ్లతో పరిగెత్తటం. ఒకమోడుతగిలి అతడు బిళ్ళబీటుగా పడ్డాడు. మోడు దొక్కలో గుచ్చుకొన్నదేమో, పైప్రాణాలు పైనె ఎగిరినట్లయింది.అతని కళ్ళమ్మట గిర్రున నీళ్లు తిరిగాయి.

మోరెగబట్టుకొని మరివెళ్లుతున్నది. రాఘవులులేచి పరుగెత్తి వెళ్లాడు. దగ్గర్లోకిరానిచ్చి అది కస్సున అతని మీదికి తిరగమళ్లింది. రెండడుగులు వెనక్కు పరుగెత్తి అతడు సత్తువకొొందికి కర్రను గిరాటు పెట్టాడు. ఆదెబ్బతో దడిసి కర్రిపెయ్య గొడ్లవైపు మళ్లింది. దానిని గొడ్ల మధ్యలోకితోలాడు.

ఇంతలో ఎఱ్ఱావు జనపకట్టెమీదికి దండెత్తుతూవుంది.

"ఎహై, మళ్లు! దెబ్బకు కోడెమూడను పెట్టాలి."

మళ్లీ పరుగు. నాలుగడుగుల్లో జనపకట్టె. రాఘవులు వుడాయింపు ఎక్కువచేశాడు. ఆ తొందరలో మోడు కస్సున పక్కవాటుగా కాల్లో గుచ్చుకొని నెత్తురు బొలబొల కారింది. అబాధ నసాళమంటింది.

ఎఱ్ఱావు జనపకట్టల్ని లాగనే లాగింది. ఆసామి భయంకొందికీ అతడు మళ్ళీ పరిగెత్తి దాన్ని మందలోకి కొట్టాడు. పాడుచేసి నాలుగు కట్టలు ఏమిచేసేటట్లు? సాయంతరం దొరవచ్చిచూస్తే తన్ను బ్రతకనిస్తాడా?

రాఘవులు దిగులుపడ్డాడు. గొడ్లను తిట్టాడు. తన్ను తాను తిట్టు కొన్నాడు. తన్ను కనిపారేసినందుకు తల్లి తండ్రుల్ని తిట్టాడు. చివరికి ఆ జనపకట్టల్ని తీసికెళ్లి చేనుమధ్యలో గొడ్లను పోగుచేసి వాటికేశాడు. ఆ నాలుగు పుల్లలు అయిపోయేదాకా వూరుకొన్నాయి.

తరువాత మళ్లీ మొదలు. ఆవులు పుల్లయ్యచేనువైపు, పడ్డ కాలవ వైపు బయలుదేరాయి.

ఈ వరసాన చెడుగుడులు ప్రారంభించాయి. రాఘవులు ఒక్కొక్క దాన్నే మల్లెయ్యను, ఒకనిట్టూర్పు విడవనూ. కారుతున్న చెమటను చేతితో తుడుచి క్రిందికివిసరను.

అతనికి ఏడుపు వచ్చింది. కఱ్ఱ దూరంగా విసరిపారేశాడు. పారి పోదామని గనుము పుచ్చుకొని నాలుగు బారలు వెళ్లాడుకూడా.

ఎక్కడికి పారిపోవటం? రాత్రి యెలా జరగాలి? చీకట్లో ఎక్కడ పండుకొంటాడు? ఒంటరిగా పండుకొంటే దయ్యాలు కనిపించవూ? తిండి ఎవరు పెడతారు? ఈ వరస వాడిని ఎవరు జీతానికి పెట్టుకుంటారు?

గొడ్లు ఏమౌతాయి? ఏమయ్యేదేముంది? పుల్లయ్య చేలోబడి సుస్తా చేస్తాయి. పుల్లయ్య వాటిని దోలుకెళ్లి బందిలిదొడ్లో పెడతాడు. బుఱ్ఱయ్య వెళ్ళి తనఖుంటిమీద పడతాడు. తనదాబు తనయెముకలు ఏరటానికి బయలుదేరుతాడు.

దొడ్లో బుజ్జాయి ఏమౌతుంది? రోజు తనవెంట పరుగెత్తుకొస్తుందే. దానిగతి ఏమికావాలి? పెద్దదైన తరువాత దాన్ని బండికి అలవార్చవద్దూ? ఇన్నాళ్లనుంచి తాను అనుకొంటున్న వాటినన్నింటినీ ఒక్కసారిగా వదలుకొని వెళ్ళటమే?

రాఘవులు ముక్కుచీదుకొని, పారేసినకర్రను తిరిగితెచ్చుకొని జనపకట్టల గూటిదగ్గరకు వెళ్లాడు.

ఎవరోవస్తున్నారు. బుజాన తట్టవున్నట్టుంది. ఎవరైవుంటారు? ఆసలు ఈలాంటివేళ ఎవరు వస్తారు? పొద్దు వాటారినట్లుంది. అయినా ఎవరువస్తారబ్బ! తట్ట తెచ్చినమనిషి తన ఆసామి చేలోనే వంగినట్లుంది. పేడ వేస్తున్నదా యేమిటి?

"ఎవరది! బెల్లంగొట్టినరాయిలా పలకవేం?" అని కేకవేశాడు.

ఆమనిషి పలకలా. అలాగే నిలబడ్డది. రాఘవులు కుంటుకుంటూ దగ్గిరికెళ్లాడు. బూసిగాడికూతురు రత్తి. పేడవేస్తూవుంది, అతడమాంతం పేడతట్ట లాక్కొని,

"ఇది చేననుకొన్నావా, మీ తాతగాడి దొడ్డనుకొన్నావా?" అన్నాడు.

రత్తి చిన్నగుంట. బిక్కమొగంవేసింది. తనయింటిపక్కనేవుండే రాఘవులు ఇలా అంటాడనుకోలేదు.

"నుంచున్నావేం? పో, ఇంకావున్నావా వడుములు ఇరగదంతాను," అంటూ అతడు బయటవేసుకొచ్చిన పేడకూడ చేలో కుమ్మరించాడు.

"నా—తట్ట—" అంది దీనంగా రత్తి.

"ఇవ్వను. నీ బాబుగాడితో చెప్పుకో."

"అన్నా, అన్నా! మల్లా యిటుకేసిరాను."

"నేనివ్వను"

"పొరపాటయింది. అన్నా. యీసారికివదులు. మళ్లీరాను-నీతోడు. అన్నా, అన్నా! యివ్వాళ చిదపకూడా దొరకలా. ఊరికే యింటికెళ్లితె అమ్మ తంతుంది. అందుకని, అన్నాయేకదా అని వచ్చా."

"ఈ టక్కులు నా దగ్గర చెల్లవు. ముందు చేనుదాటి మాట్లాడు."

రత్తి పైటచెంగుతో కంటిచెమ్మ తుడుచుకొంటూ, "అమ్మ కొడు తుంది."

"దుగ్గుదుగ్గుగా తన్నాలిసిందే. తన్ననీ."

"కొత్తతట్ట. అయ్య పంచెయిచ్చి మొన్ననేకొన్నది. దానికి మా అయ్య అమ్మను పట్టుకు తన్నాడుకూడా. ఆ తట్టపోతే అమ్మ నన్ను బతక నిస్తుందీ ?"

"మరీమంచిది. మళ్ళీ యిలాంటిపని చెయ్యకుండా బుద్ధొస్తుంది. పోవేం, నుంచున్నావెందుకు దయ్యంలాగా ?"

• "తట్ట యిచ్చిందాకా పోను. తట్టలేకపోతే యిల్లెక్కడుంటుంది?"

ఇంతలో కర్రిపెయ్య జనపకట్టె మీదికి దండెత్తింది.

"ఎహై, నిన్ను మావిగాడుతినా ! తిరగవేం" అని అక్కడుండే కేక పెట్టాడు. అది వినిపించుకోకుండా పోతూనేవుంది. రోజూ తన్ను అసామి తిట్టేతిట్లన్నీ దానిని తిట్టాడు. కర్రిపెయ్య జోరీగలతోపాటు తిట్లను దులపరించుకొని పోతూవుంది.

రత్తి చటుక్కున రాఘవులచేతులో ములుగర్ర లాక్కొన్నది. అతడులిక్కిపడ్డాడు. రత్తి నవ్వుతూ కర్రి పెయ్యవైపు పరిగెత్తుతూవుంది. రాఘవులు తట్టసంగతి అప్పుడు మరిచిపోయాడు. అలా కళ్ళు మూసుకు పరిగెత్తుతున్నది. జనపమోడు గుచ్చుకొంటుందేమో, అన్యాయంగా కర్రి పెయ్య కుమ్మేస్తుందేమోనే ! అన్న ఆలోచనలు అతనికి కలిగాయి.

"జాగ్రత్త. పొడుస్తుందేమో." అని కాలెత్తెత్తి వేసుకుంటూ పరి గెత్తాడు.

పిల్ల గట్టిదే, ఎడంగా నిలబడి గురిచూచి ముట్టె మీదికి సరిగా కర్ర గిరాటు పెట్టింది. దెబ్బతో కర్రిపెయ్య మళ్ళీ గొడ్లవేపు పారిపోయింది.

రాఘవులు తట్టతో జనపకట్టెల గూడువైపు సాగాడు. రత్తి అతని వెంట బయలుదేరింది.

"నువ్వు కర్రిపెయ్యను మళ్ళేశావని తట్టయిచ్చేదిలేదు, పో."

"సరే యిందాకే చెప్పావుగా."

"మరి నాయెంట దేనికి ? ఇంటికెళ్ళు."

"వెళ్లతానో వెళ్లనో, నావూసెందుకు ?

రాఘవులు జనపకట్టల గూటిదగ్గరకెళ్లి నిల్చున్నాడు. రత్తి గూట్లోకెళ్లి మూటచూచి—

"ఇదేమిటి ? వణ్ణమా ? ఇంకా తినలా ?"

అతడు లేదని తలవూపాడు.

"ఇంకా తినలా ? పొద్దువాటారిపోతే. ఈ గొడ్లకోసం బువ్వ మానేస్తావా ? తిను, తిను. ఏపనైనా దానికోసమే. గొడ్లను నేను చూస్తాగా."

రాఘవులకు కరకరా ఆకలివేస్తున్నా మాట్లాడలా. రత్తి అన్నపు మూట విప్పి అతనిదగ్గర పెట్టింది. అతడు మాట్లాడలా.

"నేను ఉలవచేను గట్టున కూచుంటా." అని పిలుస్తున్నకొందికీ వినిపించుకోకుండా కర్ర తిప్పుకొంటూ వెళ్లింది.

దగ్గర్లో బావిలేదు. కాలవలో ఒకవేళ నీళ్లున్నా పసర్లేసి వుంటాయి. అతనికి ఏమీపాలుపోలా, అలానే అన్నానికి కూర్చుని తీరాచూస్తే పాసిపోయి నీరుకారుతూ వుంది. సరైన కూరన్నా వుందేమోనని వెదికాడు. ఉప్పుగోంగూర ముద్ద చూచేటప్పటికి కడుపులో రాయిపడ్డది. పొద్దుటన్నంపెట్టి ఇంత ఎర్రగారపు పచ్చడో చింతకాయ పచ్చడో వెయ్యగూడదూ ?

తన దొరసాని దొడ్డగుణాన్ని రాఘవులు సంస్మరించుకొంటు ఎలాగో తిండితిన్నాడు. అన్నపుగుడ్డను తీసికెళ్లి పసర్లేసివున్న కాలవ నీళ్ళలో జాడించి మూతి చేయి కడుక్కొన్నాడు. నీళ్లుమాత్రం పుక్కిలించ లేదు. "సుజలాం సుఫలాం"లో అతడు దోసెడు నీళ్ళకుకూడనోచుకోలేదు.

గట్టుమీద కూర్చున్న రత్తి—

గొడ్డకాడి బుడ్డోడి పెళ్లెప్పుడోయ్
గొడ్డుపోయి చేలోన పడ్డప్పుడోయ్

అని పాడుతూవుంది. "దీనితస్సచెక్క! యిప్పటిదాక బిక్కమొగంపెట్టి

ఇంతలోనే పాడుతూవుందే'' అని అతడనుకున్నాడు.

చల్లమాపయింది. పాడావు పాడిబర్రె పాలు చేపుకుని చిందులేస్తు న్నాయి. ఇద్దరూ మళ్లేసినా ఆగటంలేదు.

''అన్నా, పోదాం పద. గొడ్లిక ఆగవు'' అన్నది రత్తి.

''మరి తట్ట అక్కర్లేదా ?''

''ఊహుఁ'' తల అడ్డంగా వూపింది.

''తట్టలేకుండా వెళ్ళితే మీ అమ్మ చీపురుకట్ట పుచ్చుకోదూ ?''

''నేను ఇంటికి వెళ్ళితేగా.''

''మరెక్కడికి వెళ్ళుతా ?''

''అన్నయ్యతో.''

''మాదొర దుడ్డుకర్రతో నన్ను చేకుతాడు.''

''నేను చూస్తాను. మరి చూడకుండా ఎట్లా ? నువ్వు ఏడుస్తూ వుంటే నేను చిందు లెయ్యద్దూ ?''

''ఓసి నీ సిగదరగా, నేను ఏడిస్తే నువ్వు చిందులేస్తా ?''

''నీ చెల్లెలి సిగగోస్తే నీకు నామర్దా కాదు ?''

''బాగానేవుంది వరస. పోయి తట్టతీసుకుగా.''

''నేను తేను. నీకింద జీతగత్తె ననుకున్నావా ?''

''సరే లే. తెచ్చుకుంటాలే.''

రాఘవులు తట్ట తెచ్చేలోగా రత్తి గొడ్లను దొంకెక్కదోలి అతని కోసం చేలోనే నిలబడ్డది. గొడ్లు చేలో పెట్టిన పేడకళ్ళను, అంతకుముందు గుమ్మరించిన పేడను అతడు తట్టకేసి, ''ఎత్తుకో'' అన్నాడు.

''నాకొద్దు. బుర్రయ్యగారు తంతాడు.''

''నేనున్నాగా, ఎత్తుకో ''

''అమ్మో నాకొద్దు. అప్పుడే చచ్చిపోయేదా ?''

''సరే, నేనే యింటికెత్తికెళ్ళుతా. కాస్త పళ్ళికెత్తు.''

''నే నెత్తను.''

''ఓసి నీదుంపతెగ. ఎత్తవే, లేవటంలేదు.'' పళ్ళిక దాదాపు రొమ్ముల దాక లేచిరింది, కాని ఆపైన లేవలేదు. మళ్ళీ ప్రయత్నంచేసి ఎలాగైతే నేం, అతడు నిండుతట్ట తలకెత్తుకొన్నాడు.

ఇద్దరు బయలుదేరి ఊరి దరిదాపులకు వచ్చారు.

"ఇదిగోనే తట్ట," అన్నాడు రాఘవులు.

"ఎవరిది ?"

"ఇంతదూరం మోయించావు చాలదూ ? ఎత్తుకో."

"అక్కర్లేదు. తీసికెళ్ళి మీ మురుగుడు గుప్పలో వేసుకో."

"అబ్బబ్బ. మెడలుపోతున్నాయే."

"గొడ్లను కాయటమనుకొన్నా !"

"వినవేమే, పాడిగొడ్లు ముందు వెళ్ళాయి. దూళ్ళను కుడుపుకొంటా యేమో. తీసుకోవే ?"

రత్తి వట్టిదో నిజమో తేల్చుకోటానికి పస్తాయించి చూచింది. పాడి గొడ్లు కనపడలా. చివరికి తట్టను నెత్తికెత్తుకొన్నది.

"అబ్బ, మచ్చ మాపావుగదే. అరే! మెడకూడా తిరగటంలేదు, సరే పోతున్నా."

"పదా, మీ దొడ్డిదగ్గరకే వస్తున్నాగా."

"కొంకు లిరగదంతా, నాసంగతి తెలియదు కామాలు"అని పైపంచె విదిలించుకొంటూ పరుగెత్తికెళ్లాడు.

రాఘవుల రోజులు బాగుండి పాడిగొడ్లు దూడను కుడుపుకోలేదు. బర్రె తిన్నగా కుడితిగాబు కెగబడ్డది. పాడావు దూడదగ్గర కెళ్ళింది. కాని దూడమాత్ర మింకా ముట్టెను ఘొదుగువైపు పోనివ్వలేదు. అతడు దేనిని ఎక్కడ కట్టివేయాలో అక్కడ కట్టివేసి మేత వేశాడు.

ఇంతలో బుర్రయ్య కల్లామునుంచి వడ్లబండిని తోలుకొచ్చి పాతర దగ్గర ఆపాడు. తొట్లోనుంచి కఱ్ఱతో కిందికి దిగి ఎడ్ల మెడమీధి కాడి దించకుండానే రాఘవులను పిలిచాడు.

ఆ పిలుపుతో రాఘవులు వులిక్కిపడ్డాడు. బండి దించటానికేమో ననుకుని అతడు దగ్గరకు వెళ్ళాడు.

"ఇవ్వాళ ఏంచేశా ?" అని దొర గద్దించాడు.

"ఏంచేశాను ?" అన్నాడు రాఘవులు.

"నిజం చెప్పు తొత్తుకొడకా ?" అని రెట్టించాడు. రాఘవులకు పై ప్రాణాలు పైనే పోయాయి.

"ఏంచేశాను ?"

"ఏం చెయ్యాలా ? చేలో పేడకళ్లు బూసిగాడి కూతురికేసిపంపలా?" అంటూ చేతికొందికీ కఱ్ఱతో కొంకులమీద ఒక్కటి పెట్టాడు. రాఘవులు కెవ్వుమని చతికిలబడ్డాడు. పడ్డవాణ్ణి అరుస్తున్న కుండికీ బఱ్ఱెను బాదినట్లు బాదుతున్నాడు. రాఘవులు ఏడుపుకు బెదిరి సూరయ్య గిత్తలు బండిని పాతరమట్టిమీద కీడ్చినయి. రోజా లేచి బండి బోల్తాబడింది. ఈ హడావిడికి బుర్రయ్య జీతగాణ్ణి వదిలి బండిదగ్గరకు వెళ్ళాడు.

ఆ సందుచూచుకొని రాఘవులు దొడ్లోనుంచి పారిపోయాడు.

ఆ పోవటం పోవటం ఇంతవరకూ అయిపులేదు. ఆనవాలులేదు.

మీ కెక్కడన్నా రాఘవులు కనిపిస్తే ఈ ఒక్క ముక్కమాత్రం అతని చెవిని వేయండి "ఆనాటి నీ జీవితంకంటె ఉత్తమమైన జీవితం లేదు. ఆ లోకమే రామరాజ్యం." అప్పటి నీ ముచ్చటిముడిలో అజంతా శిల్పసౌందర్యముంది. ఆ వుప్పు గోంగూరలో ఇనుమున్నది. ఆనాడు నువ్వు తిన్న పైటన్నంలో విటమిన్లు అన్నీ వున్నాయి."

మరచిపోరు కాదూ !

అవతారిక

బీజం : బృహత్కథనుంచి

దోహదం : థామస్‌మాన్‌వల్ల

చిత్రణ, దృక్పథం రచయితవి

జఘన సుందరి

"ఎంత సేపు ?"

"ఇంకా ఎంత సేపు ?" నిట్టూర్పు గాజుల గలగలలు.

"ఏమి చేస్తున్నాడో ?"

"నా కెలా తెలుస్తుంది నందా ?" అన్నది సుందరి— పులకలు మొలకలెత్తించే కలకంఠంతో.

నందుడు బండితొట్లో కూర్చుని ఎడ్ల కొమ్ముల సందుగుండా చూస్తున్నాడు. అప్పుడప్పుడూ చూడనట్టుగా చూస్తూవున్న సుందరి చూపులు నందుని వీపుమీద, కండలు తీరిఉన్న బుజాలమీద గిలిగింతలు పెడుతున్నాయి. అతడు భయపడుతున్నది కాస్తా జరిగింది. ఆవిడ పేరున పిలిచి "నా కెలా తెలుస్తుంది ?" అన్నది. "అతడేం చేస్తున్నాడు"అంటే సరిపోయేది. అలా అనలేదు. "కృష్ణశర్మ ఏంచేస్తున్నాడు ?" అని అడిగింది. "నాకూ విడ్డూరంగానే వుంది. నావైపు తిరిగి నువ్వు అడగకపోతే నేనే నిన్ను అడిగేదాన్ని."

నందుడికి ఆశ్చర్యం కలిగింది. కృష్ణశర్మ ఆలస్యం చేయటమేకాదు. అతని భార్య వ్యర్థపదాలు కూడ వాడుతూ వుంది. "అనవసర ప్రసంగంలోకి దిగుతానేమో ? నోరుజారి పేరున పిలుస్తానేమో. ఈ కంఠంలో ఏమి మ్రోగుతుందో?" ఈ భావాలు అతనిని మాట్లాడనీలేదు.

కొంత పేపటికి ఆవిడే ప్రారంభించింది.

"ఇదుగో నువ్వు పోయి ఆయనగారు ఎక్కడున్నారో చూసిరా. తపస్సమాధిలో వుంటే ఆచేతులలో ఒక్కసారి కుదిలించి మత్తుమలిపి మరి లాక్కొనిరావాలి. ఇక్కడెంత సేపు కూర్చునేటట్లు ? ఆయనకు క్రింద

మీదులు తెలియటంలేదు. ఎంత పొద్దెక్కింది? ఎంత పొద్దెక్కింది? అసలు దారి తప్పటంతోనే బోలెడు ఆలస్యమైంది. పైగా ఇదొకటి. మా అమ్మా నాన్నావాళ్ళు నాకోసం ఎంతగా కాళ్ళు తొక్కుకుంటున్నారో! ఆ దేవాలయంలో కూచొని యీ ప్రపంచాన్నే మరచిపోయినట్లుంది. కాస్త మందలించి తీసుకురా. అతనికన్నా నీవు బలవంతుడివి కదా!"

"ఓ, ఇప్పుడే తీసుకొస్తాను. కానీ, బలంతో అవసరమేముంటుం దిలే. ప్రొద్దెక్కుతున్న సంగతిని ఒకసారి జ్ఞాపకం చేస్తే చాలు. అతడే త్వరపడి వస్తాడు. అసలు దారితప్పడానికి నేనే కారణమనుకో. నేనే వెళ్ళి తీసికొద్దా మనుకొంటున్నా. కాని, ఒకతెవే యీ బండిలో కూచోటం కష్టమేమోనని సందేహించా. అయినా ఎంతసేపు పడుతుందిలే." అని నందుడు పగ్గాలు తొట్లో పడేసి కిందికి దిగి దేవాలయంవైపు బయలు దేరాడు.

దారిపక్కనే చిన్న కొండవుంది. పైకి వెళ్ళిపోవటానికి మెట్లు న్నాయి. అతడు చరచరా ఒక అయిదు నిమిషాలు మెట్లెక్కేటప్పటికి చదునైన ప్రదేశం కనిపించింది. ముందు కొయ్యధ్వజస్తంభం. దాని కెదురుగా ఆ కొండలో మలిచిన దేవాలయం. ద్వారానికి ఇరుప్రక్కలా రాతిలో చెక్కిన సింహాలు కరవవస్తూ వున్నాయి. అతడు లోపలికి వెళ్ళాడు.

ఆ ప్రదేశ వైశాల్యం ప్రశాంతత అతనిని ఒకసారి చుట్టూ కలా మెలా చూచేటట్లు చేశాయి. ఏ శిల్పుల ఉలులు ఎన్నేళ్ళు తపస్సుచేశాయో! గోడలమీద ప్రతిమలు ఒకటా రెండా! మానవుల శల్యాలు, కంకాళాలు, స్వేదబిందువులు, అశ్రుకణాలు, రక్తస్రవంతులు, కామక్రోధ మద మాత్స ర్యాలు, నైరాశ్యం, కామినీ కాముకుల వియోగం, రసాభాస, దారిద్ర్యం, జఠరాగ్ని, వార్ధకం, రోగం, మృత్యువు ఒకటేమిటి జీవితమంతా అక్కడ ఒక్కసారి ప్రత్యక్షమౌతూ వుంది. నందునిగుండె ఒక్కసారి ఝల్లుమంది. ఎన్నడూ అతడు జీవితాన్ని గూర్చి సమగ్రంగా ఆలోచించలేదు. కలలో కూడ అతనికి కనిపించలేదు.

అతడు గర్భగుడివైపు సాగారాడు. అతనికి పాతాళలోకాని కెళ్ళు తున్నట్లయింది. మళ్ళీ అతడు మెట్లు దిగుతున్నాడు. కాలు జారింది.

అతని చేతులు అతనికి తెలియకుండానే ముందున్న విగ్రహాన్ని ఆదుకొన్నాయి. రక్తవాసనలతో అతని తల దిమ్మమంది. దిగాలుపడి ముందుకు చూచాడు.

రెండు నిలువుల భీకర విగ్రహం. దేవాలయంలోకివచ్చే వెలుగు నంతా లాగుకొని ప్రకాశిస్తూవుంది. కాళి! ఆ నాలుక—వేలాడుతున్న ఆ నాలుక-ఎంత భయంకరంగా వుంది? పీల్చిన పచ్చినెత్తురు బొట్లు ఆ నాలుక నుంచి జారుతున్నాయా? చన్ను లంతా రక్తమే. తొడలంతా రక్తమే. ఆ పాదాలు - ఆ అరుణారుణపాదాలు-అదంతా పారాణా? ఆ రక్తంపారాణి ఆమృదుపాదాలకు? ఎంత క్రౌర్యం! ఎంత కాఠిన్యం! ఎన్ని శిరస్సులు నుజ్జునుజ్జైమేదో మాంసాలను వెళ్ళగ్రక్కాయో! ఆశిరస్సులలోని కనులు దేవీ పాదస్పర్శకు పారవశ్యంపొంది ముకుళించాయా?

అదేమిటి? ఎముకలు - పుర్రెలు - తెగిన కాళ్లు చేతులు అలంకారాలా? ఢమరుక. శంఖం. చక్రం. ఖడ్గం. కుంతం. ధనుస్సు. ఒకటి. రెండు. నాలుగు.ఎనిమిది. పది. ఇరవై. ముప్పై. వేయికి పైగా ఉన్నాయి. ఆ చేతిలోనిది కపాలపాత్రేనా? ఘోరం!

అతనికళ్ళు గిర్రున తిరిగాయి. ప్రక్కకు తిరిగాడు. తెగిడన్న మేకల తలలు రక్తాన్ని ఇంకా ఓడుస్తూనే వున్నాయా? అతని హృదయం దడదడా కొట్టుకోసాగింది. కళ్ళు భయంతో వెదికాయి. ఎవరికోసం?

ఒక్కసారిగా వెర్రికేక పెట్టాడు. రెండుచేతులతో విగ్రహాన్ని గట్టిగా కావులించుకొన్నాడు. అతని స్నేహితుని మొండె మొకచోట, తల మరొకచోట పడివున్నాయి. అతని కన్నులు గట్టిగా మూసుకుపోయాయి. అతిప్రయత్నం మీద మళ్ళీ కన్నులు తెరుచుకొన్నాయి. శరీరం ఒక్కసారి కంపించిపోయింది. పెదవులు మాత్రం మిత్రుని కోసం అస్పష్టంగా పలవించాయి. మిత్రుని కళేబరం దగ్గరకు వెళ్ళటానికి ప్రయత్నించాడు. కాని, ఖాళ్ళుసాగితేనా? మిత్రుని తలదగ్గరకు పోవాలో మొండెందగ్గరకు పోవాలో అతనికి తోచలేదు. దేన్ని కౌగిలించుకొని ఏడవాలో తెలియని అయోమయ స్థితిలో పడ్డాడు. చిట్టచివరకు తలదగ్గర చతికిలబడాడు.

అతని కన్నీళ్ళు మిత్రుని శిరస్సును తడుపుతూ వున్నాయి. అతని చేతులు మొండాన్ని స్పృశించాయి. కాసేపు తలవైపు. కాసేపు మొండెంవైపు చూచాడు.

"ఎంతపని కొడిగట్టావు ! చేతులార నిండు ప్రాణాలను తీసుకోటానికి ఎలా సాహసించావు ? ఎంతపనిచేశావు ? ఈ కర్మ నీ కెందుకు వచ్చింది ? నిన్నెవరూ ప్రోత్సహించలేదే ! ఎంత చులకనగా ఎంత తేలిగ్గా ప్రాణాలు తీసుకొన్నావు ? ఇంతవరకు నీ ప్రతిభకు మెచ్చుకుంటూ వచ్చాను. ఇప్పుడు నీ శరీరాన్నికూడ మెచ్చుకోవాలి. ఇలాంటి కార్యాన్ని ఎవరు చేయగలరు ?

"ఇంతపనికి తలపడ్డావంటే. నీహృదయంలో ఎంతటి దారుణ సంగ్రామం జరిగిందో ! ఔదార్య నైరాశ్యాలు హృదయంలో ఎంతటి ప్రళయ తాండవం చెయ్యకపోతే. యీ పనికి పూనుకుంటావు ! ఘోరం. ఘోరం !

"నిజంచెప్పు:—నా వల్ల దోషమేమన్నా వుందా ? నా చేతలేకాక, నా బ్రతుకే నీ మృతికి కారణమైందా ? నీవు ఆలోచించినట్లే ఆలోచిస్తే ముఖ్యంగా నేను సజీవంగా వుంటమే దోషమేమో ననిపిస్తూవుంది. మానవుడు తనచర్యలను మానుకోవచ్చు. అంతకన్న అతడు ఏమిచేయగలడు ?

"సాధ్యమైనంతవరకు మాట్లాడకుండానే వూరుకొన్నాను. అనవసరంగా ఒక్క మాటకూడా మాట్లాడలేదు. ఆమెతో మాట్లాడినప్పుడు కూడ పేరెత్తి మాట్లాడలేదే ! నాకు నా అంతరాత్మే సాక్షి. మరెవ్వరూ లేరు. నీయందు ఆమెకు అసంతృప్తి, కోపం కలిగి నప్పుడు కూడా ఆ అవకాశాన్ని వినియోగించుకొని ఆమె మనస్సు విరచటానికి ప్రయత్నించలేదు. అసలు నేను జీవించటమే దోషమైనప్పుడు నేనెన్నిచెప్తే మాత్రం ప్రయోజన మేముంది? ఆనాడే అరణ్యానికివెళ్ళి తపస్సు చేసుకోవలసింది. నీతో చెప్పకుండానే వెళ్ళిపోవలసింది. ఇలా తపస్సుకు వెళ్ళిపోకుండా వుండటం తప్పే. నేను ఒప్పుకుంటాను. కాని నీవు మాట మాత్రం అని వుండగూడదా ? నేను తప్పకుండా అరణ్యానికి వెళ్ళిపోయేవాణ్ణికదా ! ఇలా

చేతులార తలను కోసుకోకముందు నాతో చూచాయగా నన్నా ఎందుకన లేదు? మనం పరస్పరం ఎన్నిసార్లు హృదయాలను విప్పుకొని మాట్లాడ లేదు? ఒకసారి కాకపోతే ఒకసారైనా హెచ్చరించి వుండగూడదా? ఇప్పు డంతా మించిపోయింది. చడిచప్పుడులేకుండా ఘోరంగా చెయ్యవలసినంత పనీ చేశావు. నువ్వుచూపినదారి వుండనేవుంది. సత్తువలేని నీచేతులు చేసిన పనిని బలిష్ఠమైన నాచేతులు చెయ్యలేవా? నాచేతులు చెయ్యలేవని నీవు అనుకొని వుండవు. నిన్నువిడిచి బ్రతుకలేననికూడా నేను చాలాసార్లు నీకు చెప్పాను.

"తెలిసితెలిసి ఇంత దారుణకృత్యానికి తలపడ్డావు. నేనేమి తప్పు చేశాను? ఆనాడు ఆవివిక్త ప్రదేశంలో ఆ నదిఒడ్డున వున్న దేవాలయం దగ్గర ఆమె నగ్న శరీరాన్ని చూచాను. అది తప్పా? ఆ పని నువ్వూ చేశావు. నాకు వికారం కలిగినమాట నిజమే. నీవు మందలించావు కూడ. అయితే నువ్వు మాత్రం—నీ మందలింపులోనే నీ హృదయం ఖంగున మోగింది.

మళ్ళీ ఆమెముఖాన్ని చూచాను. చప్పునజ్ఞప్తికి వచ్చింది. నగ్నంగా ఉంటంవల్ల ఆమెను వెంటనే గుర్తించలేకపోయాను. ఆమె పేరు సుందరి. చంద్రవర్మ కూతురు. పెళ్ళికాలేదు. మా మేనమామల వూరే. అప్పుడే నీతో చెప్పాను. ఒక నోముకు ఆమె ఉయ్యాల ఊగవలసి వచ్చింది. అప్పుడు నేను ఆడఃళ్ళోనేవున్నా. ఆమెకు వరసైన వాళ్ళంతా ఆమెను ఆకాశాన్ని తన్నేట్లు ఊపాలని నన్ను పట్టుపట్టారు. ఈ చేతులతోనే రెండు తాళ్ళకువేసిన ఆమె వుయ్యాలను గట్టిగా వూపాను. ఎంత ఎత్తుపోయింది! కెవ్వుమని అరిచింది. నిజంగా భయపడిందేమో లేక నన్ను ఉలికించాలను కుందో! మరి నేనువినిపించుకోలేదు. ప్రక్కవాళ్ళు నన్ను ఊరుకోనిస్తేనా. నేను ఊపు ఎక్కువచేశాను. నాలుగయిదు ఊపులయ్యాయి. ఐదోవూపుకు ఉసీ తెచ్చుకోటానికి కాలుముడిచి రంయ్యని వెనక్కి వచ్చినప్పుడు ఆ అందె కాలుతో ఘల్లున ఒక్క తన్ను తన్నింది. ఆ తన్నుతో నేను చతికిల బడాను. కధంతా నీతో చెప్పాను. నీలో నాపట్ల ఈర్ష్య, అసూయ క్రమ క్రమంగా అభివృద్ధిచెందాయి కామాలు. నాకెలా తెలుస్తుంది? ఈ సంగ

తంతా నాకు తోచనేలేదు. స్నేహితుడవని దాచకుండా చెప్పాను. అవును. ఆ అమ్మాయిని నీవు పెళ్ళిచేసుకొంటావని నేను కలగన్నానా? ఆనాడు ఆ నగ్నశరీరాన్ని చూసి నేను వికృతి పొందితే తప్పని నన్ను మందలించావు. సౌందర్యాన్ని నిర్లిప్తతతో ఆస్వాదించాలన్నావు. దానిని బట్టి నీవు ఈర్ష్యపడుతున్నావని ఎలా అనుకోను?

"తరువాత కొన్నిరోజులకు వచ్చి ఈతపన భరించలేను. నాకు చితిని పేర్చిపెట్టు. ఆ అగ్నిజ్వాలలో ప్రాణాలు విడుస్తాను. ఈ తపనకంటే అగ్నిజ్వాలలే చల్లగా ఉంటాయి" అన్నావు నిన్ను అనేకవిధాల బుజ్జగించాను. ప్రాధేయపడ్డాను. ఎన్నో చెప్పాను. అప్పుడు బయటపెట్టావు. ఈ సుందరి నాకు కావాలన్నావు.

"నేను నిన్నేమీ అనలేదు. నా ఈర్ష్యను. నా ప్రేమను, నా అహంతను—సర్వం నీకోసం త్యాగంచేశాను. నాముక్కును పగలదన్నిన ఆ సుందరిని నీకు పెండ్లి చేశాను. ఇదంతా నీకు తెలిసిందే. నామీద నీకు ఈర్ష్యదేనికి? కోపందేనికి? నాతప్పు ఏముంది?

"ఆమెను ప్రేమించానంటావా? నీవు ఆమెను ఎరుగక ముందు. నీవు పెళ్ళి చేసుకోకముందు నేను ఆమెను ప్రేమించి ఉండవచ్చును. కాని మీకు దాంపత్య మేర్పడింతరువాత నేనామెను కాంక్షింపలేదు. నాకోర్కెలన్నిటినీ ఒక్కసారి చంపుకున్నాను. నీ శిరస్సుతోడు. కలలోకూడ మీకు పెళ్ళి అయిన తరువాత ఆమెను తలవలేదు. మున్మాటికీ తలవలేదు. ఇక నాతప్పు ఏమిటి?

"ఈమెతో ఊళ్ళోకి వెళ్ళితే లోకం ఏమంటుంది? సుందరి కోసం నేను నిన్ను చంపానంటుంది. ఇలాంటి లోకానికి నా మొగమెలా చూపించేది? అసలు హృదయంలో ఏమూలనైనా ఇలాంటి కోర్కె లవలేశమైనా ఉంటే యిలాంటి నిందను భరించవచ్చును. నాకే యిది దుర్భరమైనప్పుడు నేనెలా భరించేది? అసలు నీకోసం, నీ సాన్నిహిత్యంకోసం కదా నేనింత చేసింది? నీవులేక నేను బ్రతకలేను. బ్రతకలేనని నీతో చెప్పాను. సరే. నీవు చూపించిన దారి నాకు ఉండనేవుంది. నేనూ నీతోనే వస్తాను."

నందుడు అప్పుడే బిగుసుకుపోతున్న కృష్ణశర్మ చేతిలోనుంచి కత్తి తీసుకొని తల నరుకు కున్నాడు. మొండెం మిత్రుని మొండెం మీద పడింది. తల ఎగిరి దూరంగా పడి కొట్టుకుంటూవుంది. చిమ్మిన గొట్టంతో చిమ్మినట్టుగా రక్తం ఎగజిమ్మి వడియలు కట్టసాగింది.

బండిలో కూర్చున్న సుందరికి నిమిష నిమిషమూ దుర్భరమౌతూ వచ్చింది. అంతకు ముందు నందుని వీపన్నా చూస్తూవుండేది. ఇప్పుడు అదికూడలేదు. అందువల్ల నిమిషాలు యుగాలుగా కనిపించసాగాయి. మామూలు ప్రమాదాలలో ఏదైనా ఒకటి జరిగివుంటుందేమోనని ఆమె అనుకున్నదికాని, కంఠాలు తెగి ఉంటాయన్న ఊహే ఆమెకు తట్టలేదు. అసలు ఆభావమే ఆమె భావనకు అతీతం. విసుగుదలతో సుందరి బండి ఒసికర్రను ఒక తన్ను తన్నింది. అవి ఎడ్లు కాబట్టి నెమరు వేస్తూ చెట్టు నీడను కాలు కదలించకుండా అలాగే నుంచున్నాయి.

''అబ్బబ్బ! యీ మగవాళ్ళంతా ఒకటే. ఒకటే మచ్చు. ఎవరినీ నమ్మటానికి వీలులేదు. ఒకాయన దేనికి వెళ్ళాడో తెలీదు. ఇంతవరకూ అంతులేదు. ఆయనకోసం మరొకరిని పంపితే, అతని అయిపే లేదు. ఈ చెట్లమధ్య యిలా ఒంటరిగా తగలడాలి. ఎండ చుర్రుమంటూవుంది. ఇంత ఆలస్యం దేనికయినట్టు? నాకు ఒక కారణంకూడ కనిపించటం లేదు. ఇద్దరూ పోయినచోటే కట్టిగట్టుకుని కూర్చున్నారు. వాళ్ళిద్దరూ కవర్లాడు కుంటున్నారేమో? అతగాడు ప్రార్థనచేసుకోవాలని వుంటాడు. ''కాదు. నువ్వు బయలుదేరితేనేకాని వీలులేదు.'' అని నందుడు పట్టుపట్టివుండాలి. ఆయన కూర్చున్న చోటనుంచి కదలివుండడు. గట్టిగా పట్టుకుంటే, ఎక్కడ ఎముకలు ఊడి వస్తాయోనన్న భయంతో నందుడు బుజ్జగిస్తూ వుండి వుండాలి. లేకపోతే, ఆ యినుపదుక్కల అతడు ఆయన్ని ఒక్కసారిగా యీ బండిలో కుదేసి వుండడూ? నిజంగా ఆలా చేసివుంటే, ఎంత బాగుండేది!

"మీ యిద్దరిరోగం కుదర్చాలంటే. యీ బండిని నేను తోలు కెళ్ళొచ్చు. మొగుడుకాని, బంధువు కాని వెంటలేకుండా వెళ్ళితే, అంతా ఏడుస్తారు. ఊరంతా గొల్లుమంటుంది తనపుట్టి మునిగినట్టు. లేక పోతే అపనే చేసేదాన్ని. ఇక చేసేదేముంది ? బిక్కు బిక్కు మంటూ ఇక్కడ కూర్చునే దానికంటె వాళ్లేమి చేస్తున్నారో చూచిరావటం మేలు. బహుశా ఇద్దరి మధ్య తగాదా ఏదో వచ్చివుంటుంది ? అందువల్లనే అక్కడ పోట్లాడుకొంటూ వుండాలి. నేను పోయి యిద్దరినీ సర్ది తీసుకురావటమే మెరుగుగా కనిపిస్తూవుంది.''

సుందరి బండిదిగి దేవాలయంవైపు సాగింది. సెలయేరు క్రిందికి ప్రవహించినట్లు ఆమె కొండపై కెక్కింది. పదిహేను నిమిషాలలో భయానక దృశ్యం ఆ విశాల నేత్రాలకు ఒక్కసారిగా పొడకట్టింది.

కన్నులు తిరిగిపోయాయి. దిక్కులు కనిపించలేదు. అసలు ఏమీ కనుపించకా లేదు. ఒక్కసారి కూలిపోయింది. కూలపడినా ప్రయోజనం లేకపోయింది. ఆ ఘోరదృశ్యం ఆమెకోసం అలాగే వుంది. ఆమెకు స్పృహ వచ్చింది. మళ్ళీ స్పృహతప్పి పడిపోవటానికి ప్రయత్నించింది. కాని, ఆమె శరీరం ఎంత అందమైనదో అంత ఆరోగ్యవంతమైనది. అందువల్ల, స్పృహతప్పి పడిపోవటానికి వీలులేకపోయింది. అలాగే పడి ముంగురులను రెండు చేతులతో లాగుకొంటూ ఆ రెండు కళేబరాలనీ, రక్తపు మడుగుల్నీ స్తంభించిపోయి చూస్తూవుంది.

"భగవాన్, ఇద్దరూ చనిపోయారు ! ఇంకేముంది ? సర్వనాశనం ! నా భర్త — అగ్ని సాక్షిగా నన్ను స్వీకరించిన ఆ శిరస్సు. మొండెం - నా కృష్ణశర్మ మరణించాడు. అతని మొండెం ప్రధానం కాకపోవచ్చు. కాని, నా హృదయంలో కామబీజాన్ని నాకు జ్ఞప్తి ఉన్నంత నాటింది ఆ శరీరమే. అతడు అంతరించాడు. నా భర్త అంతరించాడు. అడుగో నందుడు ! ఆనాడు నా వుయ్యాలను ఎంత గట్టిగా వూపాడు ? నాటి సంగతి తలుచుకొంటే గుండె జల్లుమంటుంది. ఎంత గట్టిచేతులు ! చేతులు కావు; ఇనప ముక్కలు. ఆనాడు నిర్దాక్షిణ్యంగా ముక్కు బద్దలయ్యేటట్లు తన్నాను. మానవుడు. కిక్కురుమనలేదు. అప్పుడు కాకపోతే తరువాతనైనా...

ఇప్పుడతని చేతుల బలాన్నీ, సౌందర్యాన్నీ తడవిచూడగలను. కాని అతడు బ్రతికి వుండగా తాకటానికి వీలులేకపోయింది. ఇప్పుడు ఈ రక్తము, మృత్యువు స్పృశించనీకుండా చేస్తున్నాయి. ఒక కారణంవల్ల వీరు ఒకరి నొకరు పొడుచుకొని చచ్చివుంటారు....అయితే, కత్తి ఒకటే కనిపిస్తూవుందే ! ఒక కత్తితో ఇద్దరు ఎలా పోరాడి చస్తారు ? కృష్ణశర్మ తన ఒళ్ళు తానే మరచిన కోపంతో నందుడి తల నరికివుంటాడు. తరువాత నందుడు...లేదు అలా జరగదు. నందుడే ముందు మిత్రుని పొడిచిన తరువాత...కాదు, కాదు ఆలోచించికూడ ప్రయోజనంలేదు. ఇద్దరూ పశుప్రాయులుగా ప్రవర్తించారు. ఒకరికీ నేనున్నానన్న సంగతికూడ తోచలేదు. కాక...నా వల్లనే ! నాకోసమే యిలాంటి ఘోరానికి తలపడ్డారేమో! ఈ మాట అనుకుంటేనే నా శరీరం కంపించి పోతూవుంది. వీరి కోసమై నన్నుగూర్చి పొడుచుకు చచ్చారు కాని, నాకోసమై వీరు పొడుచుకు చావలేదు. నే నేమైపోతానో, నాగతి యేమవుతుందో కొంచెం కాక పోతే కాస్తయినా ఆలోచించారా ? లేదు. ఒకరికి కాకపోతే ఒకరికైనా ఆలోచన పోలేదు. ఇప్పుడు ఏమిచెయ్యను ? విధవనై నా జీవితాన్నంతా ఎలా గడిపేది ? ప్రతి అడ్డమైన ముండా సరిగా చూడకపోతే, అతడు చచ్చిపోయాడంటుంది కామాలే ? ఈ సూటీపోటీలన్నీ నే నెలా భరాయించేది ? ఒకవేళ వీటి నన్నిటినీ భరాయింతామన్నా, నే నొక్కతెనే అటు పుట్టింటికిగాని, ఇటు అత్తవారింటికిగాని పోతే ఏమంటారు ? ఉన్నది ఒక కత్తి. చచ్చింది ఇద్దరు. తప్పకుండా మూడోమనిషి వుంటేగాని, ఇద్దరు ఒక కత్తితో చావటానికి వీలులేదు. ఆ మూడోమనిషిని నేనే అవుతాను. మొగుణ్నీ, మిత్రుణ్నీ నేనే చంపానంటారు. నిజంగా నేనే చంపకపోయినా, అలాగే కనిపిస్తూ వుంది. ఏపాపం ఎరగకపోయినా యీ నిందను మొయ్యాలి. కాని అబద్ధాలాడితే... వీలుంది. అయితేమాత్రం... ఉట్టికి నాలుగుసేర్లు తెగించిన తరువాత నేను జీవించి ఏమి చేసేటట్లు ? అన్నీ పోయింతరువాత యీ ప్రాణాలు దేనికి ? లాభంలేదు. వీళ్ళు చూపిందే మార్గం. అయితే, యీ కత్తిని యీ వణుకుతున్న చేతులతో ఎలా పట్టుకొనేది ? ఈ అందమైన శరీరాన్ని చేతులారా ఎలా నాశనం

చేసుకొనేది ? లేదు, లేదు. అభ్యంతరం లేదు. మళ్ళీ ఈ హృదయంలో బీజాలు మొలకెత్తి బాధపడకుండా తప్పుతుంది."

సుందరి గుండెనిబ్బరంతో గబగబా మెట్లెక్కి గుడి వెలుపలికి వచ్చింది. దేవాలయం ముందర చెట్టు కనిపించింది. దాని కల్లుకొని ప్రాకుతున్న తీగలను ఒక్కొటొక్కటిగా తెంపి వాటి నన్నిటినీ కలిపి ఉచ్చువేసి ఆ చెట్టుకొమ్మకు వేలాడదీసింది. ఆ ఉచ్చులో తల దూర్చి, బిగించుకొని ఆ మీదట సుందరి వేలాడబడింది.

ఇంతలో కఠోరంగా కాళికంఠం సుందరి చెవుల్లో గింగురుమంది.

"ఓసి కోతీ ! నా చేతులమీదుగా యిచ్చిన యీ మనోహర దేహాన్ని నాశనం చెయ్యటానికి నీ కేమి అధికారముంది ? వారిద్దరూ నాకోసం తమ దేహాలను బలి యిచ్చారు. నువ్వేమి చేస్తున్నావ్ ? వట్టి వుడియంగా నిండు ప్రాణాలను తీసుకోటానికి ప్రయత్నిస్తున్నావు. ఇలా మూడు శరీరాలు ఇక్కడ జెర్రిపోతుల్లాగా చచ్చి పడివుంటే, ప్రాకృతలోకం ఏమను కొంటుంది ? ఈ సృష్టి సాగటం ఇష్టంలేదనీ, అందరూ మరణించాలని నేను కోరుతున్నానని భావిస్తుంది. కొంతమంది మూఢులు బ్రతుకనేది తర తరాలనుంచి వస్తున్న అంటురోగ మంటున్నారు. చచ్చి విముక్తి పొంద టం మంచిదని దుష్ప్రచారం సాగిస్తున్నారు. దీనిని ఏమాత్రం సహించను. ఉచ్చులోనుంచి తలను తీస్తావా లేక ఒళ్ళు ఊనం చెయ్యమంటావా ?"

సుందరి ఏడ్చింది.

"తల్లీ ! నీ యాజ్ఞ శిరసావహిస్తాను. నిన్ను కాదనటానికి ఎవరికి సాధ్యపడుతుంది ? అయినా ఒకటి మనవి చేసుకొంటాను. నా దుస్థితి సర్వజ్ఞురాలవైన నీకు తెలిసే వుంటుంది. మళ్ళీ చెప్పాలా ? ఈ యిద్దరు చనిపోయిం తరువాత నే నెలా బ్రతికేది ? లోకాన్ని ఎలా చూచేది ? విధవనై బ్రతకలేను. నిద్ర లేవగానే నా ముఖం చూచే ప్రతి వాడు ప్రతి ఆడదీ (అదికూడ ఒక రోజుకి నాలాగే కావచ్చు. అయినా పెళ పెళా తిట్టిపోస్తుందే) అటు ఏడు తరాలు, ఇటు ఏడు తరాలు చెడ తిడు తుంది. నిజంగా ఆ తిట్లే తగిలితే ఇక నీ సృష్టి ఏముంటుంది ?"

"వాళ్ళిద్దరూ ఎందుకు చచ్చారు ? నిజం చెప్పు. నా కన్నీ తెలుసు. ఈ సంగతి మాత్రం మరచిపోకు"

"నాకోసం యిద్దరూ పోట్లాడుకొని ఒక కత్తితో పొడుచుకొని చచ్చారు. చచ్చినవాళ్ళు చావక నన్నిలా చేసిపొయ్యారు."

"ఇలా ఒక్క ఆడదిమాత్రమే మాట్లాడ గలుగుతూ వుంది. తమ పవిత్ర హృదయాలను వారు నాకు సమర్పించారు. ఇంతకూ వారు నాకు ఎందుకు బలి అయ్యారు ?"

సుందరి ఏడుపు ఆపుకోలేక పోయింది. వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తూనే యిలా ప్రారంభించింది:—

"తల్లీ, నా తప్పను ఒప్పుకుంటాను. అయితే ఆ తప్పను నేను అనివార్యంగా చెయ్యవలసి వచ్చింది. చెయ్యకుండా వుంటానికి వీల్లేకుండా పోయింది. ప్రతి ఆడదీ అలా చెయ్యక తప్పదేమో ? నా తప్పను సమర్థించుకోటానికి నా దోషాన్ని స్త్రీ జాతి కంతకూ అంటగట్టటానికి ప్రయత్నించటంలేదు. అయినా నేను ప్రత్యేకంగా చెప్పటం దేనికి ? సర్వజ్ఞురాలవు. నీకు తెలియని దేముంది ?

"నా తండ్రియింట్లో నేను మల్లెమొగ్గలాగా ఎదిగాను. అప్పుడు నాకే పాపాలు తెలియవు. పెండ్లి అయింది. నా హృదయంలో ఒక కొత్త ఉద్వేగం బయలుదేరింది. నా నాళ నాళంలోను నరనరంలోను అవ్యక్త అనిర్వచనీయ సుఖాకాంక్ష, ఆతురత కలిగింది. అనిర్వచనీయమైన ఒక నూతన స్పర్శ సుఖానికి నా త్వగింద్రియం అలవాటు పడింది. అప్పటి ఉద్వేగంతో ఎప్పుడూ తాను వుక్కిరిబిక్కిరి అవుతూ వుండాలని నా హృదయం కొట్టుకుంటూ వుంటుంది. ఇప్పుడు మళ్ళీ పూర్వపు అమాయిక జీవనం గడపాలంటే, ఒకసారి రుచిచూచి మానుకోవటమంటే ఎవరికి సాధ్యమౌతుంది ? తల్లీ! మానవ దౌర్బల్యం నీకు తెలియదా ?

"మొదట్లో నాకు స్త్రీ పురుష ప్రకృతిభేదం తెలీదు. మగవాళ్ళంటే దోవతులు కట్టుకొంటారనీ, ఆడవాళ్ళయితే లంగాలు తొడుక్కుంటారనీ మాత్రం తెలుసు. అంతకన్నా నా మనస్సు మరొక వికారాన్ని ఎరుగదు.

ఈ సంగతి నీకు తెలిసేవుంటుంది. విశాలవక్షాలనుకాని, అందమైన మీస కట్టుల్నికాని చూడాలన్న కోర్కె నాకు కలుగలేదు. వాటిల్లో నా బొమ్మ పొత్తికలలో నాకు కనుపించిన సగ మందమైనా అప్పుడు నాకు కనిపించ లేదు. వాటిని చూచినప్పుడు సిగ్గుపడటం తెలీదు. అసలు సిగ్గంటే ఎలా వుంటుందో నా కర్థమయ్యేదికాదు. అప్పుడు నా మనస్సు పసి మల్లెమొగ్గ లాగా వుండేది.

''ఒకరోజున నేను చేసిన వ్రతానికి ఉయ్యాల ఊగవలసి వచ్చింది. మా బంధువులలో వరసైనవాళ్ళు ఒక యువకుణ్ని లాక్కువచ్చి నన్ను ఊపమన్నారు. అతడు వచ్చి నా ఉయ్యాల త్రాళ్ళను పట్టుకుని పోతవిగ్ర హంలాగా నిలబడ్డాడు. అతడే నందుడు. ఇనపదుక్కలలాంటి చేతులతో సత్తువకొలదీ నన్ను ఊపాడు. నా ప్రాణాల్లో ప్రాణాలు లేవు. ఆకాశాన్ని తన్నేటంత ఎత్తుకి పోయాను. కళ్ళు మూసుకొని ఉయ్యాల తాళ్ళను గట్టిగా పట్టుకొన్నాను. రెండు ఊపులు అయ్యేటప్పటికి నాకు భయం తీరింది. నందుడిమీద కోపం వచ్చింది. వాళ్లు ఎంత హుషారు చేస్తే మాత్రం? అంత గట్టిగా వూపుతాడా? పడితే యేమైపోయేదాన్ని? మళ్ళీ నా ఉయ్యాల వెనుకకు వచ్చినప్పుడు కాలికొందికీ తన్నాను. అతడు కాలట్టి చతికిలబడ్డాడు. మరొకడైతేనా? పాపం, రక్తం కాలువలు కట్టింది. ఎంతదెబ్బ తగలకపోతే నా అందె ఘల్లుమంటుంది?

''అతని రక్తం చూచేటప్పటికి నాకు జాలివేసింది. వేళాకోళానికి పెద్ద వూపు వేస్తేమాత్రం తన్నాలా? అందులో అలా రక్తం కారేటట్లు? నాకీ బాధకలిగింది. నాలో నేను పశ్చాత్తాపపడ్డాను. అతని ముఖం మళ్ళీ చూట్టానికి సిగ్గేసింది. అసలు సిగ్గుపడటానికి అదే మొదలేమో? నాకు జ్ఞాపకం లేదు. ''పొరపాటున కాలు తగిలింది; క్షమించు.'' అని అతన్ని అడుగుదా మనుకున్నాను. కాని అడగలేకపోయాను. ఆ రోజు నుంచీ అతడంటే జాలి భయం కలిగాయి. అతడి ముక్కు ఎలావుందో తెలుసుకోవాలని ఉండేది. కాని సాహసించి అడగలేకపోయేదాన్ని.

''ఆనాటిరాత్రినుంచి నాకు కొత్తకలలు వచ్చేవి. నీకు తెలియని దేముంది? ఈ మానవప్రకృతికి అతీతురాలివి. ఒకసారి పొడుగాటి దుద్దు

కర్ర తీసుకుని నందుడు నా ఒళ్ళంతా మొక్కజొన్నకండెల్ని కొట్టినట్లుగా ఊనంచేసినట్లు కల వచ్చేది. అదేమిచిత్రమో, నాశరీరం గగుర్పొడిచేది. మరొక రోజున తన రెండుపాదాలతో నా ఒళ్ళంతా కసిబిసి తొక్కిన ట్లయ్యేది. నాకు బాధవుండేదికాదు. నేను గొంతుదాటి బయటకురాని నవ్వు నవ్వేదాన్ని. నాశరీరమంతా చెమటముద్ద అయ్యేది. నా చేతుల్ని తొడల సందున బిగుచుకుని పండుకొనేదాన్ని. అప్పటి సౌఖ్యం అనిర్వాచ్యంగా, అనూహ్యంగా, అవ్యక్తంగా ఉండేది.

"ఆ స్వప్నసుఖానికి నేనెంతో ఆశించేదాన్ని. మళ్ళా నిద్రపోతే, అలాంటి స్వప్నం వస్తుందేమోనని అవస్థపడేదాన్ని. అసలు నిద్రపట్టేదే కాదు. పట్టినా, అలాంటి కలలు వచ్చేవేకావు. అలాంటి అనుభూతి కలిగేదేకాదు.

"ఇలా ఒకటి రెండు సంవత్సరాలు గడిచాయి. నందుడు మళ్ళా ఒకసారి మా ఇంటికివచ్చి, నన్ను తన మిత్రునికిచ్చి పెండ్లిచేయవలసిందని మానాన్నను అడిగాడు. మా నాన్నకూడ ఒప్పుకొన్నాడు. నాతో నా పెండ్లిసంగతికూడ ఎవరూ చెప్పలేదు. ఆ రోజువచ్చింది. పెండ్లి జరుగుతూవుంది. నా భర్త నాతో అగ్నికి ప్రదక్షిణంచేసి నన్ను తన అర్ధాంగిగా స్వీకరిస్తూ వున్నాడు. నందుడు అక్కడే కూర్చుని ఆనందిస్తూ వున్నాడు.

"పెండ్లయి అత్తవారింటికి వెళ్ళుతున్నప్పుడు కూడ అతడు మా వెంటవచ్చాడు. తరువాత ప్రతిరోజూ అతడు కనిపిస్తూ వుండేవాడు.

"దేవీ, నీవు త్రిలోకశాసనివి. సృష్టిస్థితిలయాలు నీవల్ల సాగుతూ వుంటాయి. ఏ జీవిహృదయంలో ఎప్పుడెప్పుడు ఏయేభావాలు వస్తూపోతూ వుంటాయో, ప్రాణుల తత్వమేమిటో నీకు కూలంకషంగా తెలుసు. అలాంటప్పుడు మానవప్రకృతి సమగ్రంగా నీకు తెలియటంలో ఆశ్చర్యమేముంది? అందులో అత్యల్పురాలినైన నా హృదయ వేదనలు తెలిసే వుంటాయి. నీకు తెలిసివున్నప్పటికి యథార్థాన్ని చెప్పమన్నావు.

"నా సంగతి పూర్ణంగా తెలిసివున్నవాళ్ళకైనా నా హృదయాంతర భావాలను చెప్పలేను. ఎప్పటికీ చెప్పలేను. దీనికి సిగ్గు ఒకకారణం.

సిగ్గువిడిచి నేను చెబుతాననుకో, మానవుడికి ఎంత విశాలభావమున్నా, ఎంత సానుభూతివున్నా, ఎంత దమనశక్తివున్నా నిర్వికారంగా వుండ లేడు. మానవసహజాలైన వాసనలు అతని తీర్పును మలినీభూతం చేస్తాయి. నాకు న్యాయం కలగదు.

"నీ వంటేనో అలాకాదు. నిర్గుణవు, సృష్టి స్థితిలయకారకురాలవు. నీకడ సిగ్గుపడవలసిన పనిలేదు. ఎందుకంటే, నీకడ చెప్పకోవటమంటే, నా హృదయానికి నేను చెప్పకున్నట్టుగా వుంటుంది. పైగా మానవత్వాన్ని సృష్టించింది నీవే. అందువల్ల, నాపట్ల సానుభూతి కలిగి నిర్వికారంగా తీర్పుచెప్పగలవు. మరొకటికూడ వుంది. నా హృదయభావాన్ని ఎవరికో ఒకరికి చెప్పకుంటేనేగాని కొంత ఆత్మశాంతి లభించదు.

"ఈ కారణా లన్నిటివల్లా జరిగిన కథంతా కొంచెంకూడ దాచ కుండా చెప్పకుంటున్నాను. అసలు నీకుతెలియకుండా నే నెలా దాచగలను?

"కృష్ణశర్మతో నాకు దాంపత్యం ప్రారంభమైంది. నిరంతరం అతని ముఖంచూడాలనిపిస్తూవుండేది. సన్నగా, పొడుగ్గా, కోటేరులాగా వుండే ఆ ముక్కు, బ్రహ్మవర్చసమొలికే ఆ ఫాలం, ప్రశాంతి గాంభీర్యా లను వెదజల్లే ఆ కళ్లు, స్వచ్ఛంగా వుచ్చరించే ఆ ఎర్రని పెదవులు. ఎంత సేపు చూచినా తనివితీరేదికాదు. ఆ ముఖం నిరంతరం నా దగ్గరనేవుండా అనిపించేది. సాయంకాలం స్నానంచేసి అద్దం ఏమూలనోదాచి, వీధి అరుగుమీద నందునితో పిచ్చాపాటిగా మాట్లాడుతూవుండే నా నాథుణ్ణి లోనికిపిలిచేదాన్ని. ఆయన గదిలోపలికివచ్చి "పిలిచావా? దేనికి?" అని. అడిగేవాడు. "అద్దమేమన్నా చూచారా?" అని అడిగేదాన్ని. "నాకు కనిపించలేదే"అని ఆయన అనేవాడు. "బొట్టు పెట్టుకోవాలి" అనేదాన్ని. ఆయన అద్దంకోసం వెతికేవాడు. నేను ఎక్కడో దాచిన అద్దం ఆయన కెలా కనిపిస్తుంది? "కనిపించకపోతే కనిపించకపోయింది? ఎలాగో ఓలాగ బొట్టుపెట్టుకొంటాను. మీరు దిద్దండి" అనేదాన్ని. ఆయన దిద్ద టానికి పూనుకొనేవాడు. ఆయనదృష్టి బొట్టుమీద వుండేది. ఆయన దాన్ని దిద్దుతున్నంతకాలం ఆయన ముఖంలోకి కన్నార్పకుండా చూస్తూ వుంటేదాన్ని. ఆయన సరిగాదిద్ది ఊఁ అనబోయేసరికి, నేను కదిలేదాన్ని.

బొట్టులో వంకరపోయేది. "వట్టిపసిపిల్లవై పోతున్నావు. కాస్త కదల కుండా నుంచోలేవూ" అని ఆయన నన్ను అనుకొని ఒకచేత్తో నా గడ్డం కదలకుండా పట్టుకొని బొట్టును మళ్ళీ దిద్దుతూ వుండేవాడు. అంతసేపు నేను రెప్పవేయకుండా ఆయనముఖంలోకి చూచేదాన్ని. నా శరీరం పులక రించేది.

"ఆ ముఖమంటే అంత ప్రాణప్రదంగా వుండేది.

"ఆయన నాలో నిద్రాణమైఉన్న యౌవనజ్వాలనుప్రజ్వలింపజేశాడు. నేను దీనిని కాదనలేను. ఈనూతన అనుభూతి ప్రపంచంలోకి ఆయనే నాకు మార్గం చూపించాడు. కాని, ప్రజ్వరిల్లిన కాంక్షకు సంతృప్తి కలగ లేదో, లేక అవధిఅంటూ లేకపోయిందో నేను చెప్పలేను. ఆయన నా రొమ్ములపై తలపెట్టుకొని నిద్రపోతూవుంటే, నాహృదయం బావురు మంటూవుండేది. ఆ సన్నని ఎర్ర పెదవుల్ని ముద్దుపెట్టుకొనేదాన్ని. కాని ఆయన దుర్బల శరీరాన్నిచూస్తే నాకు జాలి కలిగేది. నా పశుకాంక్షచూస్తే నాకే అసహ్యం వేసేది. ఆయనకు నేను తగనేమో ననిపించేది. కాని నందు దప్పు దెందుకో జ్ఞప్తికి వచ్చేవాడు.

"కాని నేనూ సామాన్యస్త్రీనే. అసలు యీ సౌఖ్యం నా అనుభవంలోకి రాకుండావుంటే బాగుండేది. కాని ఒకసారి చవిచూచి మరచిపొమ్మంటే, ఎలా సాధ్యమౌతుంది ; ఏకొలది రోజులంటేనో భరించవచ్చును. కాని నెలలపర్యంతంగా భరించాలంటే ?

"ఇలా అవస్థపడే నాకు బలిష్ఠ బాహువులతో విశాలవక్షంతో నందుడు ప్రతిరోజు మాయింట్లో ప్రత్యక్షమౌతూ వుండేవాడు. అతన్ని చూస్తే నా హృదయం అర్రులుచాచేది. నా కోర్కెలు పందిళ్ళెక్కేవి. నా శరీరం మంచమెక్కేది. దాంపత్య ధర్మానికి నాహృదయం ద్రోహం తలపెట్టింది. నందుడే నా భర్తఅయితే, నాకాంక్ష శిఖరాలకు నన్ను చేర్చడా? అని నా మనస్సు, శరీరం ఉవ్విళ్ళూరేవి.

"నందుడు నాకు కనిపించకుండావున్నా బాగుండేది. కాని నా భర్త కతడూ, అతనికి నా భర్తా కావాలి. ఒక క్షణంకూడ వారు ఒకరి నొకరు విడిచివుండరు. నేను పగలంతా నందుని చూట్టం, రాత్రంతా అతన్ని

గూర్చి కలలుగనటం జరిగేది. ఎంత మనస్సుమార్చుకొందామన్నా నందుని గూర్చి కలలు గంటూవుండేదాన్ని. ఎంత తీవ్రంగా అతన్నిగూర్చి తలవ నైనా తలవగూడదని పగలనుకొంటానో, అతన్ని గూర్చి రాత్రి అంత అధికంగా కలలువస్తూ వుండేవి. అసలు నిద్రఅనేది లేకుండా చేసివున్న ్లయితే నామనఃప్రవృత్తిలో వికృతికలిగేదికాదేమో ?

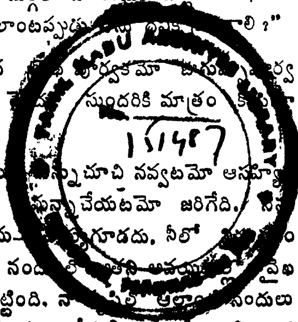
"నిద్రను ఆస్కారంచేసుకుని నా మనోవికృతి విజృంభించి జాగ్రద వస్థలోకూడ వెన్నాడసాగింది. వద్దనుకొన్నా నందుని విశాలవక్షాన్ని చూచే దాన్ని. నా మనస్సు అతని కటీతటాన్ని నాజఘనంతో పోల్చేది. నాశరీరం గగుర్పొడిచేది. అతని చేయి పొరపాటున తగిలితే నా ఒళ్లు పారవశ్యం పొందేది. రోజురోజుకీ నా కన్నులు నందునిలో కొత్తఅందాన్ని కనిపెట్టి పాడుతూవచ్చేవి.

"రాత్రింతలు నా భర్త కౌగిలించుకొంటే లోలోపలి దుఃఖంతో కొంత వెలవెలపోయేదాన్ని, "నందుడైతే ఎంత బాగుండేది." అని అనుకోనే దాన్ని. అతన్ని చూడాలన్న కోర్కెలో కళ్ళుమూసుకొనేదాన్ని. నాలో ఉద్రేకం పెచ్చుపెరిగిపోయినప్పుడు నేను కాంక్షిస్తున్న నందుని పేరు ఉచ్చరించకుండా వుంచలేకపోయాను. తన చేతుల్లో వుండి దాంపత్య ధర్మాలను విచ్ఛిన్నం చేస్తున్నానని నా భర్త గుర్తించాదేమో! నిద్రలో తరచు కలవరిస్తూ వచ్చాను. అలా కలవరించినప్పుడు ఎప్పుడో ఒకసారి నా హృదయంలోనిదంతా వెళ్ళగ్రక్కి వుంటాను. నా భర్త విచారాన్నిబట్టి యిలా జరిగివుంటుందని వూహించాను. పైగా అలా కలవరించినప్పటి నుంచి నాభర్త నాదగ్గరకు రావటంలేదు. అప్పటినుంచి ఇప్పటివరకూ ఒక సారికూడా నన్ను తాకలేదు. నందుడయినా నన్ను ఒకసారి కూడ తాక లేదు. అంతమాత్రంచేతనే అతనిలో కామం రేకెత్తలేదనటానికి వీలులేదు. తప్పకుండా అతనికి కామోద్వేగం కలిగివుంటుంది. కాని, స్నేహితుని కోసం అతడు కామాన్ని చంపుకొని వుంటాడు. నేనైనా లొంగేదాన్నికాను. అంతశ్శత్రువులకు లొంగి నందుడు నన్ను సమీపించివున్నట్లయితే, నానాధుని కోసం నేను తప్పకుండా అతన్ని తిరస్కరించే దాన్ని. ఇందులో ఏ మాత్రం సందేహం లేదు."

"ఇలాంటి పరిస్థితిలో మేము ముగ్గురం మా నాన్న గారింటికి బయలు దేరాం. క్రిందటిరాత్రి కటికచీకట్లో దారితప్పాము.ఇవ్వాళ ఉదయాన మళ్ళీ దారి కనుక్కొని వస్తూవున్నాం దారిలో నీ ఆలయం కనిపించింది. నా నాధుడు నిన్నుదర్శించి పూజచేసుకొని త్వరలో వస్తానని వచ్చాడు. నీ ఆలయంలోకి వచ్చి యింతపనిచేశాడు. నైరాశ్యంతో నేను సుఖపడిపోతానని యింతటి ఘోరానికి దిగాడు. తలకీ మొండానికీ వియోగం కలిపించాడు. ద్రోహి. ఇదంతా యదార్థం, నిజం చెప్పటానికి సాహసించినందుకు దేవీ! క్షమించు. అతడు నీకోసం బలికాలేదు. కేవలం నాకోసం, అతని మిత్రుని కోసం తాను బలి అయ్యాడు. నందుడూ నేనూ సంసారసుఖం పొందాలని అతడు ఆశించాడు. తరువాత అతనికోసం నందుడు వెతుకుకొంటూవచ్చాడు. అతనికి ఈ దృశ్యం కనిపించింది. ఇలాంటి త్యాగఫలాన్ని స్వీకరించటానికి అతడు ఆమోదించలేదు. అసలు ఏ మాత్రం సహించలేకపోయాడు. కన్నుల పండువైన తన దేహాన్ని తలనుండి వేరుచేసి నిరుపయోగం చేసి వేశాడు. తలనుండి విడిపడ్డ అతని మొండెం ఎంత నిరుపయోగమైపోయిందో, తలతోఉన్న నాశరీరం, నా బ్రతుకూ అంత నిరుపయోగమైపోయింది. అవును, నా నాధుడూ, ఆయన మిత్రుడూ, ఇద్దరూ గతించిన తరువాత నా కీ జీవితమెందుకు ? ఇలాంటి దుర్గతి నా కెందుకు పట్టాలి? ఇదంతా పూర్వజన్మ సంచితంకామాలు ! ఇలాంటప్పుడు [illegible] లి ?"

కాళీకంఠం గర్జించింది. ఆ గర్జన [illegible] పూర్వకమో [illegible] క మో అందులో ఏ భావమున్నదో [illegible] సుందరికి మాత్రం [illegible] వున్నట్లు కనిపించింది.

"నిజంగా కోతివి. ఇంకొకళ్ళయి[illegible]న్నుచూచి నవ్వటమో అసహ్యించుకోవటమో కోపించటమో ఇంకా [illegible]న్న చేయటమో జరిగేది. [illegible] నిర్గుణను. కాబట్టి నేనేమీ చెయ్యను [illegible]గూడదు. నీలో [illegible]o ప్రజ్వలిస్తూవున్న కామం నీ కళ్ళకు నం[illegible] వైఖరిలో అనంత సౌందర్యాన్ని చూపెట్టింది. న[illegible] నందులు అతవి తలదన్నినవాళ్ళు ఎన్ని కోట్లమంది లేరు ? అయితే పైత్యించిన నీ కళ్ళకు మాత్రం కనిపించరు."

"ఈ ప్రకృతి నా సృష్టి చిత్రాతిచిత్రంగా గంభీరంగా వుంటుంది. మానవుడు నిజంగా ఆలోచిస్తే, అగమ్యగోచరంగా వుంటుంది. మానివుణ్ణి చూస్తే, ఎన్నోవికారాలు కలుగుతాయి. నాకు మాత్రం ఎలాంటిదీ కలుగ దనుకో, నీ మట్టుకు నీకు నందుని జబ్బలలో, పుస్తిలలో, వక్షంలో, తొడ లలో, పాదాలలో ఎంత హైత్యం కనిపించింది? సాలీడు తనచుట్టూ గూడల్లుకొన్నట్లు నీవు—నీవేకాదు—ప్రాణికోటిఅంతా ఊహాతంతువులను అల్లుకొని పోతుంది. ఈ అల్లికే నీవు నిజమంటావు. అందరినీ నమ్మమం టావు. అంతటితో వూరుకొంటే నయమే. నన్నుకూడ-ఈ సృష్టి స్థితిలయ కారణభూతురాలనైన నన్నుకూడ—నమ్మమంటావు. త్రుటిలో నశించే ఈ యెముకలు మాంసం చర్మం అందాల కుప్ప అనీ ఇంకా ఏవేవో పేర్లుపెట్టి ఆత్మవంచన చేసుకుంటావు.

"ఇంతటితో వూరుకుంటే నయమే. పైగా ధర్మపన్నాలు కూడ చెప్ప వస్తున్నావు. ఈ ధర్మపన్నాలు నీ కెవరు చెప్పారు? మానవుడు చెప్పేది. నా కంట గట్టేది. నేనే వాడికి ప్రత్యక్షమై చెప్పానట! ఎప్పుడో? నాసృష్టే వీడికి బోధిస్తుందట! వీడికి శాస్త్రం చెబుతున్నదట! వీడి అహంకారం అజ్ఞానం చూస్తే మరొకజీవి నవ్వుతాడు. సర్వజ్ఞురాలను నిర్గుణను ఐన నేను నిర్వికారంగావుంటాను. వీడిని తికమకలు పెట్టటానికి గుడ్డివెలుగు లాంటి అల్పజ్ఞానాన్ని యిచ్చాను. దీన్ని చూచి వీడు పొందే అహంకారం ఇంతా అంతా కాదు. ఆ గుడ్డివెలుగు భ్రాంతిని పెంపొందించటానికి పనికి వస్తున్నదే కాని జ్ఞానానికి ఎలా వినియోగపడుతున్నదో వీడికే అర్థం కావాలి.

"ఏమన్నావు? నీ భర్త నా కోసం ఆత్మార్పణం చెయ్యలేదూ? కేవలం నీ సుఖంకోసం ప్రాణత్యాగం చేశాడూ! నీ సుఖంకోసమే ఉద్దేశించి చేసివ వాడైతే నా గుళ్ళోకి వచ్చి వాడెందుకు చావాలి? అంతకు ముందే ఎందుకు చావలేదు? నిన్ను తృప్తిపరచటానికన్నా బలంలేని, మనస్థయిర్యంలేని శర్మ, ఆత్మహత్య మహాపాపమని తెలిసిన విజ్ఞుడు, చేతులారా తన తలను ఎలా ఖండించుకొన్నాడు? ఆతనికోసం నందుడు తన ప్రాణాలను నమ ర్పించాడూ? నీకు ఎంత అహంకారముంది! నా సృష్టి రహస్యమంతా

నీ కర్మమై పోయినట్లుందే! తానెందుకు చనిపోయాడో నీ మగనికే తెలీదే! ఇకముందు ఇలాంటి పిచ్చిమాటలు నా దగ్గర నేవు? అనేకకారణా లుంటాయి. నాచర్యలు అంతతేలికగా అర్థంకావు.

"నా సృష్టి అంతా కార్యకారణభావానికి అతీతం. నేనూ అంతే. అందువల్ల ఒక క్రమమంటూ వుండాలంటాను. అందులో వివాహమనేది అవిచ్ఛిన్నంగా సాగాలి. నా ప్రకృతిలో సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యాన్ని అనుగ్రహిస్తే, నా సృష్టే తలక్రిందు లవుతుంది."

"ఇంతకూ నీ నాధుని ప్రాణాలను, అతని మిత్రుని ప్రాణాలను స్వీకరించటం నా కాటే యిష్టం లేదు. వాళ్ళను బ్రతికిస్తే, ఇక ముందైనా సరిగ్గా వ్యవహరిస్తావా?"

కన్నీళ్ళగుండా నవ్వుతూ సుందరి ఆతురతతో అంది! "దేవీ, త్రిలోక జననీ! నిజంగా నీవు అలా చేయగలిగితే,నా నాధుణ్ణి, మిత్రుణ్ణి మళ్ళీ యథాప్రకారంగా బ్రతికించగలిగితే నిన్ను ఎంతగా చెప్పుకొంటాను! ఎంతగా కీర్తిస్తాను! నిజంగా నా కలల్ని పూర్తిగా మరచిపోతాను. నా నాధునికి ఇకముందు ఎలాంటి కష్టాన్ని కలిగించను. నీ చరణాలుబట్టి శపధంచేసి చెబుతున్నాను. నిజంగా నీవు మళ్ళీ వారిని యథాప్రకారంగా చేయగలిగితే, నా యావజ్జీవం, త్రికరణశుద్ధిగా నీకు కృతజ్ఞురాలి నౌతాను. ముప్పూట నీకు—నిజంగానీవు అరగిస్తే—నైవేద్యంనివేదించుకుంటాను. ఇంతకుముందు నీ ఆలయంలో నిలుచున్నప్పుడు మృత్యువుకన్నా మరొకటి నీ సాన్నిధ్యాన నిలవలేదనుకున్నా. కాని, నిజంగా ఇక మీదట సుఖతరంగా జీవించటానికి వారిని పునరుజ్జీవింపజేయ గలిగిన శక్తి నీ కుంటే. ఎంత బాగుంటుంది?"

కాళీ కంఠం గర్జించింది. "ఏమన్నావు? నాకు శక్తి ఉంటే! నిజంగా నేను చేయగలిగితే చేసేదా? సృష్టి స్థితి లయకారకురాలైన నాకు శక్తిలేదూ? ఇలాంటి శక్తిని అనేక పర్యాయాలు ప్రకటించాను. నీ ముఖంచూచి యీ శక్తిని ఇప్పుడు ప్రకటించబోవటంలేదు. ఆ యిద్దరి యందున్న జాలివల్ల వాళ్ళను బ్రతికిస్తున్నా. నేను చెప్పేమాటలను జాగ్రత్తగా విను. ఆ ఉరితీసివేసుకొని నాగర్భగుళ్ళోకి వెళ్ళు. అక్కడ పూర్వ

పోవటంగాని, యేడవటంకాని, ఏ మాత్రం పనికిరాదు. జుట్టుపట్టుకొని తలలను మొండాల కంటించు. అక్కడున్న శక్తితో రెండుసార్లు తెగిన చోట స్పృశించి, మూడుసార్లు నా పేరు జపించు. యువకులిద్దరూ మళ్ళీ బ్రతుకుతారు. తెలిసిందా ? తలలను మొండాల కంటించాలని నీకు ఆతురతా ఎక్కువౌతుంది. కాని, తొందరపడి వెంటనే తలలను మొండాలకు చేర్చకు. కారిన రక్తం మళ్ళీ శరీరాలలోనికి వెళ్ళాలి త్వరగా పో! జాగ్రత్తగా విన్నావా ? తొందర్లో ముఖాలను వీపులవైపు ఉండేటట్లు అంటించి వాళ్ళను నగుబాటు పాలుచేసేవు, జాగ్రత్త! రేపటి ఉదయందాకా ఊరుకున్నావా, ప్రయోజనం లేదు పో! త్వరగా పో!''

సుందరి ఉరి తీసివేసుకొని మాట్లాడనుకూడా మాట్లాడలేదు. ఆఖరికి దేవికి నమస్కారంకూడ చెయ్యలేదు. ఆ ఆనంతసంతోషావేశంతో ఆ చీరకట్టుతో ఎంత వేగంగా పరుగెత్తటానికి వీలుందో అంతవేగంగా దేవి గర్భగుళ్ళోకి పరుగెత్తింది. భయంకర కాళీ విగ్రహం ముందు నెమ్మదిగా రెండుతలలను రెండుమొండాల దగ్గరకు చేర్చింది. పాము బుసకొట్టినట్లుగా రక్తం రెండు మొండాలలోకి తిరిగి బుస్సుమంటూ ప్రవహించింది. కత్తితో ఒక్కొక్క శవాన్ని రెండుసార్లు స్పృశించి మూడుసార్లు ''కాళికి జై'' అని సుందరి సంతోషంవల్ల కలిగిన గాద్గద్యంతో అరిచింది. ఇద్దరు యువకులు ఎలాంటి మచ్చా లేకుండ బ్రతికిలేచారు. ఇద్దరు ఆమెను చూచిన తరువాత తమ్ము తాము చూచుకున్నారు. ఇలా తమ్ము తాము చూచుకునేటప్పుడు ఒకళ్ళ నొకళ్ళు చూచుకున్నారు. తమ్ము తాము చూచుకోటానికి అసలు ఒకళ్ళ నొకళ్లను చూచుకోవలసి వచ్చింది.

సుందరీ, ఏం చేశావు? ఏమి జరిగింది ? నీ ఆతురతతో ఏం జరిగేటట్లు చేశావు ? నీ ఆతురతతో ఒకరి తల మరొకరికి అంటించావు నందుని మొండాన్నే కృష్ణశర్మ అనటానికి వీలుంటే, కృష్ణశర్మ కంటించావు. కృష్ణశర్మ తలను నందునికి అంటించావు. అంటే, నీ ముందు ఇప్పుడున్నది. ఛ నాధుడు. మిత్రుడు కాదు; నాథమిత్రుడు మిత్రనాథుడు.

ఆతురతవల్ల ఎంతమార్పు జరిగింది: భర్త మొండెం మీద నందుని శిరస్సు; నందుని మొండెం మీద భర్త శిరస్సు. ఉత్సాహ ఆ వేగం

తో వేసిన కేకతో దేవాలయం మారుమ్రోగింది. నందుడు (తలనుబట్టి నిర్ణయింపవలసివస్తే) తన పూర్వ బలిష్ఠదేహానికి బదులుగా వచ్చిన దుర్బల దేహాన్ని తడువుకున్నాడు. కృష్ణశర్మ కొత్తగా లభించిన బలిష్ఠదేహాన్ని చూచుకొని గుర్తించకలేక, కొంత తబ్బిబ్బయ్యాడు. సుందరి నందుని దగ్గరనుంచి కృష్ణశర్మ దగ్గరికి, కృష్ణశర్మ దగ్గరనుంచి, నందుని దగ్గరకు వెళ్లింది. ఇరువురూ బ్రతికినందుకు సంతోషం. తలలు మారినందుకు దుఃఖం కలిగాయి. కృష్ణశర్మను కౌగులించుకో బోయింది. కాని, అతని దేహం క్రొత్తగా కనిపించటంవల్లా, ప్రక్కన నందు డుండటంవల్లా ఆగింది. నందునివైపు వెళ్ళింది, ముఖం కొత్త అయి ఆగింది. ఇరువురి మధ్య చతికిలబడింది.

"క్షమించు శర్మా! క్షమించు." అంది సుందరి. ఆమె కన్నులు మళ్ళీ నందునివైపు తిరిగాయి "నందా, క్షమించాలి. మీరు క్షమించలేక పోతే" సుందరి గాద్గద్యంవల్ల మాట్లాడలేక పోయింది. వ్యక్తికి తలా, మొండెమూ ముఖ్యమైనప్పటికీ ఆమె తలకే ప్రాముఖ్య మిచ్చింది. తలలను బట్టే పేరుపెట్టి పిలిచింది, "మీరిద్దరు నన్ను క్షమించాలి. నన్నెలాంటి దుర్దశలో పెట్టారో మరొకసారి ఊహించుకోండి. రెండుతలలు తెగి పడి ఉన్నాయి. నా కళ్ళకు ఒక్కసారిగా బయర్లుకమ్మాయి. బహిః ప్రపంచమే కనిపించలేదు. నా సంగతే నాకు గోచరించలేదు. ఆ దుఃఖావేగంలో నా కుత్తుకను నేనే నులిమివేసుకుంటున్నాను. ఆ సమయంలో కాళీ గర్జనం వినిపించింది. ఇంద్రియాలు సంపూర్ణంగా నా స్వాధీనం తప్పిపోయాయి. నేను నిజంగా దేవి ఆజ్ఞను సరిగా నిర్వహించే స్థితిలో కూడాలేను. నా కన్నుల ముందట మూడులోకాలు తిరుగుతున్నట్టున్నాయి. ఏ చేతిలో ఏ తలఉందో నాకు తెలీదు, నిజంగా నాకు తెలీదు. ప్రమాద పడకుండా ఉంటానికి ఎంత అవకాశముందో ప్రమాదపడటానికి కూడా అంత అవ కాశం ఉంది. తుదకు ఇలా పరిణమించింది. మీరు ఇలా దక్కారు. దేవి చెప్పేటప్పుడు కూడ "మొగాలు వెనుకకు తిప్పి చేర్చేవు సుమా" అని హెచ్చరించిందేకాని, యిలాంటి తప్పు చేసేవు సుమా అని హెచ్చరించ లేదు. అలా చెప్పివుంటే యిలాంటిది జరిగి ఉండేది కాదు. దీంట్లో దేవి

దోషంకూడ వుంది. ఏమంటారు? పలకరేం? యిలా శాశ్వతంగా మళ్ళా
బ్రతకటం మీకిష్టంలేదా? నిజం చెప్పండి. నేను చేసింది తప్పని కోపమా?
చెప్పరేం? అలా అయితే ఇదివరకున్న మార్గమే శరణ్యం. ఉరిపెట్టు
కుంటే క్షణంలో తేలిపోతుంది. ఎవరికీ పనికిరాక దేనికి బ్రతకటం?....
నన్ను క్షమిస్తారా? విధివల్ల జరిగిన దీనికి తృప్తిపడి ఏర్పడిన నూతన
స్థితిగతులకు అనుగుణంగా మన ముగ్గురిమధ్యవున్న సంబంధాలను మళ్ళీ
చక్కబరచుకుందామంటారా? పూర్వజీవితం కంటే మారిపోయిన ఇప్పటి
జీవితం బాగుండదా? పూర్వం అసంతృప్తికరంగావున్న సంబంధాలనే
మళ్లా అనుభవించాలని కోరుతున్నారా? మాట్లాడవేం శర్మా? నీవుకూడ
మూకీభావం వహిస్తావా నందా?"

ఇద్దరు యువకులూ వంగి తమ కాళ్ళకు చుట్టుకొనివున్న సుందరిని
చెరొకరెక్కపట్టుకొని లేవనెత్తారు. ముగ్గురూకొంతసేపు విస్తుపోయి ఒకళ్ళ
నొకళ్ళు చూచుకున్నారు. తలలనుబట్టి సుందరి ఎవరు ఎవరైనదీ నిర్ణ
యించింది. ఇదిమాత్రం సమజసంగా వుంది. ఎందుకంటే "నేను నీవు"
అనేభావాలు తలనుబట్టి ఉంటాయి కాని. మొండాలను బట్టి ఉండవు.
దుర్బలమైన కృష్ణశర్మ మొండెం మీదవున్న నందుని శిరస్సు తాను
నందుడని భావించింది. కృష్ణశర్మ శిరస్సుకూడ అలాగే ఎంచింది.
రెండో విషయం—ఇరువురూ సుందరిని కోపగించుకోలేదు. ఆమె పిలిచి
నట్టుగనే పలికారు. ఇరువురూ తమ తమకు గలిగిన మార్పులకు సంతో
షించారు.

శర్మ యిలా అన్నాడు! "తనకిప్పుడు ప్రాప్తించిన దుర్బలదే
హాన్ని గూర్చి నందుడు బాధపడకపోతేమాత్రం ప్రపంచంలో అందరి
కంటే నేను అదృష్టవంతుణ్ణి. నేను ఎప్పుడూ చక్కని బలిష్ఠ దేహం
ఉంటే ఎంతబాగుంటుంది అని వాపోయేవాణ్ణి. ఇన్నాళ్ళకు నా కోరిక నెర
వేరింది. ఇప్పుడు నా దండచేతుల్ని నా భుజాలను తడుముకుని నాకాళ్ళ
వంకకు చూచుకుంటూవుంటే నాకు అపార సంతోషం కలుగుతూవుంది.
నా యీ నూతన దేహాన్ని బలాన్ని చూచుకొంటే మునుపటిలాగా తల
వంచుకోవాలన్నా వంగటంలేదు. ఇప్పుడు ఎంతో ఆత్మసంతృప్తి, విశ్వా

సం కలుగుతున్నాయి. ఇలాంటి బలిష్ఠ దేహంకోసం. సుందర విగ్రహం కోసం నా హృదయం వెదికేది. ఆరాటపడేది. ఇప్పుడో అలాంటికాంక్ష, జిగీష, కలవరింత ఒక్కసారిగా ఎగిరిపోయాయి. నా హృదయం అంత దృఢమై నా చేతులు నా దేహాన్ని తడివి చూచుకుంటే చాలు. ఎంత ఆనందం కలుగుతుంది ? అందులో నా కెంత సంతృప్తి కలుగుతుంది ? ఇదివరకు దేనికై తే పరితపించేవాణ్నో అది నాకు లభించింది. సుందరీ! పూర్వం కంటే ఇకముందు నీ కెక్కువ సుఖంచేకూర్చగలుగ బోతున్నం దుకు ఎంతో సంతోషిస్తున్నాను. ఈ విచిత్ర సంఘటనకు నా హృదయం గంతులువేస్తూ వుంది."

"ఇదివరకు నాదైన ఆ దేహాన్ని యిప్పుడు నీదేననటానికి నాకేమీ అభ్యంతరంలేదు. నాకు ఆ దేహం చాలాకాలం వుంది. ఇలా మార్చినం దుకు నిన్ను (సుందరితో) ఏమాత్రం కోపించను. పైగా నాకు మేలు చేకూర్చావు. పూర్వం అలాంటి నువ్వలాంటి దేహం కావాలని ఉవ్విళ్ళూ రుతూవుండేవాణ్ణి. అందుకనే శర్మ అంటె ఆదరం. అభిమానం, గౌరవం. ఎప్పుడూ అతని సన్నిధిలో ఉండాలని కోరుతూవుండేవాణి. నా మొద్దు శరీరం తనపాలిట పడిందే అని శర్మ అసహ్యించుకోకపోవటం నాకు ఉత్సాహకరంగా వుంది. ఈ సంఘటనవల్ల మా యిరువురి స్నేహం భగ్నం కానందుకు సంతోషిస్తున్నాను. కాని మనభవిష్యత్తును, యింత తేలిగ్గా తేల్చివేస్తున్నందుకు నా హృదయం త్రొక్కిస లాడుతూవుంది. ఆశ్చర్యం నిరుత్సాహం కలుతున్నాయి. ఇప్పుడు మిగిలింది ఒకటే పెద్ద సమస్య. అతడొకవిధంగా ఊహిస్తున్నాడు. నేనుఇంకొకవిధంగా భావిస్తున్నాను." అన్నాడు నందుడు.

"ఏమిటి, ఏమిటి ?" అని అడిగారు ఒకసారిగా సుందరీ శర్మలు.

"ఏమిటా, నాకు శరీరం ముఖ్యం. పెండ్లిలో శరీరం ముఖ్యం. ఎందుకంటే పిల్లలు శరీరంవల్ల కలుగుతారు కాని తలవల్ల కలగరు. అందుకనే సంతానాన్ని తమాజ తతూభవ ఔరస మొదలైన శబ్దాలతో పిలుస్తారు. సుందరీ గర్భస్థపిండానికి నేనే తండ్రిని. ఇలాంటి విషయాన్ని ఎవరు ఎలా కాదనగలరు ?" అన్నాడు నందుడు.

"ఆ! ఏమి మాట్లాడుతున్నావో కొంచెం వొళ్లు దగ్గరుంచుకుని మరి మాట్లాడు. నీవు నిజంగా నందుడివేనా?" అన్నాడు శర్మ. అతనికి తెలియకుండానే చెయ్యిలేచింది. పూర్వ దేహమైతే శాంతంతో ఆచేతులు తొడల ప్రక్కన వ్రేలాడుతుండేవి.

"నేను నందుణ్నే. ఈ పరిణీత దేహం నాదని చెప్పకోటానికీ, నేను నందుణ్నేనని చెప్పుకోటానికీ ఎంత అధికారముందో, యీ జగదేక సుందరి నా భార్య అనీ, ఆమె గర్భస్థపిండానికి నేనే తండ్రిననీ చెప్పకోటానికి అంత అధికారముంది." అన్నాడు.

"అలాగా ? యిప్పటి నీ దేహం నాదై, సుందరి కౌగిలింతలో నేను ఉన్నప్పుడుకూడ నేనంత గట్టిగా చెప్పకోలేకపోయానే. నిజానికి సుందరి ప్రేమించింది యిప్పటి నీ దేహాన్ని కాదు. కేవలం యీ నా దేహాన్నే నిద్రలో కలవరించినప్పుడు యీ సంగతి నాకు తెలిసింది. ఇలాటి విషయాలనుగూర్చి నా చేత మాట్లాడించటం ఏమాత్రం భావ్యం కాదు. నీ శరీరాన్ని చూచుకొని నీవే నేనైనట్లుగా యింతగట్టిగా మాట్లాడుతున్నావంటే ఆశ్చర్యం కలుగుతూవుంది. నిజంగా నీవు చెపుతున్నట్లు నీవు సుందరి భర్తవైన శర్మవైతే, నేను నందుణ్నైతే పూర్వంలాగా వుండేదేకాని మార్పు ఏమి వచ్చేదికాదు. సుందరి చేతుల మీదుగా తలలు మొదట మారటమే విచిత్ర సంఘటన. దీనికి మన తలలు సంతోషిస్తున్నాయి. వీటన్నిటికంటేకూడ సుందరికి కలుగనున్న మహత్తర సుఖాన్ని ఎంచి మనం యింతఅధికంగా సంతోషిస్తున్నాము. నీవు మాత్రం నీ పరిణీత దేహాన్ని పురస్కరించుకొని నీవే సుందరి భర్తవనీ, నేను కేవలం స్నేహితుడను మాత్రమేననీ చెబుతున్నావు. నీకుఎంత అహంకారముంది? ఆమె సౌఖ్యాన్ని గూర్చి కించిత్తు కూడఆలోచించడంలేదు."అన్నాడు శర్మ.

"నీవు చెప్పినట్టుగా ఆవిడ ఎంత సుఖపడుతుంది! అవును. నీ నూతనదేహంతో అపార సుఖం పొందుతుంది, కాదు? నిజమే. నేను అహంకారినని నిందించావు. నిజానికి ఎవరు అహంకారులో తెలుస్తూనే వుంది, సుందరికి తెలియటంలేదా? అసలు నే నొకటి చెబుతూవుంటే, నీ వొకటి కల్పించు కుంటున్నావు, ఇప్పుడు నాకున్న యీ వివాహిత దేహాన్ని

గూర్చి మాట్లాడటంలేదు. మనిషిని నిర్ణయించేది ఏదని నీవు చెబుతున్నావో ఆ తలను గూర్చే, నన్ను నందుని చేస్తున్న యీ తలను గూర్చే చెబుతున్నాను. పైగా సుందరియందు నీకున్న అసక్తి. ఆమె సుఖాన్నికోరేబుద్ధి నాకు లేవనుకోవటం చాల పొరపాటు. నీవు గుళ్ళోకి వెళ్ళిన తరువాత తన మధురకంఠంతో, సిగ్గిల్లుతూవున్న ఆ జగన్మోహన కంఠంతో నన్ను పలకరించింది. నా గొంతుకూడ ఆమెలాగానే అసహజమార్దవంతో పలుకుతుందేమోనని భయపడ్డాను. ఆమె నీ ముఖాన్ని, నీ కన్నుల్ని తనివితీరని చూపులతో చూచింది. పోదాం నందా అని పిలిచింది. అప్పుడు నా కిదంతా అనవసరంగా కనిపించింది. దీనిలో ఎంత అంతరార్ధముందో యిప్పుడు బోధపడుతూవుంది. దీనివల్ల సుందరి ప్రేమించింది నా తలనేకాని, ఎందుకూ పనికిరాని నా పూర్వశరీరాన్నికాదు. అప్పుడు ఆవిడతో చాలా ముక్తసరిగా జవాబు యిచ్చాను. ఆమెను పేరున పిలువలేదు. నా కన్నులు నా హృదయాన్ని ఆమెకు తెలియజేయకుండా చేయటానికి నా చూపుల్ని క్రిందకి ప్రసరింపజేశాను. ఇదంతా నీ స్నేహం కోసం—నీ వివాహితస్థితికోసం చేశాను. ఎప్పుడు నాకు సుందరి అంత ఆప్యాయనంగా అంత ఆకలితో చూచిన కన్నులూ ముఖమేకాక. భర్తృదేహంకూడ నాకు ప్రాప్తించింది. నా స్థితి గతులన్నీ సంపూర్ణంగా సుందరికి అనుకూలంగా పరిణమించాయి. ముఖ్యంగా సుందరి కోరుకుంటున్నట్లుగా జరిగింది. అన్నిటికంటె సుందరి సుఖమే మనకు ముఖ్యమైతే నేను చెప్పతున్న దానికంటే మరొక గత్యంతరంలేదు.''

శర్మ నిష్ఠురంగా అందుకొన్నాడు: ''కలలోనైనా నీవిలా మాట్లాడుతావని అనుకోలేదు. నా శరీరం నీకు వచ్చినందుకు సిగ్గుపడుతావనుకున్నాను, కాని ఇలా కాసేపు తల ముఖ్యమనీ, కాసేపు శరీరం ముఖ్యమనీ చెబుతావనుకోలేదు. ఇదివరకు ఎంత అణకువగా, వినయంగా వుండే వాడివి! ఇంతలో ఎంత మార్పువచ్చింది! ఎంత గీర్వాణం పోతున్నావు! ఒక్కసారిగా సుందరికి సుఖమియ్య కలిగింది నేనేనంటున్నావు. నిజానికి నేను మాత్రమే సుఖమియ్యగలను. ఎవ్వరు ఎలా మాట్లాడినా ప్రయోజనమేముంది? వ్యర్థ ప్రసంగం తప్ప. సుందరి ఇక్కడే వుందిగా, తన భర్త

ఎవరో, తనకుఎవరివల్ల సుఖందక్కుతుందో అదేనిర్ణయించుకుంటుంది.''

సుందరి ఆశ్చర్యచకితయై వారిద్దరి ముఖాలు చూచింది. నిర్ణయించు కోలేక, తన నిర్ణయాన్ని చెప్పలేక. తన ముఖాన్ని చేతులతో కప్పుకొని ఏడ్చింది.

''నేను నిర్ణయించలేను. నేను కేవలం అబలను. నేను నిర్ణయించ లేను. ఈ దుర్ఘట విషయాన్ని నా మీద ఎందుకు వేస్తారు? నేను చేసిన తప్పుకు చాలా సిగ్గుపడ్డాను. మొదట్లో యిదంతా చాలా స్వల్పంగా కనిపిం చింది. మొదట్లోను మీరు సంతోషించారు. అందువల్ల నేను కూడ సంతో షించాను. మీ మాటలతో నా మనస్సు స్తంభించి పోయింది. నా హృద యం ముక్కలు ముక్కలై పోయింది. శర్మా! నీవు చెప్పిన మాటల్లో అర్థం లేకపోలేదు. అసలు సందేహింపవలసిన పనికూడాలేదు. నీ ముఖ లక్షణాలున్న భర్తతోగాని నేను యింటికి పోవటానికి వీల్లేదు. నందుడు చెప్పిన దానిమీదకూడ నాకు సానుభూతి లేకపోలేదు. ఆతని శరీరం అతని తల లేకుండా ఎంత శోచనీయంగా ఉందో ఇప్పటికీ నా కన్నులకు కట్టి నట్టుగానేవుంది. నేను ప్రేమ పూర్వకంగా పిలిచింది అతని తలే అయి వుంటుంది. తలే నా భర్తో, మొండెమే నా భర్తో నేను తేల్చుకోలేను. నిజా నికి అది నాశక్తికి మించిన విషయం. అలాంటప్పుడు ఈ రెంటిలో ఏది నాకు సుఖప్రదమో నేనెలా చెప్పుకోగలను? నన్ను బాధించకండి. ఈ సమస్యను నేను పరిష్కరించ లేను. మీలో ఎవరు నా భర్తో నేను తీర్పు చెప్పలేను.''

రెండు నిమిషాలు ఎవరూ మాట్లాడలేకపోయారు. కొంతసేపటికి నందుడు ఇలా ప్రారంభించాడు. "స్థితిగతులు ఇలా వున్నప్పుడు, సుందరి తన భర్త ఎవరో చెప్పలేనప్పుడు మధ్యవర్తి తప్ప మరొకరు ఈ విష యాన్ని తేల్చటానికి వీల్లేదు. ఇక్కడికి దగ్గరలో దమనమహర్షి ఉన్నాడు. తన సర్వం సన్యసించి ఇంద్రియాలనన్నిటినీ సంపూర్ణంగా స్వాధీనం చేసు కొని తపస్సు చేసుకుంటున్నాడు. ఆయనకు ఇహలోకచింత ఏమీలేదు. ఆయన దగ్గరకు వెళ్ళితే తప్పకుండా న్యాయం జరుగుతుంది. సుందరి సౌఖ్యవిషయమై అతన్ని తీర్పు చెప్పమందాము. మీరు ఇద్దరూ ఒప్పు

కుంటే అతడు తీర్పు చెబుతాడు. ఆ తీర్పునుబట్టి నడుచుకుందాము. నీ కిష్టమేనా ?''

"నిజమే. నందుడు చెప్పినది బాగున్నది. మనం వెంటనే బయలు దేరి అక్కడకు వెళ్ళదాము.'' అంది సుందరి—తాను నిర్ణయించవలసిన బాధ తప్పినదన్న సంతోషంతో.

''నిజమే. ఇది మన అంతరాత్మలు తేల్చుకోవలసిన సమస్యకాదు. బయటివారు నిర్ణయించాలి. ఆ మహర్షి వాక్యాన్ని నేనుశిరసావహిస్తాను.'' అన్నాడు శర్మ.

వెంటనే ముగ్గురూ దేవాలయంనుంచి బయలుదేరి బండిదగ్గరకు వచ్చారు. అయితే, బండి ఎవ్వరు తోలాలన్న సమస్య వచ్చింది. నిజానికి దారి ఎరిగివున్నవాడు నందుడు. కాని, అతనిచేతులు పూర్వంలాగ బలిష్ఠం గాలేవు. ఎడ్లు ఎటుపడితే అటు లాక్కొనిపోవచ్చును. అందువల్ల, శర్మ తొట్లోకూర్చొని పగ్గాలు పట్టుకున్నాడు. నందుడు సుందరిదగ్గర కూర్చొని స్నేహితుడికి దారి చూపిస్తూ వున్నాడు.

శర్మ:- ''ఎంత దూరమో?''

సుందరి:— అసలు ఈ ఆశ్రమానికి అవతల అరణ్యంతప్ప, మరెవ్వరూ లేరన్నాడే ఆ ఋషి.

నందుడు:— ఆ ఋషికిముందు కనిపించిన ఋషి కూడ అలాగే అన్నాడు. అయినా, మరొక ఋషి మనకు ఎలా కనిపించాడు ?

శర్మ:-ఇలా అబద్ధాలు చెబితే. వీరికి ఒరిగేదేముంది ?

సుందరి:-ఏమో ఈ ఋషిపత్నులు లేకపోతే, మనం ఎప్పుడో వెనక్కు తిరిగిపోవలసివచ్చేది. ఇంత ఘోరతపస్సు చేస్తున్నా, ఈర్ష్య వదలనట్లు కనిపిస్తూవుంది. ప్రపంచంలో తమకన్న ఘోరతపస్సు చేస్తున్న వారేలేరనీ, తాము లోకోత్తరులమనీ భావిస్తున్నట్లుంది. ఎంత తపస్సు చేసినా మగవాళ్ళకున్న స్వార్థం ఎక్కడకుపోతుంది? ఇంకొక ఋషి వున్నాడంటే ఇంతకంటగింపు దేనికి? వారి గొప్పతనాన్ని ఎవరు పంచుకోబోతున్నారు ?

నందుడు:-మహాత్ములకు ఇలాంటి దోషాలను అంటగట్టటం తప్పు. ఇంద్రియదమనంకోసం వా రహోరాత్రాలు తపస్సుచేస్తూవుంటారు. అందు వల్ల ఇరుగుపొరుగున ఇతరులు ఉన్నదీ, లేనిదీ ఎలా తెలుస్తుంది? ఈ సంగతి తెలియదంటే వారు ఎంత తీవ్ర తపస్సు చేస్తూవున్నారో స్పష్ట మవుతూ వుంది.

శర్మ:-ఇప్పుడు ఆ గొడవంతా దేనికి? ఇది వరకు ఇక్కడికి వచ్చా నన్నావుగదా, దమనమహర్షి ఆశ్రమం ఎక్కడుందో నీకు తెలీదా?

నందుడు;- నేనువచ్చి చాలాకాలమైంది. పైగా అప్పటి ఋతువు వేరు. అందువల్ల చెట్లు. తీగలు గుర్తుపట్టటానికి వీల్లేకుండా ఉన్నాయి. పైగా దేహం కూడా మారింది. అందువల్ల మరీ గుర్తుపట్టలేకుండావున్నా.

ముగ్గురూ కాలినడకను వెళ్ళుతున్నారు. ఆచెట్ల మధ్యగా బండి పోదు. పైగా ఆశ్రమపథాలలో బండిమీద ప్రయాణం అపచారంగా కని పించింది. అందువల్ల బండిని ఆశ్రమాలకు వెలుపల వదిలేసి బయలు దేరారు. మూడురోజులనుంచీ ప్రయాణం సాగుతూవుంది.

''ఆ తెల్లపీచు ఏమిటి?'' అంది సుందరి.

మిగతా యిద్దరూ తేరిపార చూచారు. ఇంకా సూర్యోదయం కాలేదు. చలిగాలి వీస్తూవుంది. ''పుష్ప విశేషం. ఒకదినుసు పువ్వు అయి వుంటుంది.'' అన్నాడు తెలుగు నిఘంటువులాగా శర్మ.

నందుడు (తేరిపార జూచి) మహర్షి, మహర్షి!

సుందరి:— ఈ చలికాలంలో అందులో తలబంటి నీళ్ళలో మహర్షి ఏం చేస్తూ వుంటాడు?

నందుడు:- తపస్సు.

సుందరి:- అదేమి తపస్సు? వుండువంటి చన్నీళ్ళలోనా?

శర్మ:- అలా చెయ్యకపోతే తపస్సు ఎలా అవుతుంది?

''దమనమహర్షి దమన మహర్షి!'' అన్నాడు జాగ్రత్తగాచూస్తున్న నందుడు.

''అమ్మయ్య! ఎన్నిరోజులకు చేరుకున్నాము.'' అంటూ సుందరి నిట్టూర్చింది.

"ఈ సరస్సు ఒడ్డున కూచుందాము. తపస్సు ముగించుకొని ఆయన ఇలాగే వస్తాడు," అంటూనందుడు తనఅలవాటుప్రకారం గొంతుకు కూర్చోబోయాడు. కాని అతని కొత్తకాళ్ళు పద్మాసనం వేశాయి. దీనినంతా చూస్తూవున్న సుందరికళ్ళు నవ్వాయి. శర్మ బాసీపెట్టు వెయ్యాలనుకున్నాడు. కాని ఆతనికాళ్లు గొంతుకు కూర్చున్నాయి.

"ఆయన తపస్సునుంచి యెప్పుడు లేస్తాడో?" అంది సుందరి.

"ఎప్పుడు లేచినా తప్పే దేముంది?" అన్నాడు నందుడు.

దమన మహర్షి ఆ పుండువంటి నీళ్ళలో ఆలాగే కదలకుండా నిల్చున్నాడు. వచ్చినవారిని చూడటం వల్లనో, చూడకపోవటంవల్లనో మహర్షి కదలలేదు. ఒక గంటసేపు ముగ్గురూ అలాగే కూర్చున్నారు. తరువాత కొంతసేపటికి దమనమహర్షి తపస్సు చాలించి నీటిమీద అటూ యిటూ పోతూవున్న విడి తామరాకు ఒకటి పుచ్చుకొని ఒడ్డుకుచేరుకున్నాడు.

బిత్తరపోయి కళ్ళప్పగించి చూస్తువున్న సుందరి "అదేమిటి అలా వూడుస్తూవుంది! తామరాకుతో వూడిస్తే ఎక్కడన్నా పాచివస్తుందా? ఆ మాత్రమన్నా తెలియదేం?" అన్నది.

నందుడు:- అలా అంటావేమిటి? వారే దమన మహర్షులు. అరిషడ్వర్గాలను స్వాధీనపరచుకొన్న లోకోత్తర పురుషులు.

సుందరి:- అన్నట్లు మా వూరి వైద్యుడు జ్ఞాపకం వస్తున్నాడు.

నందుడు:-దేనికి?

సుందరి:- ప్రాణంపోయినా జ్వరం కట్టిందన్నాడు.

నందుడు:- (కొరకొర చూస్తూ) ఆతనికీ, ఈ ఋషికీ పోలికేమిటి?

సుందరి:- లేకేం, అది ఎముకలగూడో మనిషో నువ్వు చెప్పేదాకా తెలియకపోయె. ఇంద్రియాలన్నీ వాడి వత్తరై ఉడిగిపోయిం తరువాత ఇంద్రియాలను దమించట మేమిటి?

శర్మ:- ఎందుకలా తామరపాకుతో వూడుస్తాడు?

నందుడు:-ఆత్మవత్సర్వ భూతాని యః పశ్యతిసపండితః" అనే వాక్యాన్ని మరచిపోయావా? తన కాళ్ళక్రింద క్రిమికీటకాదులు నలిగి చస్తాయన్న భయంతో వాటికి నొప్పితగలకుండా తామరపాకుతో ఊడుస్తున్నాడు.

సంస్కృత వాక్యమెన్నడూ ముఖతః వెడలని నందుడు ఇప్పుడు సంస్కృత వాక్యాన్ని ఉదాహరించాడు. ఇది సుందరికి ఆశ్చర్యం కలిగించింది. ఆమె మనస్సులో ఏమిభావాలు పరుగెత్తాయో ఒక నిట్టూర్పు విడిచింది. ఇంత విపరీత ప్రకృతిగల ఋషులు తనకు న్యాయం కలిగిస్తారా అన్నసందేహం కలిగిందేమో !

"ఎవరక్కడ ? నరవాసన ! పొండి దూరంగా వెళ్ళిపొండి! ఈ నిర్జనారణ్యంలో మీకేమిపని? మా తపస్సు చెడగొట్టటానికి వచ్చారా? పొండి. పొండి !" అన్నాడు దమనుడు.

ఆపాదమస్తకం అతడు దిగంబరి. చర్మం. ఎముకలూ తప్ప మరేమీలేదు. అతనిదేహం సుందరికి వికృతం కలిగించక పోయినా భయం కలిగించింది.

"మహాత్మా, క్షమించాలి. మీ గొప్పతనాన్ని విని స్వయంగా చూచి జన్మతరింప జేసుకొందామని వచ్చాము. మాంసకలుషితమైన యీ శరీరం సాగిస్తున్న జీవయాత్రలో కొన్నిచిక్కులు వచ్చాయి. ఇంద్రియాలను జయించిన మీరు మా సమస్య పరిష్కరించ గలరని కొండంత ఆశ పెట్టుకొని వచ్చాము. మీ తపస్సుకు విఘ్నం కలిగించాలని రాలేదు. దయవుంచి ఒకసారి జ్ఞప్తికి తెచ్చుకోండి. ఒకసారి మీ ఆశ్రమానికి వచ్చి మీ దర్శనం చేసుకొని వెళ్ళాను." అన్నాడు నందుడు. సుందరీ శర్మలు పక్కన నిలబడ్డారు.

"ఆఁ. ఎక్కడో చూచినట్లుంది. నీముఖం మాత్రం గుర్తుకువస్తూ వుంది. నీ శరీరం చాల సున్నితంగా మారినట్లుంది. మా ఆశ్రమానికి వచ్చిన ఫలితం ఊరికెనే పోతుందా ?"

"మీ ఆశ్రమానికి రావటంవల్ల ఎంతో పుణ్యం లభించింది. కాని ఈ శరీరం మాత్రం ఇలా మారటానికి వేరే కారణముంది. అందువల్లనే మేము ముగ్గురం ఇక్కడికి రావలసివచ్చింది. మా కిప్పుడు ఒక్క సమస్య ఏర్పడ్డది. ఇది మాకు తేలలేదు. మీ వంటి తపస్సంపన్నులు, ఇంద్రియాతీతులు మా చిక్కును తీరుస్తారని వచ్చాము. దయతో మా కథంతా విని

మీరు తీర్పు చెప్పండి. మీ నిర్ణయాన్ని శిరసావహిస్తాము" అన్నాడు నందుడు.

"తథాస్తు! మొదట్లో మిమ్మల్ని ఇక్కడినుంచి తరిమివెయ్యాలన్న భావం మాకు కలిగింది. కాని ఆలోచించగా అదికూడ ఒక విధమైన కామంగా తోచింది. కామాన్ని జయించటం మా ఆదర్శం. అందువల్ల మిమ్మల్ని తరిమివెయ్యటం మంచిదికాదని తరువాత బోధపడింది. అసలు జీవితానికి భయపడి ఇలా చేస్తున్నానేమో అనికూడ తోస్తూవుంది. ఇలాంటిది కేవలం పిరికితనమౌతుంది. పైగా కామాన్ని సంపూర్ణంగా జయించడం కూడకాదు. పైగా మీలో ఒక స్త్రీ కూడ ఉన్నట్లుంది. అవునా? మా యింద్రియాలకు, మాకు మాత్రం కాదుసుమా? విశాలనేత్రాలు, సన్నని పెదవులు, పీన స్తనాలు, విశాల జఘనం, కనిపిస్తూవున్నాయి. పాపపంకిలమైన మానవజీవితం మాకు తెలియనిది కాదు. మానవదౌర్బల్యాన్ని మేము గుర్తించకపోలేదు. ఆ పెదవులను ముద్దుపెట్టుకోటానికి, ఆ చన్నులను పుణకటానికీ, ఇంకా ఇంకా ఏదేదో చేయటానికి నీచమానవుడు ఎంత అలమటించిపోతాడు? దాన్ని ఆనందమంటాడు. ఆనందానికీ, తుచ్ఛసుఖానికీ ఎంతభేదముందో ఆ అవివేకికి ఏమితెలుసు? మూర్ఖుడు!

సుందరి లజ్జా క్రోధాలతో క్రుంగిపోయింది.

దమనమహర్షి మళ్ళీ ప్రారంభించాడు—

"మీ మగవాళ్ళు ఇద్దరే వచ్చివున్నట్లయితే, మా ఆశ్రమ వాటినుంచి మిమ్ములను తరిమివేసి వుండేవాళ్ళం. కాని, మీతో ఒక స్త్రీ వచ్చింది. అందువల్ల మిమ్మల్ని మేము తరిమివేయ దలచుకోలేదు. దీనినిబట్టి మా మనస్సు ఆడదాన్ని చూచి మెత్తబడిందని అనుకోగూడదు. మానవుడికి ఆడదాన్ని చూస్తే మనస్సు చలిస్తుంది. చూడకుండా వున్నప్పుడు మనస్సును కట్టివేసుకోవటం అంత పెద్ద విషయంకాదు. తొడమీద స్త్రీ ఉన్నప్పుడే మనస్సుచిక్కబట్టుకోవటం గొప్ప. అందుకోసమే మిమ్మల్నందర్నీ మా ఆశ్రమానికి పిలుస్తూవున్నాము."

మహర్షి ముగ్గురి ముఖాలు చూచాడు. సుందరి ముఖంలో అతనికేమి కనిపించిందో చటుక్కున అన్నాడు:—"ఓసి పిచ్చిపిల్లా! భయ

పడకు. వాయుభక్షణకే సంకోచించే మేము నిన్ను భక్షించములే! రా ఎందుకలా జంకుతావు ? ఇదిగో కుటీరం."

నలుగురూ కుటీరంవైపు బయలుదేరారు. మళ్ళీ మహర్షి సాగించాడు:—

"ఈ కుటీరాన్నికూడ ఈ తుచ్ఛమైన శరీరాన్ని రక్షించుకోటానికి నిర్మించుకోలేదు. మేము ఆరు గాలము ఆరుబయట పండుకుంటాము. అయితే కుటీరం దేనికి అన్న ప్రశ్నవస్తుంది. దాన్ని కేవలం కంద మూలాదులను ఉంచటానికి నిర్మించాము. వీటినికూడ తినము. కందమూలాదులు లేనప్పుడు వాయుభక్షణచేయక ఏమి చేస్తాడు ? అది జఠరాగ్నిని జయించటం కాదు. కందమూల ఫలాదులు అందుబాటులో ఉన్నప్పుడు కూడ వాటిని విసర్జించి వాయుభక్షణ చెయ్యాలి. అప్పుడే కామాన్ని జయించినట్లవుతుంది. కుటీరానికి పదండి. ఫలాలిస్తాను. తిందురు కాని మేము వాయుభక్షణ చేస్తూవుంటాము.''

సుందరి ఎందువల్లనో నిట్టూర్పు విడిచింది. నంద, శర్మలు చెవులు దోరబెట్టుకుని వింటున్నారు.

"తరువాత మీరు చెప్పే కథను సావధానంగా వింటాము. మాకు తినే దమ్ములు లేవని అంటానికి ఎవరికీ వీలుండదు. కామ దూరులమైన మేము, కామాలను అనుభవించక పోయినా, ఆ విషయ జిజ్ఞాస. అంటే కామం, మాకు కలుగవచ్చును. అందువల్ల, అభావాన్ని. ఆ జిజ్ఞాసను పూర్తిగా త్రుంచివెయ్యాలి.

''అయితే. మాధైర్య మే మయ్యేటట్లు ? అన్న ప్రశ్న రావచ్చు. కందమూల ఫలాదులపట్ల ఎలా వ్యవహరిస్తున్నామో, యీ విషయాలలో గూడా అంతే. అయితే కందమూల ఫలాదులను తినకపోయినా, వాటి కమ్మని వాసనపీల్చి సంతృప్తి పడటంకోసం వాటిని సంపాదిస్తున్నామన్న సందేహం మాకు కలగకపోలేదు. అయినా దానికి మా సమాధానం లేకపోలేదు. వాటిని చూడటంవల్ల తినాలన్న తీవ్రకామం కలుగుతూ వుంటుంది. ఇలాంటి తీవ్రకామాన్నే మేము జయిస్తూ వున్నాము. అందువల్ల ఉన్నసందేహం తీరింది.

"కామోద్రేకం కలిగించే యీమెను కుటీరానికి తీసుకు వెళ్ళుతున్నామంటే, యీమె అందం చూచి ఆనందించాలన్న కామమైనా కలగటం లేదా అని అనవచ్చు. నిజమే. ఈమెఅందాన్ని చూట్టంవల్ల తన దానిని చేసుకోవాలన్న కామం బయలుదేరుతుంది. అలాంటి దానిని జయిస్తున్నాము. అలాంటి అవకాశం కోసమే మిమ్మల్ని ఆశ్రమానికి పిలుస్తూవున్నాము. ఫలాదులు మీ కివ్వదలచాము. అయితే మీరు తింటూవుంటే, మేము ఆనందించటం లేదా? అదికూడా కామంకాదా? అంటే, నిజమే. మీరు భుజిస్తూవుంటే, మేము ఆనందించటం జరుగుతుంది. ఇక్కడ ధర్మసూక్ష్మ మొకటివుంది. మీరు యోగ్యులుగా కనిపిస్తూవున్నారు కాబట్టి మిమ్మల్ని మా శిష్యకోటిగా భావించి చెబుతూవున్నాము. అహంకారాదులను వదలి ఋషులు బ్రహ్మైక్యం పొందాలి. మీరు భుజిస్తూవుంటే, మాకు ఎలా ఆనందం కలుగుతూవుందో తెలుసుకోవాలి. తింటున్న మీ భావాన్ని మేము పొందాలి. అంటే మమత్వం పోయి, అంటే అహంకారాదులుపోయి ఫిూలో ఐక్యమౌతున్నామన్నమాట. అంటే ఆత్మను తెలుసుకో గలుగుతున్నాము. ఇలాంటి శక్తిని పెంపొందించుకొని అద్వైతసిద్ధిని పొందుతున్నామన్నమాట.

"ఇదంతా మీకు అగమ్యగోచరంగా వుంటుంది. అసలు తత్త్వ స్వరూపమే అలాంటిది. శారీరక, మానసిక, ఆధ్యాత్మిక కామ ఇచ్ఛాదులు తిలతండుల న్యాయంగా కలిసివుంటాయి. ఎలాంటివారికైనా విభజించటమనేది చాల కష్టసాధ్యం.

"ఏది ఎలావున్నా, ధైర్యముండాలి. మీ ముగ్గురూ మా కుటీరానికి రండి. మీ కథంతా సావధానంగా విని తీర్పుచెబుతాము. ఈ నిర్ణయం మాత్రం నిష్కామంగా చెబుతాము. ఇలా చెప్పటం కూడ కుతూహలం వుండి కాదుసుమా!"

నందుడు "నేను చెప్పలేదా?" అన్నట్టు శర్మ వైపు చూచాడు. నిజమే నన్నట్లు శర్మ నందుని వైపు చూచాడు. సుందరి సిగ్గు దొంతర తోనే తలవంచుకొని వారి వెంట నడిచింది.

రెండు నిమిషాల్లో నలుగురూ ఒక వృద్ధ కదంబ తరువు దగ్గరకు వచ్చారు. ఆ చెట్టు మొదట్లో పెద్దతొర్రవుంది, ఆ తొఱ్ఱే దమనుడి కుటీరం. తామరపాకుతో వూడ్చి ముగ్గుర్నీ ముంగిట కూర్చోబెట్టి లోపలికి వెళ్ళి ఫలాలుతెచ్చి యిచ్చి పద్మాసనం వేసుకుని కూర్చున్నాడు. నడచిన కథంతా పూసగుచ్చినట్టు చెప్పవలసిన బాధ్యత శర్మమీద పడింది.

కాళీ ఆలయంలో జరిగిన ఘట్టాన్ని ఎత్తుకొని చెప్పితే సరిపోయేదే కాని, కృష్ణశర్మ తన బాల్యం నుంచీ జరిగిన కథంతా చెప్పాడు. అతడు చెబుతున్నంతకాలం సిగ్గుతో సుందరి తలవంచుకొన్నది. శర్మ తమ కథను చక్కగా చెప్పటంవల్ల సుందరీ నందులకు ఆనందం కలిగింది. వెనకటి ఘట్టాలన్నీ మళ్ళీ కన్నులకు కట్టినట్లు కనిపించాయి. దమన మహర్షికి ఏమనిపించిందో చెప్పటం కష్టం. అతడు జితేంద్రియుడు కదా!

''ఇదీ జరిగిన కథ. సుందరి ఎవరి భార్య? తాము సెలవివ్వాలి. మీ తీర్పును బట్టి నడుచుకొంటాము.'' అన్నాడు శర్మ.

"చిత్తం. సెలవివ్వండి.'' అన్నాడు నందుడు. దమనుడి నిర్ణయం కోసం క్రీగంట చూస్తూవుంది సుందరి.

దమనుడు నిట్టూర్చి ఇలా అన్నాడు:—''మీ కథంతా వింటూ వుంటే, మాకు పంచాగ్నుల మధ్య తపస్సు చేసుకోటమే తేలికనిపిస్తూ వుంది. కథ వింటున్నంతకాలం మా మనస్సు చీకాకు పడింది. గంగా మృత్తిక ఆపాదమస్తకం ఒత్తుగా పూసుకొన్నాం కాబట్టి మా వికారం మీకు తెలియటంలేదు. కాని, మిమ్మల్ని చూస్తే జాలికలుగుతూవుంది. తుచ్ఛఇంద్రియాలకు లోబడి గానుగఎద్దులాగ ఎలా తిరుగుతున్నారో ఆలోచించారా? ఈ యింద్రియసుఖాలను వదలుకోలేరా? ఎంతకాలం ఇలా ఎండమావివంటి సుఖం కోసం ప్రాకులాడుతారు? ఆ సుఖం మా కర్థం కావిదికాదు. కామం కళ్ళకెగదట్టి—ఆ ఎర్ర పెదవుల్లో ఏ ముందనో—ఆ చక్రస్తనాలలో, ఆ చుబుకాలలో ఏముంది? ఆ జఘనం విశాలంగా వుంటే ఏ మొరిగింది? అవి తతవితంబాలంటారుకాబోలు! ఎన్నిపాట్లు పడతారు? ఆ అల్పకాల సుఖంకోసం పరస్పరోద్రేకాలను పెంపొందించుకొంటూ వుంటారు. ఇదంతా నే నెరుగకపోలేదు.''

సుందరి చప్పున పెదముఖం పెట్టుకొంది. శపిస్తా డన్న భయం కూడా ఆమెకు కలుగలేదు.

"ఈ విషయం మాకూ తెలుసు. దయవుంచి మీ నిర్ణయాన్ని చెప్పండి; సుందరి ఎవరి భార్య?" అని అడిగాడు నందుడు. "నేను చెప్పిన దానిని బట్టి నా నిర్ణయమేమిటో తేలిపోయింది. తేలిపోయిన విషయాన్ని గూర్చి తీర్పు చెప్పమనటం నాకు ఆశ్చర్యం కలిగిస్తూవుంది. స్నేహితుని మస్తకం ఎవరి భుజాల మీదవుందో సుందరి వారిది. పాణి గ్రహణం కరగ్రహణంతో జరుగుతుంది. అంటే సుందరీ కరగ్రహణం చేసిన చేయికలవారిదే సుందరి." అన్నాడు దమనుడు.

• కూర్చున్న నందుడు ఉత్సాహంతో ఒక్క సారిగా నిలబడ్డాడు. సుందరీ శర్మలు తలలు వంచుకొని అలాగే వున్నారు.

"కాని. నా నిర్ణయం అప్పుడే తేలలేదు. ఈమె చెప్పినదంతా ఉపక్రమణికే. కాసేపు ఆగు."అంటూ దమనుడు లోపలికివెళ్లి పొరుటాకులతో నిర్మించిన పొడుగాటి చొక్కాను తీసుకొచ్చాడు. ఈ చొక్కా నే నొతానా?" అలాగే అవయవాలన్నీ వివాహితాలు కావచ్చుకాని అన్నిటిలో శిరస్సు ప్రధానం. అందుకనే దీన్ని ఉత్తమాంగం అన్నారు. అందువల్ల భర్తృ శిరస్కుడైన వానిదే సుందరి" అన్నాడు దమనుడు.

సుందరీ శర్మలు సంతోషంతో ఒకరిముఖం ఒకరుచూచుకొన్నారు.

"మీరు మొదట్లో ఇంకోవిధంగా చెప్పారే?" అన్నాడు నందుడు నిరుత్సాహంతో.

"నేను తేల్చి తుదికి చెప్పినదే నా నిర్ణయం."

దమనమహర్షి చెప్పినట్లు నడుచుకొంటామని చెప్పింది తానే కనుక నందుడు నోరెత్తలేక పోయాడు. పైగా, అతడు చెప్పిన కారణాన్ని కాదన లేకపోయాడు. ముగ్గురూ దమనమహర్షికి నమస్కరించి సెలవు తీసుకొని బయలుదేరారు. ముగ్వురు కొంతదూరం కలసిపోయారు. ఈ లోగా ఎవ్వరూ మాట్లాడలేదు. కొంతదూరం పోయిన తరువాత "ఇక సెలవు తీసుకొంటాను. నిర్జనారణ్యానికి వెళ్లి తపస్సు చేసుకొంటాను.

ఇలా తపస్సుకు వెళ్ళాలని చిన్నప్పటినుంచీ ఎంతో ఉవ్విళ్ళూరుతూ వుండే వాణ్ణి.'' అన్నాడు నందుడు నెమ్మదిగా. దీనికి సుందరీ శర్మ లిద్దరూ కాదని మందలించ లేకపోయారు. మొదట్లో కొంతకష్టం కలిగినా, చివరికి ఒప్పు కున్నారు. శర్మ నందుని భుజంతట్టి "ఈ శరీరాన్ని అతిగా తపింపజేసేవు. శరీరముంటే గదా తపస్సు సాగటం.'' అని శర్మ కొంత జాలిగా అన్నాడు.

"నా సంగతి నాకు తెలుసులే.'' అని విదిలించు కొన్నాడు నందుడు.

సుందరి అతన్ని అనునయించబోయింది. కాని ప్రయోజనం లేక పోయింది. శర్మ కొంత వెనక ఉండగా నందునితో మెల్లగా అంది:— నీవు విచార పడవద్దు. పూర్వం నీదైనశరీరాన్ని ఆ కంఠపాదం చాల జాగ్ర త్తగా చూచుకొంటాను. ఎంతో ఆప్యాయనంగా చూచుకొంటాను. పూజి స్తాను. నీ సంతోషానికి కృతజ్ఞత తెలుపుతా,

"ఆ సత్కారాలన్నీ నాకే చేరుతాయిగదూ ?'' అని పుల్లవిరుపు మాట అన్నాడు.

''అప్పుడప్పుడూ నీ తలనుగూర్చి కూడ కలలుకంటూవుంటాను.'' అని కూడ అని చూచింది.

''అవన్నీ నా అనుభవానికి అతీతం.'' అన్నాడు నిరుత్సాహంగా నందుడు,

ఇరుపక్షాలు చీలిపోయాయి. ఇద్దరొకప్రక్కగాను, ఒకరు మరొక ప్రక్కగాను బయలుదేరారు. నందుడు కొంచెందూరం పోయింతరువాత సుందరి అతని దగ్గరకు పరుగెత్తుకొనివెళ్ళి ''ఏది ఎలావున్నా, యిప్పటి యీ నాశరీరమే నాకు తెలిసినంతట్లో, మొట్టమొదటిసారి ప్రేమంటే, ఏమిటో బోధించింది. ఆ ఎముకలగూడు ఏమి తీట్పుచెప్పినా, నీ వల్లనే నాకు గర్వమేర్పడింది.'' అన్న మూడు ముక్కలు అతని చెవిసవేసి తిరిగి శర్మ దగ్గరకు వెళ్ళింది.

సుందరి శర్మతో పుట్టింటికి వచ్చింది. వారితోపాటు నందుడుకూడ వచ్చివున్నట్లయితే ఊళ్ళోవాళ్ళు విడ్డూరపడి వుండేవాళ్ళు, ఎన్నో ప్రశ్నలు వేసివుండేవాళ్ళు. ఎన్నో గుసగుసలు బయలుదేరి వుండేవి. కాని, నందుడు మాత్రం వారి వెంటరాలేదు. అందువల్ల శర్మలో వచ్చినమార్పు అతని

బంధువులకు కాని, వూళ్ళోవాళ్ళకుకాని పట్టివ్వలేదు. అలాంటప్పుడు అసలు అతడు శర్మ కాడన్న సందేహం ఎలా కలుగుతుంది ?

మనమిత్రుడో, బంధువో, లేక చిరపరిచితుడో పూర్వశిరస్సుతో మన గదిలోకి వస్తాడనుకోండి. అతని శరీరంలో ఎన్ని మార్పులున్నా, అతని గొంతులో ఎంత వ్యత్యాసమున్నా అతన్ని మనం వెంటనే గుర్తిస్తాము, పలుకరిస్తాము, మనకు ఆశ్చర్యం కలిగినా, వచ్చిన మార్పులను గూర్చి ప్రశ్నించినా, ఆతనితో మనం పూర్వంలాగానే మెలగుతాము.

శర్మవిషయంలో కూడ ఇంతే జరిగింది.

ఇక్కడ మరొకవిషయాన్ని మరచిపోగూడదు. శర్మను ఆవూరి వారు పెండ్లి సందర్భంలోనే చూచారు. పెండ్లి అయిన తరువాత 18 మాసాలకుగాను మళ్ళీ అతన్ని చూడటానికి ఇదే మొదలు. పెండ్లికి ముందు సన్నగా, గాలికి పడిపోయేట్లుండే వ్యక్తులు పెండ్లి అయింతరువాత అంటే పునస్సంధానం జరిగిం తరువాత చప్పున తేలటం కద్దు. త్వరగా గుర్తు పట్టరానంత లావు కావటం కొత్త కాదు.

శర్మలోని మార్పుకుకూడ ఇదే కారణమని వూళ్లోవాళ్ళు అనుకొని వుండవచ్చును.

ఏది ఎలావున్నా శర్మను గుర్తు పట్టకపోవటం కాని, జరిగిన కథను తెలుసుకోవాలన్నంత కుతూహలం రేకెత్తటంకాని జరగలేదు.

సుందరీ శర్మలు ఇంటికి వచ్చేటప్పటికి మసక చీకటి పడింది. ఎన్నాళ్ళకో వచ్చిన అల్లుని, కన్న కూతుర్ని చూచుకొని అత్తమామలు ఎంతో సంతోషించారు. ఎన్నో కుశలప్రశ్నలు వెయ్యటం మొదలెట్టారు. శర్మ తలిదండ్రుల ఆరోగ్యం దగ్గరనుంచి పెండ్లినాడు అరణమిచ్చిన ఆవు సంగతి వరకూ అడిగారు. శర్మ అన్నిటికీ సమాధానమిచ్చాడు. సంభాషణ జరిగి జరిగి అరణపు ఆవు మీద సాగుతూవుంది. సుందరీ, అత్త వింటూ వున్నారు. మామ అన్నాడు—

"అది ఎంతకులం గలదనుకొన్నావు ?"

"అందుకు సందేహమా? ఎంతో సాధువులే." అన్నాడు శర్మ.

"సరిగా అమ్మాయి గుణాలే దాని" వని అత్త కూతురు ముఖం చూసుకొని మురిసిపోయింది.

"ఏమో! ఆ సంగతి మీ అమ్మా కూతుళ్ళకే తెలియాలి."

"పోట్లమారిదైతే అయ్యగారి సంగతి తెలిసివుండేది." అని సుందరి చిరునవ్వు నవ్వింది.

"పోట్లమారిదా? పసిపిల్లలు దగ్గరకు వెళ్ళినా ఏమనదు. మంచి జీరగలది. ఎంత డబ్బుపోసినా మళ్ళీ అలాంటిది దొరుకుతుందా?" అన్నాడు మామ.

"నిజమే. పాలు ఎంత బాగా ఇచ్చేదనుకున్నావు! ఒకనాడు కూడ కాలు కదిపిన పాపానపోలేదు. ఈ మధ్యనే కట్టింది" అని శర్మ భార్య వైపు చూచాడు. సుందరి కన్నులు సిగ్గు తొరిగాయి.

"అమ్మా! పొద్దుపోలా? ఆయన ఎంతో దూరం నుంచి నడిచి వచ్చారు. ఆకలి అవుతూవుండాలి."

"నన్ను వంకపెట్టుకోటం దేనికి? నీకే ఆకలి అవుతుందని చెప్ప రాదూ?" అన్నాడు శర్మ.

"నాయనా! లే. ప్రొద్దుపోయింది. పట్టుబట్టకట్టుకో" అంటూ అత్త లోపలికి పోయింది.

"స్నానం చెయ్యాలే" అంటూ శర్మ భార్య వెనుక ఇంట్లోకి వెళ్ళాడు. మామమాత్రం అరుగుతో సహా అలాగే దిగడ్డాడు.

అంగవస్త్రం కట్టుకొని శర్మ బావి దగ్గరకు వెళ్ళాడు. అతడు గిలక మీద తాడువేసి పెద్దచెంబు బావిలోకి వదలి మునిగిం తరువాత లాగాడు. ఒక్కసారిగా వచ్చి చెంబు గిలకకు కొట్టుకొని నీళ్ళన్నీ చిందిపోయాయి. బరువుగా వుంటనుకొని తేలిక పెట్టైను ఎత్తితే ఏమి జరుగుతుందో శర్మకు కూడ ఆదేపని జరిగింది. అంతే. నడుముమాత్రము పట్టుకుపోలేదన్నమాటే గాని అంత అవస్థా జరిగింది. అతనికే ఆశ్చర్యం కలిగింది. ఏలాగైతేనేం అతడు స్నానం చేశాడు.

సుందరి ఏదో సాకుచెప్పి తానే స్వయంగా భర్తకు వేరుగా వడ్డనకు పూనుకొన్నది. శర్మవచ్చి కూర్చున్నాడు. అన్నం వడ్డించిన సుందరి భర్తవంక చూచి మెల్లగా నవ్వింది.

"ఎందుకు నవ్వుతున్నావు ?"

"ఆc, ఏమీలేదు."

శర్మ అటూ, యిటూ చూచాడు. ఏమీ కనిపించలా. తన్నుతాను చూచుకొన్నాడు. ఏమీ కనపడలేదు. "ఎందుకు నవ్వుతున్నావు ?" అని భార్యను మళ్ళీ అడిగాడు.

"శూద్రుడిలాగా అలా గొంతుక కూర్చుంటే నవ్వువచ్చింది."

"ఓహో, ఇంతేకదా." అని బాసిపెట్టువేసుకొని ఆపోసనపట్టి భోజనం చేస్తూవున్నాడు. సుందరి భర్తవంక చూస్తూవుంది.

"మజ్జిగ"

"అన్నం తెమ్మంటారా?"

"అక్కర్లేదు"

ఆమె పాలువడ్డించి పెరట్లోకి వెళ్ళింది. శర్మ భోజనంచేసి భార్యను పిలిచాడు. వార్చటానికి నీళ్ళు లేవు కామాలనుకుని మంచి నీళ్ళుతెచ్చి చెంబులో పొయ్యబోయింది. చెంబునిండా నీళ్లున్నాయి.

"ఎందుకు పిలిచారు ?"

"అన్నం కావాలి."

"ఇందాక వడ్డిస్తానంటే వద్దంటిరే." అని ఆమె నవ్వింది.

"ఇందాక సరిపోతుందను కున్నాను. చాలలేదు. నవ్వటం దేనికి ? ఆకలి దాచుకుంటారా ? నాకు తెలియదులే." అని సిగ్గుతో ముఖం వంచుకున్నాడు.

సుందర మళ్ళీ అన్నం పాలు వడ్డించింది. అతడు భోజనంచేసి వార్చిలేచాడు.

తరువాత ఇంట్లో భోజనాలు ముగిశాయి. సుందరి తల్లికి అత్తవారింటి సంగతులు. తన ఇరుగు పొరుగునవున్న బ్రాహ్మణ్యం సంగతి

చెప్పింది. తన స్నేహితురాండ్రు ఎవరెవరు ఎలావుండేది, ఎవరెవరు అత్త వారింటికి వెళ్ళినది. కాన్పుకు ఎవరెవరు పుట్టింటికి వచ్చిందీ, ఎవరెవరికి మనుములు వస్తున్నదీ, పూస గుచ్చినట్లు చెబుతూ తల్లికి తన అత్తవారి వూరు ఒకసారి కన్నులకు పొడకట్టేట్లు వర్ణించింది. ఇంతలో గదిలో చదువుకుంటున్న భర్త మంచి నీళ్ళని పిలిచాడు.

"సరే, ప్రొద్దుపోయింది. ఆయనకు మంచి నీరు తీసుకెళ్లు" అని తల్లిలేచి వంట యిల్లువద్ద సాగింది. సుందరి మాత్రం లేవకుండానే ఇంకా కబుర్లు చెబుతూ కూర్చుంది." ఎప్పుడున్న సంగతులే కదా, ఆయనకు మంచినీళ్ళు తీసుకెళ్లమ్మా" అని తల్లి మరొకసారి హెచ్చరించింది.

సుందరి బద్ధకంగా, తల్లిమాటలను తీసివేయలేని దానికి మల్లే లేచి మంచినీళ్ళ చెంబుతో భర్తగదిలోకి వెళ్ళింది. అతడు ముసుగు పెట్టుకొని నిద్రపోతూ వున్నాడు.

"ఇప్పుడేకదా మంచినీళ్ళన్నది. అంతలోనే నిద్రపోయారా!" అంటూ ఆమె చెంబు మంచం క్రింద పెట్టింది. భర్త ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసాల అసమత చూచి,

"ఈ దొంగ నిద్రలు ఎప్పటినుంచో?" అంది.

అతడు మాట్లాడలేదు. సుందరి బల్లమీద కూర్చుని వెండి పళ్ళెంలోవున్న తమలపాకులను తీసుకొని కవటాకులను ఏరి వాటిని శుభ్రంగా మంచి గుడ్డతో తుడిచింది. ఒక్కొక్క ఆకే తీసుకొని జాగ్రత్తగా వెనుక భాగంలోని తెల్లపొరను అత్యంత సూక్ష్మమైన ఈనెలతో సహా తీసివేసింది. ప్రతిదానికి సరిపోయిన మంచి సున్నంరాసి వక్కపొడి పోసి చిలుకలుచుట్టి "ఇదిగోనండి తాంబూలం" అంది. అతడు మాట్లాడలేదు. "పాపం! ఎంత మంచినిద్ర పట్టింది." అంటూ సుందరి ఎడమచేత్తో శర్మ ముక్కు గట్టిగా పట్టుకుంది. అతడు నోరుతెరవక తప్పలేదు. ఆ అవకాశం తీసుకుని కుడిచేతిలోని ఆకు మడుపులను నోటిలో కుక్కింది. అతడు సుందరి వేళ్ళు పట్టుకొన్నాడు.

"అబ్బబ్బ, ఏమిటండి?" సుందరి ఒక్కసారి మంచం ప్రక్కన చతికిలబడింది.

"ఏమిటేమిటి ?" అంటూ శర్మ పండుకున్న వాడల్లా ఒక్క సారిగా లేచికూర్చున్నాడు. ఈ మాత్రానికే తన భార్య ఎన్నడూ ఇంతబాధ పడలేదు.

"వదలండి పుణ్యముంటుంది."

"ఈ మాత్రానికేనా ?" భార్య ముఖంలోకి చూచాడు. సుందరి కిన్నులు దాదాపు చెమ్మగిల్లాయి.

"మీ కలాగే వుంటుంది."

ఆతడు చెయ్యివదిలాడు. ఆమెలేచి వేళ్ళను ఊదుకొంటూ సవరించు కోసాగింది.

• "పాపం, ఎంత నొప్పెత్తాయి ! నే నూదుతాను ఇలా యివ్వు."

"వద్దులెండి. మనసంగతి ఎవరెరుగనిదిలే." అంటూ చెయ్యి వెనక దాచుకొంది.

"అద్బే ! నేనేమీ చెయ్యను" అంటూ శర్మ ఆమెచేతిని తీసుకొని చూచాడు. ఆ సన్నని మేలిమి శలాకలు కొలిమిలో పెట్టి ఎర్రగా కాల్చి నట్లుగా ఉన్నాయి.

"నిజంగానే కందిపోయాయే."

"లేదు పాపం ! చాల సుతిమెత్తన వారై తిరి."

"నేదు మొరటువాణ్ణా ?"

"లేదు. ఈ ముక్కు ఎంత సన్నమో, మీరూ అంతే." నంటూ ముక్కు పట్టుకులాగింది.

"నా ముక్కు కేం ?"

"పెండ్లప్పుడే ఈ ముక్కు చూచి వుండాలిసింది."

"ఏమిచేసేదానివి ?"

"ఎవతె పెండ్లిచేసుకొనేది ? అందులో ఈ ముక్కు చూచింతరు వాతనా !" అంటూ మళ్ళీ సుందరి అతని ముక్కు పట్టుకొంది. శర్మ ఆమె చెయ్యిపట్టుకొని మెల్లగా లాగాడు. ఆమాంతంగా సుందరి మంచం మీదికి వచ్చిపడింది.

''మోటు సరసాలను పోనియ్యరుగా?'' అంటూ అతని కంఠానికి చేతులు పెనవేసి "ఇక నన్నేం చేస్తారు?" అంది.

"ఏమిచేస్తానా, ఈ తడవ నెడితే ఒకమ్మాయి వాకిలి దగ్గరకుపోయి పడుతుంది.''

''అబ్బే, ఆ అబ్బాయికి సాధ్యంకాదు.'' అంటూ సుందరి గట్టిగా కావలించుకుంది.

శర్మ పొడుగాటిచేయి తలమీదనుంచి మెల్లగా జడమీదుగా వెళ్ళింది. అతని వేళ్ళు పిరుదులమీదికి ప్రాకాయి. జడకొన తగలలేదు.

సుందరి తన జడకొనను అతని చేతికి అందించింది. చెక్కిలికి గిలిగింతలు పెడుతున్న ఎదురు రొమ్ముకోమాలగుండా ఆ మెత్తని సన్నటి వ్రేళ్ళు ప్రాకుతూ వున్నాయి.

''విచిత్రం.'' అని సుందరి అకస్మికంగా అంది.

''ఏమిటి ?''

''మీ వొళ్ళు.''

''ఏం ? చేతులు అలా వణుకుతున్నాయేమిటి ?''

''అబ్బే లేదు....కాని మీ శరీరం.......''

''ఎలా వుంది ?''

''....ఏదోగా....పోనిద్దురూ''

''ఎలావుంది ? చెప్పవూ?'' ముద్దుతో ప్రాధేయ పడుతూ అడిగాడు.

''ఆ !....ఏమిలేదు....కొత్తగావుంది.''

''మీ అమ్మా నాన్నావాళ్ళుకూడ అలాగే అనుకున్నారా ?''

''మీకు కాస్త వొళ్ళు వచ్చిందనుకున్నారు''

''అంతేనా''

''అంతే''

''పాపం నందుడు యీ చీకట్లో అధ్వానపు అడవిలో ఏమి చేస్తు న్నాడో ?''

''నువ్వేగా అతన్ని అడవికి పంపించింది ?''

''నేనా ?''

''మరెవ్వరంటా ?''

''ఆ కాళికాదేవి సంకల్పమే''

''ఆ జగజ్జనని నిన్ను తలలు మార్చమందా ఏమిటి ?

''మార్చమందని నేనంటున్నానా ? ఆ తొందరలో పొరపాటు జరిగింది.''

''నందునికి చెప్పినట్లు చెబుతావే ? ఈ దేహం కావాలని నీవు కోరలేదు ?''

''ఛీ, మాట్లాడకండి. ఎవరన్నావింటే నిజమనుకొనేరు''

''ఈ దేహాన్నిగూర్చి నువ్వు ఎన్నిసార్లు నిద్రలో కలవరించలేదు ? నీకు నువ్వు చెయ్యాలనుకొనే చేశావు ?''

సుందరి ముఖం ఎర్రబడింది. దీపపువెలుగులో అతనికీ మార్పు కనిపించలేదు.

''దేవిపాదాలు సాక్షిగా చెబుతున్నా. నేను చెయ్యాలని చెయ్యలేదు.'' ఆమె గొంతులో గాద్గద్యం కనిపించింది.

ఇంత నిష్ఠురంగా అన్నందుకు శర్మ నొచ్చుకొన్నాడు. ఆమెను చూచి జాలిపడ్డాడు. ఆమె ముఖాన్ని తనచేతుల్లోకి తీసుకొని ముద్దెట్టుకున్నాడు.

''కేవలం నువ్వు చేశావని చెప్పటానికి వీల్లేదు. దీనికి దేవికూడ బాధ్యురాలే. తలలు మార్చేవు సుమా, అని ఒకమాట అనివుంటే సరిపోయేది.''

''అయితే ఈమార్పు మీకు ఇష్టంలేదన్నమాట.'' అన్నది ముక్కు చీదుకుంటూ.

''లేకేం, కాని ఆ మహర్షి అంత నిష్కామంగా తీర్పుచెప్పబట్టి సరిపోయింది. లేకపోతే యీ అమృతపు ముద్దు నాకు దక్కేదా ?''

ఫణాఫలకం భూధరాన్ని నులిమివెయ్యాలని చూచింది.

"ఆ ఋషి నిష్కాముడనీ, స్వార్థరహితుడనీ మీ మగవాళ్ళు మురుసుకోవలసిందే '' ఆవరిస్తూవున్న చేతిని మెల్లగా తీసివేసింది.

''అతనికి కామమూ, స్వార్థమూనా ?''

"మీకు కనిపించలా ?''

''తప్పు. అలా అనకూడదు.'' ఫణాఫలకం తిరిగి భూధరశిఖరాన్ని అధిరోహించింది.

"అయితే మొదట్లో ఒక విధంగాను, తరువాత మరొక విధంగాను ఎందుకు తీర్పు చెప్పాలి ?''

"రెండు తీర్పులు చెప్పలేదే ?''

''మీకు అంతా ఒకటిగానే కనిస్తుంది. ఉండండి చెప్పనియ్యరేం?''

''నాకేమీ తెలియటంలేదు."

''ఎదుటి మనిషిని నలిపివెయ్యటం తప్ప మరొకటి తెలుస్తుందా? అతని మాటలన్నీ మీకు జ్ఞాపకమున్నా యనుకొంటాను. స్త్రీలను చూస్తే కామం కలుగుతుందనీ, అలా తీవ్రంగా కలిగే కామాన్ని అణచుకోవటమే గొప్పనీ అన్నాడు. నన్ను చూచినప్పుడు కలిగిన వికారాన్ని అణచుకోవటం కోసం పాణిగ్రహణం చేసిన చెయ్యి వున్నవారికే నేను భార్యనౌతానన్నాడు కాని, వెంటనే తన వికారాన్ని గుర్తించి అసలు తీర్పు చెప్పాడు. అప్పుడు కూడ అతడు నేనుగా భావించుకుని మరి తీర్పు చెప్పాడు. ఇదంతా నిష్కామమే కాదూ ?''

''ఇంతకూ ఆయన నందునికి అన్యాయం చేసే వుంటాడా ?''

''అన్యాయం చేశాడని చెప్పానా ?''

''సకామ కర్మం ఏమవుతుంది, అన్యాయం కాక ?''

''అయితే మీ రిప్పుడు అన్యాయం చేస్తున్నారు. పసిపిల్లను చేసి ఇలా చేస్తారా ? అబ్బబ్బ ! వదలండి. ఎముకలు కూడ దక్కేటట్లు లేవు.''

''నిజంగా అన్యాయమే''

''సకామంగా చేసినా, నిష్కామంగా చేసినా సమాజానికి అనర్థకం కలిగించనిపని అన్యాయం కాదు ,. అబ్బా, ఉండండి... వివిపించుకోరేం? కాస్త గాలి పీల్చుకోనీండి.''

"అన్యాయం కాదుగా"

"మీా వేళాకోళాలు మానుతారా లేక..."గాజులు గల్లు మన్నాయి.

భూమి గుండ్రంగానేదనీ, తామరమొగ్గలు చిన్నవనీ, కాదంబిని పువ్వులు వర్షించదనీ, వాసంతీలత చెమరదనీ, శర్మకప్పుడే తోచింది. విశ్వవిశ్వంభరను విలయం ఎలా తనలో లీనంచేసుకో గలుగుతూ వుంటుందో అతనికి అవగతం కాలేదు.

త్రియామతారకలు అర్ధనిమీలతా లయ్యాయి, మేఘాలు చిక్కచీర య్యాయి, నిశ్వాసపవనాలు స్వారికివెడలాయి. ముకుళిత కమలదళాల మీాద హేమబిందువులు మెరుస్తూవున్నాయి.

• ప్రతిరేయీ ఇలాగే గాఢంగా నిశ్వసించినా, నిశ్వసించకపోయినా నాకు ఈ సుందరికథ వ్రాసేబాధ కాని, మీాకు వినేబాధకాని వుండేదికాదు. కాని అలా జరగలేదు.

తరువాత జరిగిన సంఘటనలు అర్థం చేసుకోవాలంటే చాల చిక్కులున్నాయి. ఎందుకంటే ఈ సంఘటనలు ఎప్పుడు జరిగాయంటే నేనూ చెప్పలేను. ఆసుందరికాని, శర్మకాని మరొకరుకాని అంతకన్నా చెప్పలేరు. పైగా వీటిని అర్థంచేసుకోవటంలో పెద్దచిక్కుపుంది. ఒక్కసంఘటన ఒక్కొక్కరికి ఒక్కొక్క విధంగా అర్థమౌతూవుంటుంది. వాటినిబట్టి ఒక్కొక్కరి భావాలు, ప్రవర్తనలు మారుతూ వుంటాయి. ఇలా జరిగినప్పుడు స్థితిగతులు మరీ క్లిష్టాలవుతాయి. వీటిని అర్ధమయ్యేటట్లు చెయ్యాలంటే ఎవరికి సాధ్యపడుతుంది ?

శర్మకు నందునిదేహం లభించింది. దమనమహర్షి శిరస్సే ప్రధానమని చెప్పినా, "నేను" "నా" అన్నభావాలలో మార్పు లేకపోయినా, అసలు మార్పుఉండదని ఎవరూ చెప్పలేరు. ఆరోగ్య స్థితిలో ఉన్నప్పటి భావాలకూ, జబ్బుస్థితిలో ఉన్నప్పటి భావాలకూ, ఎంత తేడా వుంటుందో మనకు తెలిసిందే. అంటే మనస్సుకూ శరీరానికీ పరస్పర సంబంధంవుంది. మనస్సుకు శరీరం మీాద పెత్తనం లేకపోలేదు. కాని శరీరం మన పోలీసుల లాఠీచార్జి లాగా, బ్రిటిష్ రాజకీయతంత్రంలాగా పైకికనిపించకుండానే తనపని కాస్త చేసుకుపోతుంది. జితేంద్రియుల మని గప్పాలు కొట్టుకొనే

వారు, దానిని మెచ్చుకొనేవారు, తమ తమ హృదయ చరిత్రలను చదువు కొంటే సత్యం బోధపడకపోదు. అప్పటికీకాదు వట్టిదేనని ఆత్మవంచన తీసుకొంటే ఎవరేమి చెబుతారు ?

ఇంతకూ శర్మకు దక్కిన నూతన దేహంవల్ల అతనిలో మార్పు వచ్చితీరాలి. వచ్చితీరిందికూడ. అతని పూర్వ శిరస్సునుబట్టి దేహంలోను దేహస్థితినిబట్టి ముఖంలోను, భావాలలోను మార్పువచ్చింది. ఈ మార్పును బట్టి అతని అర్ధాంగి అయిన సుందరి చిత్తవృత్తిలోను మార్పు వచ్చింది.

అయితే మనకు సుందరికథ ప్రధానం. అందువల్ల ఆమెలోని మార్పుకు కారణభూతమైన శర్మలోని మార్పులను పరిశీలించాము. యీ మార్పులు ఎప్పుడు ప్రారంభమయ్యాయో, సుందరి ఆనందానికి ఎప్పుడు విఘ్నాలు తొలకరించాయో చెప్పలేము.

ఏ వ్యక్తికైనా అనురాగంగాని, ద్వేషంకాని ఒక్కసారిగా వూడి పడదు. ఆ వ్యక్తికి తెలియకుండానే అల్పాతి అల్పాలైన కారణాలెన్నో ఆ అనురాగం మొదలైనవాటికి దోహదమిచ్చి పోషిస్తాయి. సుందరిలో కూడా ఇలాగే జరిగింది.

సుందరి శర్మ ముఖాన్ని నందుని దృఢమైన మొండాన్ని ఎంతో కాంక్షించింది. ఈ రెండూ తన కెంతో బాగుంటాయి అనుకొంది. కాని రెండూ కలిసేటప్పటికి నంద శర్మలకంటె భిన్నమైన ప్రత్యేకదేహం ఏర్ప డింది. సుందరి ఇలా జరుగుతుందని కలలోకూడ అనుకోలేదు. అయితే తాను నంద శర్మలకు భిన్నమైన నూతనదేహాన్ని అనుభవిస్తున్న సంగతి ఎప్పుడు ఆమెకు తోచింది ! శర్మ కౌగిలిలోకరగి ప్రపంచాన్నే విస్మరించిన మొదటి రోజుల్లో ఈ స్ఫురణకలిగివుండదు. మరెప్పుడు ఈ స్ఫురణ కలి గింది ? ఈ స్ఫురణ కలగటానికి కావలసిన పర్వదశకూడ ఆమెలో ఏర్పడి వుండాలి.

పైగా శర్మ తన పూర్వపు అలవాటును పట్టి ముందూ వెనకా బిళ్ళ గోచీతో ధోవతి కట్టేవాడు. నందుడంటేనో పంచెను మోకాళ్ళక్రిందికి దిగ నిచ్చేవాడు కాడు. తన దేహంనిండా నందుడు నువ్వుల నూనె పూసుకొని, ఆతైలం ఇంకేటంతవరకూ కసరత్తు చేసి స్నానం చేసేవాడు. బారెడు

దూరంలో ఉన్నప్పటికీ ఆవాసన సుందరిలో ఏవో భావాలను రేపేది. శర్మ శిరస్సు ఆలాంటి వాసనను సహించలేదు. అందువల్ల అతడు తన నూతన దేహాన్ని తైలంతో మర్దించేవాడుకాడు. అందువల్ల సుందరి కిష్టమైన ఆవాసన లభించేదికాదు.

ఇంకొకటి కూడావుంది. ఒకవ్యక్తి యెడల మనకు నిర్వ్యాజాను రాగం కలుగుతూవుందంటే మనబుద్ధికి అందక మన అవ్యక్తాని కిష్టమైన ఎన్నో అలవాట్లు, తీరులు, వాలకాలు ఆవ్యక్తిలో వుండివుండాలి. శూద్ర అలవాట్లన్నీ పైకి సుందరి ఎంత వెక్కిరించినా, గొంతుకుకూర్చునే నందుని శరీరం ఆమె కిష్టం. శర్మకాళ్ళు మొదట్లో అలవాటు చొప్పున గొంతుకు కూర్చునేవి. కాని తరువాత క్రమక్రమంగా శరీరంలో వచ్చిన మార్పువల్ల నైతేనేమి, బుద్ధి బోధకత్వం వల్లనైతేనేమి, శర్మ పద్మాసనం వేసికొని కూర్చునేవాడు. ఇదికూడ సుందరికి కొంత నిరుత్సాహం కలిగించి వుంటుంది.

దేహం ముప్పాతిక మూడుపాళ్ళు జీవనవృత్తి మీద ఆధారపడి వుంటుంది నందుడెప్పుడూ కాయకష్టం చేసేవాడు. ప్రతినిత్యం కసరత్తు చేసేవాడు. శర్మ అంటేనో అలాకాదు. కాయకష్టంలేదు. కేవలం విద్యార్థులకు పాఠంచెప్పుకోవటం. లెక్కా-డొక్కా చూచుకోవటం చేస్తూవుండేవాడు. అందువల్ల శర్మకు నందుని బలిష్ఠదేహం లభించినప్పటికీ, సన్నగిల్లటానికి ప్రారంభించింది. కండలు తిరిగిన దండచేతులు, విశాలవక్షం సన్నగిల్లుతూ వచ్చాయి. బుఱ్ఱ కూడ నేనున్నానంటూ పొడసూపసాగింది. చేతులు, పాదాలు చిన్నవై స్త్రీకి వలే పరిణమించ సాగాయి. దేహచ్ఛాయ కూడ పాలిపో సాగింది.

శిరస్సును బట్టి దేహంలో మార్పు వచ్చినప్పుడు దేహాన్ని బట్టి శిరస్సులోను, మనస్సులోను కూడ మార్పులు వస్తాయి. అంతకు ముందు సన్నగా కోమలంగావున్న పెదవులు కొంత లావు పారాయి. సన్నగా, కోటేరులాగా వుండే ముక్కు లావెక్కి దాదాపు బుర్రముక్కులాగా తయారు కావటం మొదలెట్టింది. అంతకు ముందు కళ్ళు గంభీరంగా దేని కోసమో పురుకుతూ వున్నట్లు వుండేవి. మొత్తంమీద బ్రహ్మవర్చసం

ఒలుకుతూవుండేది. ఇప్పడంటేనో ఆ గాంభీర్యం పోయింది. చిలిపి నవ్వు సంతృప్తి మత్తులు అధికం కాసాగాయి.

దుర్బలదేహమున్న రోజుల్లో, శర్మ సుందరమైన దృఢశరీరాన్ని కాంక్షిస్తూవుండే రోజుల్లో అతడొక విశిష్టసౌందర్యాన్ని కాంక్షిస్తూ వుండే వాడు. దైవికంగా అతనికి బలిష్ఠమైన నందుని దేహం లభించింది. అతడు ఆరాధిస్తూవచ్చిన సౌందర్యానికీ, నూతనంగా ప్రాప్తించిన దేహానికి సంబంధంలేదు. పైగా, నూతనదేహంతో అతని సౌందర్యపిపాసలోకూడ మార్పు వచ్చింది. వీటి ఫలితంగా అతని మనస్సులో వికారం బయలు దేరింది.

సౌందర్యవంతమైన వస్తువు లభించగానే, దాని యందుండే మక్కువ పోతుంది. నందుని సుందర దేహం లభించిం తరువాత, శర్మకు కూడ అందమైన దేహంపై వుండేప్రీతి సన్నగిల్లింది.

అసలు శర్మలో ఈ శారీరకపు మార్పు రాకపోయినా, సౌందర్య పిపాస తగ్గివుండాలి. అన్వర్థ నామధేయ అయిన సుందరిని ఆతడు పెండ్లి చేసుకొన్నాడుకదా అని అడుగవచ్చును. నిజానికి అంతేకాని, స్థితిగతుల వైపరీత్యంవల్ల శర్మలో ఇది మరీ విషమించింది. మొత్తం మీద శర్మలో వస్తూవున్న మార్పులు సుందరిని కలతపెట్ట సాగాయి. భర్తలో వస్తూ వున్న మార్పులు చూస్తూవున్న సుందరికి నందునిలోకూడా ఇలాంటి మార్పులే వస్తూ వుండవచ్చునని పొడకట్టింది.

ఈ ఊహ తట్టగానే ఆమెలో కుతూహలం బయలుదేరింది.

నందుడు ఎలా మారివుంటాడు ? ఇప్పు డెలా వుంటాడు ? ఆ కాళ్లు చేతులు, ఆ రొమ్ము, ఆ వీపు ఎలా వున్నాయో ! ఆ దుర్బల దేహంతో, ఆ అధ్వాన్నపు అడవిలో ఎంత అవస్థ పడుతున్నాడో, ఆ ముక్కు కళ్లు పెదవులు మారిపోయాయి కాబోలు ! అతనికి నిజంగా అన్యాయం జరిగింది. అతన్ని వీడ్కొనివచ్చేనాడు నీ దేహాన్ని చక్కగా చూచుకొంటా నన్నాను. ఆ దేహ మిప్పుడు సన్నగిల్లిపోయింది. ఆ పిచ్చిబాబు ఆ దుర్బలదేహంతో ఆ శోచనీయ ముఖంతో దిగులు దిగులుగా చెట్టు పుట్టా పట్టుకొని తిరుగుతున్నాడు కామాలు ! ఇలాంటి చింతలు సుందరి మనస్సును కలతపెట్ట

సాగాయి. మళ్ళీ సుందరి భర్తకౌగిటిలో నిద్రిస్తూ, నందుణ్ణి కలవరించ సాగింది మనః ప్రవృత్తిని (యోగసిద్ధులు తప్ప) ఎవ రరికట్ట కలుగు తారు ? కాలక్రమేణ సుందరికి ప్రొద్దులునిండి. కొడుకును కన్నది. పిల్ల వాడికి చాలవరకు తల్లిపోలికలే వచ్చాయి. ముక్కు మొగం అచ్చగా తల్లి వే. శరీరంలో మాత్రం కొన్ని తండ్రిపోలికలు—అంటే శర్మ పూర్వ దేహపు పోలికలు వచ్చాయి.

సాధారణంగా కాలగమనంవల్ల, స్థల పరివర్తనవల్ల, చీకుచింతలు మరచిపోటానికి వీలేర్పడటమే కాకుండా, భావనలోకూడ కొంత మార్పు వస్తుంది. పై గా, శిశుపోషణలో నిమగ్నమైఉన్న సుందరి ఈ విషయం పూర్తిగా మరచిపోయి వుండవలసింది.

కాని, అలా జరగలేదు. కొడుకు తల్లి భావాలు ప్రజ్వరిల్లటానికి తోడ్పడ్డాడు. అతని సన్ననిదేహం చూచినప్పుడల్లా సుందరికి నందుడు జ్ఞప్తికి వస్తూవుండేవాడు. పసిపిల్లను సహజంగా ఎక్కువ కన్నార్పకుండా చూస్తూవుంటారు. ఈ చూపులు చూచినప్పుడు శర్మ పూర్వపు చూపులు జ్ఞప్తికి వచ్చేవి. దీనితోపాటు నందుడు జ్ఞప్తికి వచ్చేవాడు.

ఇలా నాలుగు సంవత్సరాలు గడిచాయి. ఈ మధ్యకాలంలో శర్మలో ప్రారంభమైనవని చెప్పకొన్న మార్పులు సమగ్రమయ్యాయి. ఈ మార్పు లను చూస్తూవచ్చిన సుందరి యీ కాలంలోనే, అంటే యీ అలీనావస్థ లోనే పూర్తిగా గమనించ గలిగింది.

కొడుకును చూచినప్పుడూ ఆతని ముద్దు ముద్దు మాటలు విన్న ప్పుడూ సుందరికి నందుడు దగ్గరుంటే. ఎంత బాగుండేది! అని అనిపిం చేది. "నందుడు తన కొడుకు చిలిపిచేష్టలను చూచి.ఎంత సంతోషిస్తాడో! ఆ నంగిమాటలను విని ఎంత మురిసిపోతాడో ! తన కొడుకును చూచుకో టానికి అతడు నోచుకోలేదా?" అని ఆమె బాధపడేది.

ఎలాగై నాసరే. ఒకసారి నందునికి కొడుకును చూపించివద్దామన్న బుద్ధిపుట్టింది. ఆతని కొడుకును అతనికి చూపించటానికి వెళ్ళితే, తప్పే ముంది ? శర్మమాత్ర మేమనుకొంటాడు? తన తలంపు దుష్టమైనది కాదే? తన తలంపు అన్యథాగా లేనప్పుడు. ఎవ్వ రేమనుకొంటే ఏమిపోయింది.

అయినా యీ కాస్తమాట శర్మచెవిని వెయ్యవచ్చునుకదా! అతడు తీరా వల్లకాదు అంటే? అతని మాట త్రోసివేసి వెళ్ళటం దేనికి? అతని మనస్సుకు నొప్పి కలిగించటం దేనికి? అతనికి కష్టం కలిగించకుండానే పోయి కొడుకును నందునికిచూపించనూచూపించ వచ్చును. మళ్ళీరానూరావచ్చును.

ఇలా మథనపడ్డ సుందరి శర్మ ఊరికివెళ్ళిన రోజున కొడుకును తీసుకొని ఇంట్లో చెప్పకుండా బయలుదేరింది. గ్రామాలు దాటింది. నదులు దాటింది. దారి అడిగి తెలుసుకొంటూ ప్రయాణం సాగించింది. "పసికుర్రవాడితో ఇలా ఒంటరిగా వెళ్ళుతున్నావేమమ్మా? మీ మగవా రేమయ్యారు" అని ప్రశ్నిస్తే. "యీ పిల్లవాని తండ్రి సన్యాసం పుచ్చుకొని తపస్సుకు వెళ్ళారు. వీడిని వారిదగ్గరకు తీసుకొని వెళ్ళి ఆశీర్వాదం పొందుద్దామని వెళ్ళుతున్నాను. అనుగ్రహించి వీడికి విద్యాభిక్ష పెడతారన్న ఆసతో పోతున్నాను" అని చెప్పేది. దానితో ప్రతివారికీ కనికరం కలిగి చేయగలగిన సహాయం చేశారు. స్త్రీల కష్టాలను చూస్తే ఎవరికి దయకలగదు?

ఎలాగైతేనేం సుందరి కొడుకుతో కాకులుదూరని కారడవి చీమలు దూరని చిట్టడవి (?) గడిచి నందుడున్న ఆశ్రమవాటికకు చేరుకొన్నది. అప్పటికింకా ప్రొద్దు బారెడుంది. దూరాన నందుడు సన్నజాజికి నీళ్లు పోస్తూ వున్నాడు. ఉత్సాహంతో సుందరి కేకవేసింది. అతడు తిరిగి పారజూచాడు. తనకోసం వచ్చేవారు ప్రపంచంలో ఎవరున్నారా అని మొదట్లో విస్తుపోయాడు. మళ్ళీ ఆమె కేక వేసింది.

వెంటనే నందుడు కంఠాన్ని గుర్తుపట్టి ఒక్క పరుగున ఆమె దగ్గరకు వచ్చాడు. "నా కోసమే—నా సుందరీ, నా స్వప్నదేవత, నా ఆరాధ్య దేవత వచ్చిందా? నన్ను అనుగ్రహించటానికి దిగివచ్చిందా? ఆ లోకాలన్నీ దాటివచ్చిందా? నమ్మలేను. నిజంగా సుందరివే?"

"ఔను నేనే."

సుందరి ఊరకనే నిలబడలేక, నందుణ్ణి కౌగిలించుకొంది. ఆమె పూర్వభావలతల పాదులు తిరగబారాయి.

"ఈ నిర్భాగ్యునికోసమే?"

''ఆ'' అంటూ అరమోడ్పు కన్నులతో సుందరి నందుని రొమ్ము వేళ్ళతో కొలిచింది. "అమ్మా! అమ్మా'' అంటూ కుర్రాడు తల్లిదగ్గరకు వచ్చాడు. మామిడి చిగుళ్ళ మధ్యలోనుంచి కోయిల సగర్వంగా కువూ మంది.

''ఎవరది'' సుందరి తల నిమురుతూ నందుడడిగాడు.

''వాడా!'' సుందరి మెత్తగా నవ్వింది.

''అమ్మా,అవో కాయలు బావున్నాయె. తింటాను. కోసిపెత్తవూ'' అంటూ కొడుకు తల్లి కొంగు పట్టుకొన్నాడు.

"నేను కోసిపెడుతా. రా'' అని నందుడు చేతులు చాచాడు.

''నేను నీ దగ్గిరికి రాను. రానంటే''

నందుడు కుర్రవాణ్ణి ఎత్తుకొని తన కుటీరంవేపు సాగాడు. సుందరి వెంట వస్తూవుంది.

"కాయలెయ్యి ?"

''కుటీరంలోకి వెళ్ళిం తరువాత యిస్తాను.''

''ఆ పువ్వు కోసిపెత్తవూ.''

"నందివర్ధన పూవా ?''

''కాదు అదేం? అది.''

గులాబీపూలు రెండుకోసి ఒకటి పిల్లవాడి కిచ్చి నందుడు సుందరి వైపు చూచాడు. ఆమె దగ్గరకు వచ్చి నిలబడింది. అతడు రెండోపువ్వు ఆమె జడలో పెట్టబోయాడు.

''అమ్మా నాదిగాదూ.'' అంటూ కుర్రాడు రెండో పూవుకూడ లాక్కొన్నాడు.

"చూశావా నీ కొడుకు ఆశలు!'' సుందరి నవ్వింది.

''మన అబ్బాయా ?"

."నువ్వు అప్పుడు నందుడివి కాదు''

నందుడు మరి రెండు పూలు కోశాడు.

"అవి కూల నావే'' కుర్రాడు మారాంచేశాడు.

"మగవాళ్ళ స్వార్థం ఏడకుపోతుంది?" అంటూ సుందరి క్రీగంటి చూపు చూచింది.

"స్త్రీలకు స్వార్థమంటే ఎలా వుంటుందో కూడ తెలీయదురా బాబా! పరుల కష్టనిష్ఠురాలు కనిపెట్టి, మరీ నడచుకుంటారు." అంటూ రెండుపూలు ఆమె జెడలో పెట్టాడు.

"నిజమే పాపం!" అని సుందరి గునిసింది.

నందుడు తన కుటీరద్వారంలో కుర్రవాణ్ణి దించి ముందు పూలు వేశాడు.

"కాయలెయ్యి?" అని కుర్రాడు అడిగాడు.

"ఇదిగో తెస్తున్నా." అంటూ నందుడు లోపలికి వెళ్ళి, రెండు మామిడికాయలు, రంగురంగుల పూలు తెచ్చి, పిల్లవాడికిచ్చాడు. సుందరి వాకిలి కానుకొని కొడుకు ఆటలను చూస్తూ నిలుచుంది.

"మంచి నీళ్ళక్కరలేదా?"

కావాలని సుందరి నందునితో లోపలికి వెళ్ళింది. అతడు కొబ్బరి బొండం కొట్టి నీళ్ళిచ్చాడు. ఆమె దప్పిక తీర్చుకొని తడికకానించి పరచి వున్న కృష్ణాజినంమీద కూర్చుంది.

"నిన్ను చూస్తానని అనుకోలేదు."

"నువ్వు చాల మారిపోయావు."

"నీకన్నానా?" నందుడు ఆమె ప్రక్కన వచ్చి కూర్చున్నాడు.

"నేనేమి మారిపోయాను?"

"చాల మారావు."

"ఏమిటీ ఆ మార్పు?"

"నిజం చెప్పు, నీవు మొదట్లో ఇంత నిర్దయురాలివా?"

"నేను నిర్దయురాలనా?" స్నిగ్ధనేత్రాలతో నందుణ్ణి చూచింది.

"లేదు"

"అయితే నాలో వచ్చిన మార్పేమిటీ?"

"అందం చూపులలో మత్తు ఎందుకు రావాలి?" సుందరి ముఖాన్ని నందుడు తనవైపు లాక్కున్నాడు.

"పొరపాటే!"

బలవంతాన లాగబడినట్లుగా అతనిపై కొరిగింది.

"కాదంటావా ? ఈ నిండుతనం ఎందుకు రావాలి ?"

"ఈ నిండుతనం ?"

"ఈ నిండుతనమే"

"వదలండి. ఎక్కడికిపోయినా, బాధ తప్ప నట్లుంది!"

"ఎక్కడికి వెళ్ళితే బాధ ?" (సుందరి నాలుక కొరుకుకుంది.)

"ఇంతదూరం వచ్చానా! ఇది బాధ కాదా ?"

'నిజమే. పాపం! దారిలో ఎన్ని అవస్థలు పడ్డావో ?"

"నీవుమాత్రం అవస్థపడుతూవుండలేదా ? ముక్కు చూడు! ఎలా సన్నబడిపోయిందో, అమ్మాయి, ఈ ముక్కుతో పొడుస్తావా యేమిటి ?"

"నిజంగా సన్నబడిందా ?"

"అబద్ధం చెబుతున్నానా ? ఈ పెదవులూ ంతే".

"కళ్లు మూస్తావేం ?"

"నీ చూపులతో నన్నొకసారిగా త్రాగేసెయ్యవూ ?"

"నిజంగా తాగి వెయ్యగలిగితే"

"త్రాగివేయకండి. పుణ్యముంటుంది. ఒక్కసారిగా త్రాగివేస్తే, తరువాత ఏమిచేస్తావు ?"

"తరువాత జీర్ణించుకుంటాను."

"ఇది నిజంగా శర్మ దేహమేనా ?"

"అమ్మా, పూలు పలుతున్నాయే. ఏలుకోనా ?"

"ఏరుకో, అవతలకి వెళ్ళకు"

"ఇక్కడేవుండి. ఏలుకొంటానే"

"ఎక్కడివీ ఉ పూలు"

"ఈవెదురు తడిక కల్లుకొంది సన్నజాజి—దాని పూలుకామాలు"

"ఏ తడిక ?"

"నా కాయలు తాకి శే డులుకోను. ఇదే చెప్పుతున్నా"

"ఘూకే చెప్పేది"

"ఏమిటి"

"వాడి కాయలుతాకితే, వూరుకోడట. తరువాత మీ యిష్టం."

ఇలా రెండు రోజులు పిల్లవాడు కుటీరం ముంగిట కాయలను చూచుకొంటూ, పూలు ఏరుకొంటూ గడిపాడు. మూడో రోజున తెల్లవార కముందే, శర్మ నందుని ఆశ్రమవాటికలో ప్రత్యక్ష మయ్యాడు.

శర్మ ఊరినుంచి ఇంటికి తిరిగిరాగానే, సుందరి కొడుకుతో సహా కనపడలేదని అత్తమామలు చెప్పి యేడ్చారు. అతడు ఆజ్యంపోసిన అగ్ని హోత్రుడౌతాడని వూళ్ళోవాళ్ళు అనుకున్నారు. కాని, అలాంటి దేమీ జరగలేదు. అనుభవం గడించిన వ్యక్తి కాబట్టి, ఏమీ పొక్కలేదు. మొదటినుంచీ నందుడెక్కడున్నాడో అతను కనుక్కొంటూ వచ్చాడు. సుందరికి చెబితే, అక్కడికి వెళ్ళుతుందేమో నన్నభయంతో ఆమెకు చెప్పలేదు.

సుందరి కనిపించలేదన్న సంగతి తెలియగానే శర్మ ఏకాయెకిని నందుని ఆశ్రమవాటికకు వచ్చి, నదిఒడ్డున కూర్చున్నాడు. ఆ చీకట్లో వారికి నిద్రాభంగం కలిగించటానికి అతడు ఇష్టపడలేదు, తెల్లవారుతూ వుండగా సుందరీనందులు అంగవస్త్రాలతో నదీస్నానానికి బయలుదేరారు.

కొంతదూరాన వుండగానే సుందరి శర్మను గుర్తుపట్టింది. సిగ్గు జంకులతో ఇద్దరూ అతన్ని పలుకరించారు,

"క్షమించాలి. మీతో చెప్పకుండా వచ్చాను. ఏదీ మిత్రుణ్ణి చూడా లన్న ఆతురతతో ఇలా చేశాను" అని సుందరి అన్నది.

"అవును. భర్త దేహాన్ని చూడటానికి వచ్చావు. అందువల్ల నందునిపై కోపగించుకోవలసిన పనిలేదు. నందా! నిన్నుకూడ క్షమిస్తు న్నాను. కాదు, నువ్వే నన్ను క్షమించాలి. నీకు నేను అన్యాయంచేశాను. దమనమహర్షి తలప్రధానమని చెప్పగానే. సుందరిని నాతో తీసుకువెళ్ళి, నీ కన్యాయం చేశాను. సాధారణంగా స్వవిషయాలలో ఒకవ్యక్తి విషావిషి కంగా, నిర్లిప్తంగా ఆలోచించి వ్యవహరించటం చాల కష్టసాధ్యం, జరి గిందేదో జరిగిపోయింది, గత చరిత్రనుబట్టి చూస్తే, సుందరి నీవు లేకుండా

నాతో కాని, నేను లేకుండా నీతో కాని, వు[illegible]లేదని స్పష్టమవుతూవుంది. ఇద్దరితోకలసి, ఒకస్త్రీ కాపురం చేయటం అ[illegible] ఇలాంటి అధర్మాని[illegible] నీవు కాని, సుందరికాని ఒడిగట్టరని నా విశ్వా[illegible] శర్మ అ[illegible]

''మీ వాక్యాలు ధర్మసమ్మతంగా వున్నాయి. స్త్రీ[illegible] పక్షు మందితో కాపురం చెయ్యకూడదు. అలాంటిదానికి నే నేమాత్రం సహించ లేను.'' అంది సుందరి.

''దీనికి నేనూ అంగీకరిస్తాను'' అన్నాడు నందుడు.

''ఆ పక్షంలో మనకు ఒకటే కర్తవ్యం మిగిలివుంది. నీవులేక కేవలం నాతోకాని, నేనులేక కేవలం నీతోకాని, సుందరి వుండలేదు. మనలో ఏ ఒకరు లేకపోయినా, సుందరి హృదయం పరితపిస్తుంది. అందు వల్ల, మనం ఇద్దరం చనపోవటం మంచిది. అప్పుడు సుందరి మన యిద్ద రితో సహగమనం చేస్తుంది. మన యిరువురిలో ఎవరు మిగిలిఉన్నా, సుందరి సహగమనం చేయటానికి శాస్త్రమూ అంగీకరించదు, పైగా, ఆమె హృదయమూ ఎంతోబాధపడుతుంది. అందువల్ల మనం ఇద్దరమూ చావటం మేలు. అయితే, ఆత్మహత్య మహాపాపమని శాస్త్రాలు చెబుతూవున్నాయి కాబట్టి, మనం ఇరువురమూ ఒండొరులను పొడుచుకొని చనిపోదాం. అప్పుడు సుందరి సహగమనం చేస్తుంది'' అన్నాడు శర్మ.

''అయితే, కుర్రవాడోమరి ?'' అన్నది మాతృహృదయం.

''అవును, ఈ విషయం ఆలోచించవలసిందే'' నని నందశర్మ లన్నారు.

''నేను విధవనై జీవిస్తే, ప్రయోజన మేముంటుంది? వాడికి ఎవరు తోడ్పడుతారు? నేను మీతో సహగమనం చేస్తే, మన మీది గౌరవంతో వాణ్ణి లోకం ఆదరిస్తుంది.'' అని సుందరి సూచించింది.

''అయితే, కత్తులున్నాయా ?'' అని నందుడు అడిగాడు.

''వచ్చేటప్పుడు ఆలోచించే రెండు కత్తులు తెచ్చాను.'' అంటూ శర్మ తన దగ్గరనున్న రెండు కత్తులు సుందరి కిచ్చాడు.

ముగ్గురూ కలిసి నందుని కుటీరం దగ్గరకు వచ్చారు. సుందరి వారిద్దరినీ క్రతిమాలుకొని ఒప్పించి, వారికి విరిపాన్పు సమకూర్చింది. ఇరువురు ఒండొరులను పొదుచుకొని శయ్యమీద ఒరిగారు.

తాను సహగమనం చేయదలచిన సంగతి సమీపంలో ఉన్న ఋషికి తెలియజేసి, ఆక్రియను శాస్త్రోక్తంగా జరిపించవలసిందని సుందరి కోరింది. ఈ వార్త నాలుగు దిక్కులం గప్పన పొక్కి ఋషులు, ప్రజలు నందుని ఆశ్రమవాటికకు చేరుకున్నారు. గందపు చెక్కలతో చితి ఏర్పడింది. చితి మీద యిరువురి శవాల మధ్య సుందరి కూర్చుంది.

సుందరి కొడుకుచేత శాస్త్రోక్తంగా తలకొరివి పెట్టించారు. మూడు దేహాలు ప్రకృతిలో లీనమయ్యాయి.

త్వరలోనే అక్కడ సుందరీదేవి ఆలయం ఏర్పడి, ఉత్సవాలు సాగుతూ వచ్చాయి.

*P*rinted at Kalyani Press, Tenali, Q. H. G. 79 A
Copies 1000—D. 10–5–46
For G. V. Krishnarao Q. H. G. 79 –

1H066